

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา:

กรณีศึกษาจังหวัดตาก

Appropriate Educational Provision Guidelines for Out-of-School Children:

Case study at Tak Province.

โดย

ดร.พัชราภา ตันติชูเวช

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

2559

ชื่อวิจัย: แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก

ผู้วิจัย: ดร.พัชราภา ตันติชูเวช

สถานบัน: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปีที่พิมพ์: 2560

สถานที่พิมพ์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

แหล่งที่เก็บรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

จำนวนหน้างานวิจัย 150 หน้า

: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา

ลิขสิทธิ์: สงวนลิขสิทธิ์

เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา โดยใช้ทฤษฎีระบบภูมิเ嫂วิทยาเป็นกรอบแนวคิดของงานวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจำนวน 38 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า

1) คุณลักษณะเชิงลึกพบว่า เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ร่วมกับบิดามารดาแต่ไม่มีความผูกพันภายในครอบครัว ขาดการสื่อสารในครอบครัว ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในครอบครัว วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในชุมชนมีอิทธิพลกับการตัดสินใจออกนอกรอบการศึกษา และส่งผลต่อการประกอบอาชีพภายหลังออกนอกรอบการศึกษา ปัจจุบันเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาทุกคนมีครอบครัวและทำงาน ด้านอนาคตทางการศึกษาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะไม่กลับไปศึกษาต่ออีก

2) ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาแบ่งเป็น 2 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทัศนคติที่มีต่อการเรียน การปรับตัว การแต่งงาน และ 2) ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เช่น ทัศนคติของครอบครัวที่มีต่อการศึกษา ปัญหาด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ความลำบากในการเดินทางไปโรงเรียน

3) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษามีแนวทางที่สำคัญคือ 1) การจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นตามบริบทของผู้เรียน 2) การจัดการศึกษาที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 3) การจัดการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ 4) การมีส่วนร่วม

ของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา 5) การจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

Title: Appropriate Educational Provision Guidelines for Out-of-School Children: Case study at Tak Province

Researcher: Patcharapa Tantichuwet, Ph.D.

Institution: Dhurakij Pundit University

Year of Publication: 2017

Publisher: Dhurakij Pundit University

Sources: Dhurakij Pundit University

No. of page: 150 pages

Keyword: Educational Provision Guidelines

Copy right: Copy right

, Out-of-School Children

Abstract

This research aims to 1) study the in-depth characteristics of out of school children (OOSC) 2) to analyze the factors that influence their dropouts and 3) to propose educational provision guidelines for out-of-school children. The Bronfenbrenner's ecological theory of human development was applied as a conceptual framework for this research. Purposive sampling technique was employed and the snowball technique was used to select the subjects. Data were collected by in-depth interviews of 38 secondary school dropouts, their family representatives, and community representatives, and professional at Tak Province. The results were as follows.

1) The in-depth characteristics of the subjects were that most of them lived with their parents. However, lacks of communication were common among their families. In addition, the level of family members' education, their way of life, the beliefs and culture of the people in the community also influenced their choices of whether to remain in the schooling system or to drop out school. At the time of study, all of the subjects were married, had a family and work and affect to the career after their out of the education system. As for their education in the future, most of them would not return to school. However, if they wanted to continue their study, they would resort to both the Office of Non-Formal and Informal Education.

2) As for the factors affecting their dropout decisions, it was found that there were divided into two factors: (1) their personal factors, for example, their

attitudes toward education, adjustability, marriage, etc., and (2) their family, community, and environmental factors, for example, their parental attitudes towards the target group, family economic condition, and difficulties in traveling to school.

3) The proposed educational provision guidelines for out of school children are the following: 3.1) educational management should be flexible based on the context of the learners; 3.2) educational management should emphasize individual differences among learners; 3.3) educational provision should aim for the development of life skills and careers; 3.4) participation of all sectors in educational management is required; and 3.5) alternative education should be provided to promote lifelong learning.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” เรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีจากการสนับสนุนทุนวิจัยของศูนย์บริการวิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจปัณฑิตร์ ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมา ณ ที่นี่

งานวิจัยจะสำเร็จมีได้ หากมีได้รับความอนุเคราะห์และการให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์เชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนของเด็กและเยาวชน นอกรอบการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสามเงา และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ผู้วิจัยขอขอบคุณในความเป็นกันเอง และมิตรภาพที่ได้รับจากคนในพื้นที่ทั้งผู้นำชุมชนและผู้ใหญ่บ้าน เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการแนะนำเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาในเขตพื้นที่ให้กับผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ดร.วรินทร์พิพิธ หมีเสน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านເກາະ อ้ายด้วน จังหวัดตาก ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ขอขอบคุณครูจารุวรรณ พูนทรัพย์ โรงเรียนราษฎรชนกุ่ม จังหวัดตาก ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับคนในพื้นที่ และนำผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลไปพร้อมกับผู้วิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณกำลังใจจากบิดา มารดา และครอบครัวที่ให้กำลังใจผู้วิจัยในการทำงานวิจัยเรื่องนี้มาโดยตลอด รวมถึงความห่วงใยที่มีต่อผู้วิจัยทุกครั้งที่ต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัย

ประ酵ชนไดๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณให้กับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเดิม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๑
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๑
กิตติกรรมประกาศ	๒
สารบัญ	๓
สารบัญตาราง	๔
สารบัญภาพ	๕
บทที่ ๑	
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	8
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ ๒	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
ตอนที่ ๑ <u>เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา</u>	11
<u>การศึกษา</u>	11
ความหมายของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา.....	11
คุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา...	12
ปัจจัยของการออกแบบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน....	16
ปฏิญญาอาเซียน.....	20
การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs).....	22
แนวปฏิบัติในการติดตามเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา	28
หลักการจัดการศึกษา	28
รูปแบบของการจัดการศึกษา.....	29
แนวทางการจัดการศึกษา	30
การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา...	34
ตอนที่ 3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบبنيเวศน์วิทยาของบรอนเฟนเบرنเนอร์	38
ทฤษฎีระบบبنيเวศน์วิทยาของบรอนเฟนเบrnเนอร์.....	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	49
กลุ่มเป้าหมาย.....	49
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	51
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	52
การตรวจสอบข้อมูล.....	54
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	56
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา.....	56
วัตถุประสงค์ข้อที่สอง คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบระบบการศึกษา.....	98
วัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา.....	100
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	111
สรุปผลการวิจัย.....	111
อภิปรายผล.....	118
ข้อเสนอแนะ.....	126

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	129
ภาคผนวก	137
ภาคผนวก ก แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ ข้อ 2.....	138
ภาคผนวก ข แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 3	143
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายสภาพครอบครัว โรงเรียน และชุมชนของเด็กและ เยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา.....	146
ประวัติผู้วิจัย.....	150

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 แสดงรายชื่องานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการอุகกลางคืน และความเกี่ยวข้องกับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน.....	44
3-1 แสดงวิธีดำเนินการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก”	55

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2-1 แสดงจำนวนและอัตราการออกกลางคืนของนักเรียนเฉพาะสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2546 - 2558.....	14
2-2 แสดงขั้นตอนการติดตามเด็กเข้าเรียนกรณีผู้ปกครองไม่ส่งเด็กนักเรียน.....	26
2-3 แสดงขั้นตอนการดำเนินการกรณีนักเรียนที่ขาดเรียน.....	27
2-4 แสดงระดับขั้นของสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของbronfenbrenner.....	41
4-1 แสดงแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก.....	110

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากร่างการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ. 2015 (The Post-2015 Development Agenda) ที่ริเริ่มโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาติ (United Nations General Assembly) ปี 2010 ซึ่งเป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากแคลงการแห่งสหสวรรษ (Millennium Declaration) เพื่อประเมินเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) และกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ พัฒนาประเทศเพื่อจัดความยากจน ความทิวทอย ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดูแลสิ่งแวดล้อม และพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (United Nation Development Programme, 2016)

ปัจจุบันเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหสวรรษได้สิ้นสุดลงแล้ว และในที่ประชุมสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งริเริ่มจากการประชุม Rio+20 (United Nation Development Programme, 2016) เป็นเป้าหมายหลักของการประชุม โดยมีวาระร่วมกันคือการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งถือเป็นทิศทางร่วมกันของโลกอนาคตโดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 2015 ถึง ค.ศ. 2030 หรือตรงกับปีพ.ศ. 2558 – 2573 ประกอบด้วยเป้าหมายหลัก (goals) 17 ประการ และเป้าประสงค์ (targets) อีกจำนวน 169 ข้อ ทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป้าประสงค์นี้จะครอบคลุมไปด้วย 3 เสาหลักคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื้อหาการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ครอบคลุมจะยึดถือหลักสำคัญว่า “No one left behind” หรือจะไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง และประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 193 ประเทศที่เข้าร่วมการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยเช่นกัน

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั่วถึง และเป็นธรรม เป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก โดยเป้าหมายด้านการศึกษาจัดเป็นเป้าหมายที่ 4 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป้าหมายที่ 4 มีสาระสำคัญคือ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างเท่าเทียม ทั่วถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (สำนักงานเลขานุการสภาพักรากษาการศึกษา, 2559) ทั้งนี้การวางแผนเป้าหมายการศึกษาเพื่อการ

พัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในอีก 15 ปีข้างหน้า เด็กและเยาวชนหญิงชายในทุกคนทุกกลุ่มในสังคมต้องได้รับ ความเสมอภาคทางการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน สร้างโอกาส ทางการศึกษาเพิ่มขึ้น ในระดับอุดมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ครอบคลุมไปจนถึงการจัดการเรียนรู้กับประชากรนอกระบบที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

ภายหลังจากการสัมมูลลงของการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหสวรรษ (Millennium Development Goals) ในปี พ.ศ. 2558 ด้านการศึกษาผลพบว่าไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ข้างต้น โดยยังคงมีเด็ก และเยาวชนวัยเรียนมากกว่า 59 ล้านคนทั่วโลกที่ยังอยู่นอกระบบการศึกษา (Out-of-school children) และเด็ก 18 ล้านคนอยู่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งผลการสำรวจดังกล่าว สอดคล้องกับการประชุมที่จัดโดยองค์การยุเนสโกร่วมกับองค์การยูนิเซฟในเรื่อง “Asia summit on flexible learning strategies for Out-of-school children: นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษาแห่งเอเชีย” ซึ่งข้อมูลขององค์การยุเนสโกปี พ.ศ. 2556 พบว่า เด็กวัยประถมศึกษา ของไทยที่หลุดจากระบบการศึกษาเกือบ 300,000 คน ส่งผลต่อความเสียหายทางเศรษฐกิจของไทยทั้ง ทางตรงและทางอ้อม คิดเป็นมูลค่าร้อยละ 1-3 ของจีดีพีในทุกปี ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถหลุดจากกับ ดักประเทศรายได้ปานกลางไปอย่างน้อย 25-30 ปี เช่น ประเทศtimor เลสเต ที่พบปัญหาเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษาฉุดอัตราการเริ่มต้นทางเศรษฐกิจสูงถึงร้อยละ 4 ต่อปี (ปราษฎ์, 2559) ดังนั้น องค์การสหประชาชาติจึงประกาศให้เป้าหมายการลดจำนวนเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับ ก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นศูนย์เปอร์เซนต์ภายในปี พ.ศ. 2573 เพื่อ ตอบสนองเป้าหมายข้อที่ 4 ใน 17 ข้อของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีสถิติเด็กไทยหลุดออกจากระบบการศึกษา (Out-of-school children) เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีนักเรียนชั้น ป1 เข้าสู่ระบบการศึกษา จำนวน 633,852 คน และเมื่อเข้าสู่ระดับชั้นประถมศึกษาในปีการศึกษา 2555 พบว่าจำนวนผู้เรียนเหลือ 624,911 คน และเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2557 พบว่าเหลือนักเรียนที่จบการศึกษา เพียง 536,318 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 84.65 จากตัวเลขดังกล่าวจะพบว่าจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 และจบถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หายไปจากระบบการศึกษาจำนวน 97,534 คน (ณัฐพงษ์ เพลาแก้ว, มปป.)

จากปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาที่มีจำนวนมาก ประเทศไทยได้ต้องรับกับแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้กับเด็กที่ตกหล่น โดยสาระสำคัญของปฏิญญามี 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง การให้คำนิยามของเด็กตกหล่น (Out-of-school children) ว่าหมายถึงเด็กที่อายุตั้งแต่กว่า 18 ปีประกอบด้วยเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน เด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียน เด็กที่เสี่ยงต่อการออกจากโรงเรียนกลางคัน และเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน ประการที่สอง คือ ความสอดคล้องและการจัดกิจกรรมแบบบีดหยุ่น เพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นประชาคมโลกที่มีประสิทธิภาพได้ และประการสุดท้ายคือ การมีรูปแบบกิจกรรมเพื่อให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และเป้าหมายของปฏิญญาอาเซียนคือ การให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียนที่ออกจากกลางคันทุกสภาพปัญหาร่วม 8,814 คน และกำหนดมาตรการช่วยเหลือดูแลให้กลุ่มดังกล่าวกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา

จังหวัดตาก เป็นหนึ่งในห้าจังหวัดที่ถูกจัดเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ แยกการปกครองออกเป็นตำบล รวม 14 ตำบล มีประชากรหลากหลาย ได้แก่ ชาวไทยบันพื้นที่สูง (มัง) ประชากรพื้นราบ ผู้พูดพยางค์ และความต่างด้วยเชื้อสายอาศัยกระจายและมีบริบทแตกต่างกัน สภาพชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง สภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี มีสถานศึกษาร่วมจำนวน 110 แห่ง มีจำนวนผู้เรียนในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปีการศึกษา 2558 รวมจำนวนทั้งสิ้น 79,352 คน และมีจำนวนผู้เรียนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 777 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1, 2559)

จำนวนผู้เรียนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจำนวน 777 คนดังกล่าว เมื่อจำแนกผู้เรียนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาตามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบร่วมเป็นผู้เรียนระดับประถมศึกษาที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจำนวน 179 คน ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวน 598 คน ซึ่งจำแนกออกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจำนวน 125 คน และผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจำนวน 473 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1, 2559) จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าจำนวนผู้เรียนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบในระดับชั้นมัธยมศึกษามากที่สุด โดยเมื่อคิดเป็นร้อยละของผู้เรียนที่ออกนอกรอบการศึกษาในระดับประถมศึกษา พบร่วมคิดเป็นร้อยละ 23.03 ขณะที่ระดับมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 76.97

จากสถิติจำนวนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาสูงถึงร้อยละ 76.97 นั้นจะส่งผลในระยะยาวต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของทรัพยากรบุคคลที่จะเป็นกำลังสำคัญในการ

พัฒนาประเทศรวมถึงส่งผลการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ เพราะประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) ภายในปี พ.ศ. 2568 แต่ในขณะเดียวกันประเทศไทยมีสถิติเด็กเกิดน้อยลง และเด็กที่เกิดน้อยลงเมื่อถึงวัยเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานกลับออกนอกรอบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาทั้งที่กำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนถือเป็นความด้อยโอกาสในรูปแบบหนึ่งที่จะส่งผลให้อนาคตประเทศไทยขาดแคลนกำลังแรงงานที่สำคัญที่จะใช้ในการพัฒนาประเทศและจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

จากสภาพปัจจุบันเรียนในระดับมัธยมศึกษาออกนอกรอบการศึกษาข้างต้น ประกอบกับความหลักหدายทางคุณลักษณะของประชากร รวมถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจังหวัดตากเป็นจังหวัดนำร่องในการศึกษาปัจจุบันเรื่องของเด็กทดลองหรือเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษาโดยมีตั้งแต่ประสงค์สามประการคือเพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา และนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อทราบถึงข้อมูลเชิงลึกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขเด็กและเยาวชนนอกระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัย

เด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา (Out-of-school children-OOSC) หมายถึง บุคคลที่เคยศึกษาในระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแต่ออกจากระบบการศึกษาลงคัน โดยยังไม่จบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือมัธยมศึกษาตอนปลาย และปัจจุบันไม่ได้เรียนหรือเข้ารับการศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดตาก

คุณลักษณะเชิงลึก หมายถึง รายละเอียดข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนของเด็กและเยาวชนนอกนอกรอบการศึกษา จังหวัดตาก โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชื่อ-

สกุล ชื่อเล่น เพศ อายุ ระดับการศึกษาขั้นปีสุดท้ายที่ศึกษา เกรดเฉลี่ย จำนวนสมาชิกในครอบครัว สถานภาพครอบครัว บุคคลที่พักอาศัยอยู่ร่วมในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อายุและอาชีพ ปิดามารดาหรือผู้ปกครอง สภาพฐานะของครอบครัว ผู้หารายได้หลักของครอบครัว อาชีพหรืองานที่ทำ ในปัจจุบัน รายได้จากอาชีพที่ทำในปัจจุบัน สาเหตุที่ออกจากระบบการศึกษา จำนวนปีที่ออกจากระบบ การศึกษา เหตุการณ์หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการออกจากระบบการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลัง ออกจากสถานศึกษา ทัศนคติและมุมมองด้านการศึกษา การให้ความสำคัญกับการศึกษา ความสัมพันธ์ ภายในโรงเรียน การให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อ การวางแผนทางการศึกษาต่อในอนาคต เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา หมายถึง สาเหตุหรือความจำเป็นที่ ทำให้เด็กและเยาวชนตัดสินใจออกนอกรอบการศึกษาในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดตาก

การจัดการศึกษา หมายถึง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แนวทางการจัดการศึกษา หมายถึง รูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาที่เคยศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา จังหวัดตาก

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบ การศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” มีรายละเอียดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นบุคคลที่เคยศึกษาในระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จังหวัดตาก แต่ออกจากระบบการศึกษากลางคัน และปัจจุบันไม่ได้เข้ารับการศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดตาก รวมถึงตัวแทนครอบครัว และ ตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากข้อมูลของสถานศึกษาที่เด็กและเยาวชนออกจากระบบการศึกษาให้ข้อมูล กับผู้วิจัย ภายหลังได้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตั้งกล่าวแล้ว ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (snowball sampling) จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในข้างต้น ซึ่ง กลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอลจะต้องออกจากระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

และไม่ได้ศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่นเดียวกันกับกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมายโดยกลุ่มเป้าหมายต้องมีความพร้อมในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายจากสถานศึกษาที่เคยศึกษาในระดับคือมัธยมศึกษาแต่ออกกลางคัน และไม่ได้ศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมจำนวน 38 คน เพื่อใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่สำคัญสามประการคือ เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา และเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ขอบเขตด้านระยะเวลา

9 เดือน (พฤษภาคม 2559 – กรกฎาคม 2560)

ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัดตาก

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” มีกรอบแนวคิดการวิจัยที่สำคัญดังนี้

1. ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยคือทฤษฎีระบบบินเวศวิทยาของbronfenbrenner (Bronfenbrenner's ecological system theory) กล่าวคือ ระบบสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชน และมีผลต่อตัวสินใจในด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนคือครอบครัว โรงเรียน และชุมชน (ระบบ microsystem) ซึ่งการตัดสินใจศึกษาต่อทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการตัดสินใจไม่ศึกษาต่อและออกนอกระบบการศึกษา ระบบสิ่งแวดล้อมของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการตัดสินใจทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงเมื่อเด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาแล้วการตัดสินใจกลับเข้ามาศึกษาต่ออีกรั้ง

ในการศึกษารูปแบบใดๆ ทั้งการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย หรือการประกอบอาชีพในอนาคต ระบบสิงแวดล้อม เช่น ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนย่อมมีผลโดยตรงต่อเด็กและเยาวชน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการดูแลเด็กและเยาวชน เช่น สภาฯความเป็นอยู่ สวัสดิการในด้านต่างๆ เป็นต้น ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชนจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบ macrosystem ที่ดูแลภาพใหญ่ทั้งหมดของเด็กและเยาวชนทั้งที่อยู่ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา ดังนั้นการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนนนอกระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดผลจริง และเป็นรูปธรรมจึงจำเป็นต้องมีบุคคลที่เป็นตัวแทนในหน่วยงานดังกล่าวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนแนวทางร่วมกันกับผู้วิจัย จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีกรอบแนวคิดในการวิจัยแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

- จำนวนที่แน่นอนของกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากงานวิจัยในเรื่องนี้กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย เป็นเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา ซึ่งมีความเป็นพลวัตสูง ทำให้การเก็บข้อมูล และค่าสถิติ ต่างๆ ที่ได้เป็นค่าตัวเลขโดยประมาณการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประมาณตากเขต 1
- ความยากในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายไม่ใช่ผู้เรียนที่เป็นเด็กและ เยาวชนในระบบการศึกษา แต่กลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา และยังไม่ ทราบข้อมูลที่แน่ชัดว่าปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวทำอะไร อยู่ที่ไหน และมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร ดังนั้นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากข้อมูล ของสถานศึกษาที่เคยมีเด็กและเยาวชนออกจากระบบการศึกษาให้ข้อมูลกับผู้วิจัย และใช้การเทคนิคการ โนร์บอล (snowball sampling technique) จากกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติม ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายและ ครอบครัวต้องมีความพร้อมในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับกลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชน ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ใน งานวิจัยเรื่องนี้มีจำนวนเพียง 38 คน ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาใน จังหวัดตาก แต่ข้อมูลดังกล่าวอาจจะไม่สามารถสะท้อนภาพรวมของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบ การศึกษาของประเทศไทยได้

ข้อตกลงเบื้องต้น

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากข้อมูลของครูอาจารย์ในสถานศึกษาที่เด็กและเยาวชนออกจากระบบการศึกษาให้ข้อมูล กับผู้วิจัย และกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวมีความพร้อมในการให้ข้อมูลเชิงลึกกับผู้วิจัย และการ เลือก ตัวอย่างแบบโนร์บอล (snowball sampling technique) จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการเลือกแบบ เฉพาะเจาะจงในข้างต้น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบโนร์บอลจะต้องออกจากระบบ การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และไม่ได้ศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษาระบบทั่วไป และ การศึกษาตามอัธยาศัย เช่นเดียวกันกับกลุ่มเป้าหมาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเรื่องนี้ มีดังนี้

1. ทราบข้อมูลคุณลักษณะพื้นฐานเชิงลึก และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอุก盎惑ระบบการศึกษาในจังหวัดตาก รวมถึงเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เช่น กระทรวง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนนโยบายในการช่วยเหลือ ดูแล และป้องกันเด็กและเยาวชนที่อุก盎惑ระบบการศึกษา รวมถึงการจัดการด้านสวัสดิการอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอุก盎惑ระบบการศึกษา

2. ได้แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนอุก盎惑ระบบการศึกษา และเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขานุการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 1 เป็นต้น นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนอุก盎惑ระบบการศึกษา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” ผู้วิจัยเริ่มดำเนินเอกสารและงานวิจัยดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

- 1.1 ความหมายของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา
- 1.2 คุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา
- 1.3 ปัจจัยของการออกแบบกระบวนการศึกษาของเด็กและเยาวชน
- 1.4 ปฏิญญาอาเซียน
- 1.5 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030)
- 1.6 แนวปฏิบัติในการติดตามเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

- 2.1 หลักการจัดการศึกษา
- 2.2 รูปแบบของการจัดการศึกษา
- 2.3 แนวทางการจัดการศึกษา
- 2.4 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

ตอนที่ 3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรรอนเพนเบรนเนอร์

- 3.1 ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรรอนเพนเบรนเนอร์
- 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ผู้วิจัยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาออกเป็น 6 ด้าน เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

(ร่าง) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้แก่เด็กตกล่น (Out-of-school children) ได้ใช้คำว่า “เด็กตกล่น” แทนคำว่า “เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา” และให้คำนิยามของเด็กตกล่นไว้ว่าหมายถึง เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ประกอบด้วยเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน (children who do not have access to a school in their community) เด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียน (children who do not yet enroll at a school despite the availability of a school) เด็กที่เสี่ยงต่อการออกจากโรงเรียนกลางคัน (children who have enrolled but do not attend school or are at risk of dropping out) และเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน (children who drop out of the education system)

The Right to Education Act หรือ RTE Act (UNESCO Institute for statistics, 2016) กล่าวถึงความหมายของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาไว้ว่า หมายถึงเด็กที่ไม่เข้าเรียน นับจาก 45 วันทำการภายหลังเปิดภาคการศึกษา ซึ่งครุครูจะติดตามเพื่อหาสาเหตุของการขาดเรียนด้วย

UNICEF (2015) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า การออกนอกระบบการศึกษามีความหมาย 3 ประการ ประการแรกคือ การไม่ได้เข้าเรียน (not enrolled) ทั้งการที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนในชุมชน (เช่นการเป็นชนกลุ่มน้อย) และไม่มีโอกาสเข้าถึงในโรงเรียนถึงแม้จะเป็นโรงเรียนที่มีโอกาสที่จะเรียน ประการที่สอง คือ การไม่ได้เรียนรู้ (not learning) เป็นการที่เด็กได้เข้าเรียนในโรงเรียนแต่โรงเรียนไม่มีความพร้อมและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียน เช่น ไม่มีครุ และการสุดท้ายคือ การอกกลางคัน (dropping out) หมายถึงการออกจากระบบการศึกษา หรืออาจจะหมายถึงการสมัครเข้าเรียนแต่ไม่ได้เรียน

ขณะที่ในประเทศไทย สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา (2548) ได้ใช้คำว่า “เด็กด้อยโอกาส” แทนคำว่า “เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา” โดยให้คำจำกัดความของเด็กด้อยโอกาสไว้ว่า เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (เว้นแต่กรณีที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ ให้ขยายอายุเป็น 24 ปี) ที่ประสบปัญหาหรือตကอยู่ในภาวะยากลำบากหรืออยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กทั่วไป จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องและเหมาะสมกับวัยสามารถบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดของตนเองได้

นอกจากนี้สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา (2548) ยังได้แบ่งประเภทของเด็กด้วยโอกาสตามแผนการแก้ปัญหาเด็กในภาวะยากลำบาก พ.ศ. 2545-2549 ไว้ออกเป็น 6 กลุ่ม คือ 1) เด็กถูกปล่อยละเลย 2) เด็กถูกละเมิดสิทธิ 3) เด็กประพฤติไม่เหมาะสม 4) เด็กพิการทางกายและทางจิตใจ อารมณ์และทางสติปัญญาและการเรียนรู้ 5) เด็กขาดโอกาสและยากจนเข้าไม่ถึงการบริการ และ 6) เด็กที่ได้รับผลกระทบจากอุดหนุน

ศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ มหาวิทยาลัยนเรศวร (2556) ให้ความหมายของเด็กนอกรอบ ว่าหมายถึง เด็กที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบการศึกษา ซึ่งเด็กกลุ่มนี้อาจเป็นเด็กที่เรียนไม่เก่ง หัวไม่ดี มีปัญหาครอบครัว เป็นเด็กยากจน มีปัญหารื่องการตั้งครรภ์ ฯลฯ จนเป็นเหตุให้ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาได้

การแก้ปัญหานักเรียนอุกกลางคัน (ม.ป.ป.) ให้นิยามของเด็กอุกกลางคันว่าหมายถึงเด็กวัยเรียนภาคบังคับที่เคยเข้าเรียนในสถานศึกษาแล้ว แต่ออกจากสถานศึกษาระหว่างระหว่างปีไปโดยไม่ไปเรียนต่อสถานศึกษาอื่นใด และไม่กลับเข้ามาเรียนตามปกติได ก่อนที่จะจบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

จากนิยามของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาได้ว่า หมายถึง บุคคลที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบการศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ บุคคลที่ไม่เคยได้เข้าเรียนในระบบการศึกษา ตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคคลที่เคยเข้ารับการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบการศึกษาและอุกกลางคันการศึกษาด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น การตั้งครรภ์ การมีคดีความ สภาพเศรษฐกิจ การอพยพย้ายที่อยู่ การอุกกลางคัน ความไม่พร้อมทางร่างกายและสติปัญญาของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งในงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก จะให้นิยามของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาในความหมายที่สอง คือ บุคคลที่เคยเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบการศึกษา แต่ต้องอุกกลางคันด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น การตั้งครรภ์ การอพยพย้ายถิ่นฐาน การมีฐานะยากจน เป็นต้น

1.2 คุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษา

จากการวิเคราะห์ขององค์กรการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาติ หรือองค์กรยูเนสโก (UNESCO) เพื่อประเมินการเข้าถึงการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) ในปี ค.ศ. 2000 พบว่ามีเด็กจำนวน 113 ล้านคนทั่วโลกที่ไม่ได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนหรือคิดเป็นอัตราส่วน 1 ต่อ 5 คนที่ไม่ได้เรียนหนังสือในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งเด็กหนึ่งในห้าคนนั้นจะ

มีอายุประมาณ 6-11 ปี และร้อยละ 60 ของเด็กกลุ่มดังกล่าวเป็นเด็กผู้หญิง และร้อยละ 87 ของเด็กทั่วโลกที่ออกนอกรอบการศึกษาจะอาศัยอยู่ในสามภูมิภาคคือ ทวีปแอฟริกาและอยู่ใต้ทะเลรายชาара (sub-saharan Africa) เอเชียใต้และเอเชียตะวันตก และสาธารณรัฐอาหรับและแอฟริกาเหนือ (Children out of school, n.d.)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาขององค์กรยูเนสโกในประเทศไทยเดีย (UNESCO Institute for statistics, 2016) ซึ่งกล่าวไว้ในรายงานของ The India report ว่าจากการเก็บข้อมูลทางสถิติทางการศึกษาพบว่าสถิติเด็กอายุ 6-13 ปี เป็นช่วงอายุที่เด็กออกจากระบบการศึกษามากที่สุด และเมื่อมีการเก็บข้อมูลช้าในปี ค.ศ. 2011 พบร่วมจำนวนเด็กถึง 20% ที่อยู่ในช่วงอายุดังกล่าว

ขณะที่ยูเนสโก (UNESCO Institute for statistics, 2015) พบร่วมในปีค.ศ. 2011 มีจำนวนเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบการศึกษาเป็นจำนวน 122 ล้านคน และเพิ่มขึ้นสูงถึง 124 ล้านคนในปี ค.ศ. 2013 และเด็กอายุ 6-15 ปี ไม่เคยเข้าเรียนในโรงเรียนหรือออกจากการเรียนกลางคันระหว่างเรียน และเมื่อนำข้อมูลในปี ค.ศ. 2013 มาพิจารณาพบว่า เด็กในระดับมัธยมศึกษาที่มีช่วงอายุระหว่าง 12-15 ปี มีสถิติออกนอกรอบการศึกษาสูงเป็นสองเท่าของเด็กในระดับประถมศึกษา และมีเด็กที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 17 ไม่ได้เข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา เมื่อเปรียบเทียบด้านเพศ พบร่วมมีอัตราส่วนการออกนอกรอบการศึกษาของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย กล่าวคือ เป็นอัตราส่วนเด็กผู้หญิงออกนอกรอบการศึกษา 1:8 และเป็นเด็กผู้ชายออกนอกรอบการศึกษา 1:9

เมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาในอาเซียน ในประเทศไทยมีสถิติเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาในระดับประถมศึกษาสูงเป็นลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 8 ประเทศ (Miyazawa, I., n.d). โดยประเทศไทยมีเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 คือประเทศไทยโดยนีเชีย มีจำนวนประมาณ 2,008,214 คน รองลงมาคือประเทศไทย มีจำนวนประมาณ 454,421 คน และพิลิปปินส์ มีจำนวนประมาณ 402,182 คน และประเทศไทยที่มีจำนวนเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาน้อยที่สุดคือ ลาว มีจำนวนประมาณ 55,667 คน

เมื่อพิจารณาในประเทศไทย มีการศึกษาสถิติจำนวนเด็กและเยาวชน (เฉพาะสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ที่ออกกลางคันในระหว่างปี พ.ศ. 2546-2558 โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้รวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2551 มีสถิติเด็กและเยาวชนออกกลางคันสูงที่สุด เป็นจำนวน 244,260 คน รองลงมาเป็นปี พ.ศ. 2550 เป็นจำนวน 221,762 คน และปี พ.ศ. 2552 เป็นจำนวน 218,844 คนตามลำดับ และหลังจากปี พ.ศ. 2552

เป็นต้นมาจำนวนเด็กและเยาวชนที่อุบัติภัยคันมีจำนวนลดน้อยลงทุกปี โดยปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนเด็กและเยาวชนอุบัติภัยคันน้อยที่สุด เป็นจำนวน 17,628 คน รายละเอียดแสดงดังภาพที่ 2-1

ภาพที่ 2-1 แสดงจำนวนและอัตราการอุบัติภัยคันของนักเรียนเฉพาะสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2546-2558 (แหล่งที่มา:

http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatBarChart_FullScreen.aspx?reportid=1199&template=1R1C&yeartype=M&subcatid=19&filter=1&showlabel=True&Is3D=False&swap=)

นอกจากข้อมูลข้างต้น สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา (2550) ได้มีการศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจากงานวิจัย โดยใช้คำว่า “เด็กด้อยโอกาส” แทนคำว่า “เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา” ซึ่งผลการศึกษาสภาพปัญหาของเด็กด้อยโอกาสทั้งสิ่งมีค่ามีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพทางภูมิศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ โดยในภาคเหนือ เด็กด้อยโอกาสเป็นเด็กไร้สัญชาติที่อพยพเข้ามาเป็นเด็กเร่ร่อนเป็นส่วนใหญ่ ภาคกลางและภาคตะวันออกเป็นเขตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ปัญหาเด็กด้อยโอกาสจึงเป็นเรื่องแรงงานเด็ก แรงงานต่างชาติ แรงงานผิดกฎหมายและความยากจน สำหรับภาคใต้ เป็นผลจากการเกิดคลื่นยักษ์สินมิตรล่มภาคใต้ปี พ.ศ. 2547 โดยเฉพาะเด็กกำพร้า/ยากจน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กด้อยโอกาสจะเป็นเด็กยากจน เด็กเร่ร่อน และเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเชื้อเออดส์

ขณะที่ปริวัฒน์ ช่างคิด (2554) ศึกษารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบรักษณะส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนนอก

ระบบของชายแคนภาครึ่คือ เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายในอัตราส่วน 2 ต่อ 1 ผู้ตอบแบบสอบถาม 4 ใน 5 นับถือศาสนาอิสลาม และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตนอกเทศบาลจังหวัดยะลา นราธิวาส และสงขลา

ศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ มหาวิทยาลัยนเรศวร (2556) ได้แบ่งกลุ่มของเด็กด้วยโอกาสในการระบบและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษาออกเป็น 14 ประเภทคือ เด็กไร้สัญชาติ กลุ่มแม่วัยรุ่น เด็กยากจนพิเศษ เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เด็กพิการและเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสมอง เด็กในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแคนภาครึ่ เด็กเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีในสถานพินิจ เด็กเรื่อรอน เด็กติดเชื้อ HIV เด็กกำพร้าลูกทอดทิ้ง เด็กติดยาเสพติด เด็กถูกบังคับให้ค้าประเวณี เด็กถูกบังคับใช้แรงงาน และเด็กลูกแรงงาน

จิรมงคล แก้วมิมพล (2555) ได้ศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ กระบวนการแก้ไขปัญหา และแนวทางป้องกันการออกกลางคันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอแวง จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาสภาพปัญหาและลักษณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่ออกกลางคันพบว่า ภายนอกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ออกกลางคันนักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักเรียนบางส่วนออกไปทำงานช่วยเหลือครอบครัว บางคนอยู่บ้านเลี้ยงน้อง บางคนอยู่บ้านเอยๆ บางคนรวมกลุ่มมัวสุมในทางที่ไม่ดี เป็นต้น

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ได้สำรวจร้อยละของนักเรียนต่อประชากรในวัยเรียน ปีการศึกษา 2544-2549 (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.ป.) พบว่า ระหว่างปีการศึกษา 2547-2549 ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1-2 (ป.1-ป.6) มากที่สุด ร้อยละ 100 แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงชั้นที่ 3 หรือมัธยมต้น (ม.1-ม.3) ได้ลดจำนวนลงทุกปีการศึกษา เหลือประมาณร้อยละ 90 และยิ่งลดลงมากขึ้น เมื่อเข้าสู่ช่วงชั้นที่ 4 หรือมัธยมปลาย (ม.4-ม.6) เหลือประมาณร้อยละ 60 หมายความว่า ทุกปีมีนักเรียนจำนวนหนึ่งออกจากระบบการศึกษา และเด็กที่ออกกลางคันมีแนวโน้มเข้าสู่วงจรของปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด ก่ออาชญากรรม

จากข้อมูลทั้งของในต่างประเทศและในประเทศไทย รวมถึงงานวิจัยพบว่าในด้านคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา พบว่าคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษามักเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และอ่อนน้อกระบบการศึกษายังมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค สำหรับคุณลักษณะพื้นฐานอื่นๆ อาทิ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ภายในและครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การศึกษาต่อและการประกอบการศึกษา ข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การศึกษาต่อและการประกอบ

อาชีพภายหลังออกจากระบบการศึกษา เป็นต้น ยังไม่มีผู้ที่ได้ศึกษาเท่าใดนัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวข้องกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษา ดังนั้นในรายงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจศึกษาคุณลักษณะพื้นฐานเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาเพื่อให้ได้เข้าใจคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา รวมถึงมีแนวทางจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษามากยิ่งขึ้น

1.3 ปัจจัยของการออกนอกรอบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน

ปัจจัยของการออกนอกรอบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน มีหลายปัจจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศ ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

UNESCO Institute for statistics (2016) กล่าวถึงปัจจัยของการออกนอกรอบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน กรณีศึกษาประเทศไทยเดีย พบว่ามีเหตุผลหลักสี่ประการคือ 1) อพยพตามพ่อแม่ 2) ปัญหาด้านสุขภาพ 3) วิกฤติในครอบครัว และ 4) เหตุผลจากครอบครัว

จากปัจจัยข้างต้น สอดคล้องกับรายงานของยูนิเซฟ (2015) ในประเทศไทย ที่พบว่า ปัจจัยด้านความบกพร่องหรือความพิการ (disability) ในด้านต่างๆ ส่งผลต่อการออกนอกรอบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนสูงถึง 14% ตัวอย่างของความบกพร่องหรือพิการ อาทิ ด้านการมองเห็น การได้ยิน การพูด ทางร่างกาย ทางสติปัญญา และทางอารมณ์ โดยความบกพร่องทางการพูดพูเป็นจำนวนมากสูงที่สุดรองลงมาคือ ทางสติปัญญา และด้านที่พับน้อยที่สุดคือ การมองเห็น

นอกจากปัจจัยด้านความบกพร่องหรือความพิการในด้านต่างๆ แล้ว รายงานของ Global Partnership for Education (n.d.) ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกนอกรอบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนยังมีอีกหลายประการคือ 1) ความยากจน จากการสำรวจของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาทั่วโลกพบว่าประเทศไทยยากจนมากที่สุดหรือประเทศที่มีความขัดแย้งภายในประเทศสูงจะมีอัตราส่วนของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก 2) เพศ มีผลต่อการเข้าถึงการศึกษาโดยพบว่าอัตราส่วนของเพศหญิงที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาจะสูงกว่าในเพศชาย และเพศหญิงจะออกโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาสูงถึง 53% และในระดับมัธยมศึกษาสูงถึง 52% 3) การอพยพถิ่นฐานตามครอบครัว 4) การไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการศึกษา เช่น โรงเรียนอยู่ห่างไกลจากบ้าน หรือมีอันตรายระหว่างการเดินทางไปโรงเรียน 5) การขาดวัสดุ อุปกรณ์และความพร้อมของโรงเรียนที่จะรองรับกับเด็กที่มีความบกพร่องหรือพิการ เช่น ห้องน้ำ โต๊ะเรียน และ 6) วัฒนธรรม อาทิ การได้รับการศึกษา

ของเพศหญิงไม่ใช่ค่านิยมหลักในบางประเทศ หรือ การที่เพศชายได้รับการคาดหวังให้เป็นผู้หารายได้หลัก ของครอบครัวจึงได้รับการสนับสนุนให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนที่จะเป็นเพศหญิง เป็นต้น

ขณะที่ในประเทศไทย อภิชาติ เล่นนันท์ (2554) ศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุของการอุกกาลังคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาพบโมเดลเชิงสาเหตุการอุกกาลังคันที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ความคาดหวังของผู้ปกครอง มีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อกัน ผ่านความคาดหวังต่อสถานบ้าน มีอิทธิพล เชิงผูกพันโดยตรงต่อการอุกกาลังคัน กล่าวคือ ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง โอกาสของนักเรียนที่จะอุกกาลังคันกลับมีแนวโน้มลดลง เพราะการที่พ่อแม่ผู้ปกครองมีความคาดหวังเช่นนี้ ย่อมจะทำให้บุตรหลานเห็นว่า ผู้ปกครองให้ความสนใจและคาดหวังให้ตนเองประสบความสำเร็จ ส่งผลให้ตัวนักเรียนเองตั้งใจตามไปด้วย

2. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความคาดหวังต่อผู้ปกครอง ผ่านการบูรณาการทางสังคม และความผูกพันกับสถานบ้าน นำไปสู่การอุกกาลังคัน กล่าวคือ ผู้ปกครองของนักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่ำส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีเวลาในดูแลการเรียนของบุตรหลาน และมีเงินเดือนต่ำ ค่อยเห็นความสำคัญต่อการศึกษา ส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนไม่ดี ซึ่งผลการเรียนต่ำเป็นปัจจัยเสี่ยง ปัจจัยหนึ่งของการขาดเรียนและอุกกาลังคันในที่สุด นอกจากนี้ สถานะทางเศรษฐกิจและครอบครัวยังส่งผลต่อการบูรณาการทางสังคม และความผูกพันกับสถานบ้านอีกด้วย

3. การบูรณาการทางสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านทางความผูกพันทางสถาบันไปสู่การอุกกาลังคัน งานวิจัยชี้ว่า การบูรณาการทางสังคม มี 3 องค์ประกอบคือ 1) การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร งานวิจัยพบว่า การรับรู้ของนักเรียนว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการจบการศึกษา 2) ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน มีงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า อิทธิพลกลุ่มเพื่อนส่งผลต่อพฤติกรรมหั้งหางดี และไม่ดีของนักเรียน (ประมาณครึ่งหนึ่งของนักเรียนที่อุกกาลังคันหั้งหงดมีเพื่อนที่อุกกาลังคันอย่างน้อยหนึ่งคน และประมาณหนึ่งในสามของนักเรียนที่อุกกาลังคันหั้งหงดมีเพื่อนที่อุกกาลังคันอย่างน้อยสองคน หรือเพื่อนที่สนใจทางวิชาการ จะช่วยกระตุ้นเพื่อนให้มีพฤติกรรมสนใจทางวิชาการ และเดื่อนให้เพื่อนหั้งหางจากการปฏิบัติที่ไม่ถูกทาง และ 3) การติดต่อสื่อสารกับครู งานวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับครุสามารถช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวและขัด geleathทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการได้

4. ความผูกพันกับสถาบันมีอิทธิพลต่อการอุกกาลังคันในเชิงผูกพัน จากการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความผูกพันกับโรงเรียนก่อให้เกิดความเต็มใจที่จะเรียนจนสำเร็จการศึกษา เป็นความต้องการ

ภายในของนักเรียน ซึ่งความผูกพันกับสถาบันนี้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่สะอาด สวยงาม และปลอดภัย

นอกจากการศึกษาไม่เดลเชิงสาเหตุการออกแบบคันข้างต้น ผลสำรวจจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ออกกลางคัน ปีการศึกษา 2549 (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.ป.) ข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีนักเรียนออกกลางคันจำนวน 108,803 คน จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 7,421,684 คน สาเหตุมาจากความยากจน การอพยพตามผู้ประกอบ ปัญหาครอบครัว ปัญหาการปรับตัว การต้องหาเลี้ยงครอบครัว การแต่งงานก่อนวัยอันควร การเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ รวมถึงการต้องคดีหรือถูกจับ ฯลฯ

สอดคล้องกับการศึกษาของ จิรพล แก้วนิมพล (2555) ที่ศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุกระบวนการแก้ไขปัญหา และแนวทางป้องกันการออกกลางคันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเวียง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุการออกกลางคันเกิดจากปัจจัย 5 ด้าน คือ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น การมีรายได้ไม่แน่นอน มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ 2) ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ครอบครัวหย่าร้าง กำพร้าบิมารดา ผู้ปกครองตามใจลูก ผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูก 3) ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น การปรับตัว การได้รับการยอมรับจากครูและเพื่อน การทะเลาะวิวาท 4) ปัจจัยทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม เช่นการให้ความสำคัญกับการเรียนด้านสามัญน้อยเกินไป การประพฤติผิดจาติดด้านชู้สาว และ 5) ปัจจัยด้านเหตุการณ์ความไม่สงบ เช่น ความวิตกกังวลของผู้ปกครองในความปลอดภัยของลูก

ใกล้เคียงกับการศึกษาของ สุปราณี เทศนาเรียง สุภกร หาญสูงเนิน พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิริ (2557) ที่ศึกษารูปแบบการลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบร้าสาเหตุสำคัญที่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ออกกลางคัน คือ ครอบครัวยากจน ปัญหาชู้สาว ท้องในวัยเรียน ติดเกมส์และยาเสพติด

เช่นกันกับผลการสำรวจการออกกลางคันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2549 (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.ป.) ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นพบว่านักเรียนที่ออกกลางคันจำนวน 108,803 คน ออกกลางคัน เพราะความยากจน การอพยพตามผู้ประกอบ ปัญหาครอบครัว ปัญหาการปรับตัว การต้องหาเลี้ยงครอบครัว การแต่งงานก่อนวัยอันควร การเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ และการต้องคดีหรือถูกจับ

เมื่อศึกษาการออกกลางคันในระดับอุดมศึกษา พบร่วมกับสาเหตุปัจจัยการออกกลางคัน ใกล้เคียงกันกับในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแต่จะมีความแตกต่างในส่วนของปัจจัยจาก สถานศึกษาและอาจารย์ ดังเช่นงานวิจัยของ สรรค์ชัย กิติยานันท์ (2553) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การออกกลางคันของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ประจำปีการศึกษา 2551 - 2553 ผลการศึกษาพบว่า ด้านปัจจัยส่วนตัวของนักศึกษา โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่ เรื่อง ผลการเรียน เข้าเรียนมาแล้วมีผลคะแนนไม่ดี ปัจจัยในลำดับรองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง ไม่ค่อยมีเวลาเรียนเพาะภาระหน้าที่ทางครอบครัว ปัจจัย ด้านอาจารย์ผู้สอน โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง ท่านคิดว่าอาจารย์ไม่มีเทคนิคการสอนที่ น่าสนใจ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง ท่านคิดว่าการ สอนของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ปัจจัยด้านสังคม โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง ท่านทะเลาะกับเพื่อนในชั้นเรียน ปัจจัยด้านการบริการและการสนับสนุนที่เอื้อ ต่อการเรียนการสอน โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง ท่านคิดว่าอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ เพียงพอ ปัจจัยด้านอาจารย์ที่ปรึกษา โดยที่ปัจจัยอยู่ที่ส่งผลกระทบที่สุดได้แก่เรื่อง อาจารย์ที่ปรึกษาเข้าใจ นักศึกษาและช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆได้

เมื่อมีการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลในการออกกลางคันในแต่ละด้านของ นักศึกษา พบร่วม ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษา มี ความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในเกือบทุกคู่ โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้าน ปัจจัยส่วนตัวของนักศึกษาจะสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านครอบครัวมากที่สุด ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ใน ระดับรองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านตัวผู้สอนจะสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านสังคมและอันดับสามได้แก่ ปัจจัย ส่วนตัวของนักศึกษาจะสัมพันธ์กับปัจจัยด้านสังคม

เช่นกันกับการศึกษาของโภมล จันทวงศ์ (2558) ที่ปัจจัยสาเหตุการออกกลางคันของ นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏໄลยองลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ศูนย์ยะลา แก้ว ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน เป็นสาเหตุการออกกลางคันมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากสาเหตุ การออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นการศึกษาขั้นพื้นฐาน รองลงมาได้แก่ ด้านสถานศึกษา และด้าน สภาพแวดล้อม ตามลำดับ

นอกจากนี้ การแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน (ม.ป.ป) ได้สรุปถึงสาเหตุของการออก กลางคันของนักเรียนว่าเกิดจากสาเหตุหลายประการ อาทิ ฐานะยากจน การมีปัญหารครอบครัว การสมรส การมีปัญหาการปรับตัว การต้องคดีหรือถูกจับ ความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ และการอพยพตามผู้ปกครอง

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปปัจจัยของการออกแบบระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาออกเป็น 2 ปัจจัยหลักคือ ปัจจัยอันเกิดจากเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาการปรับตัว การแต่งงานก่อนวัยอันควร ปัญหาซ้ำซ้อน ปัญหาการทะเลาะวิวาท การมีคติความ เป็นต้น และปัจจัยอันเกิดจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น ปัญหาครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ การอพยพตามผู้ปักครอง เป็นต้น

1.4 ปฏิญญาอาเซียน

ปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) หรือปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เกิดขึ้นเพื่อจัดตั้งสมาคมความร่วมมือกันในการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศสมาชิก และการสร้างรักษาสันติภาพและความมั่นคง ในพื้นที่และเป็นการเปิดโอกาสให้คลายข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกอย่างสันติของระดับภูมิภาคของประเทศต่างๆ ในเอเชีย ในเวลาต่อมาได้มี บูรีราษฎร์สชาติ (เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ 8 มกราคม 2527) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ 28 กรกฎาคม 2538) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ 23 กรกฎาคม 2540) สหภาพพม่า (เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ 23 กรกฎาคม 2540) ราชอาณาจักรกัมพูชา (เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ 30 เมษายน 2542) ตามลำดับทำให้อาเซียนมีสมาชิกครบ 10 ประเทศ

โดยวัตถุประสงค์หลักของปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) ได้ระบุวัตถุประสงค์สำคัญ 7 ประการของการจัดตั้งอาเซียน ได้แก่

1. ส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ และการบริหาร
2. ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงส่วนภูมิภาค
3. เสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจพัฒนาการทางวัฒนธรรมในภูมิภาค
4. ส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี
5. ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัย และส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. เพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า ตลอดจน การปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม

7. เสริมสร้างความร่วมมืออาชีวินกับประเทศภายนอก องค์การ ความร่วมมือแห่งภูมิภาคอื่นๆและองค์กรระหว่างประเทศ

สืบเนื่องจากประเทศไทยได้รับเกียรติจากยุเนสโกให้เป็นเจ้าภาพในการจัดทำบันทึกปฏิญญาอาชีวินเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านการศึกษาให้กับเด็กทดลองให้กลับเข้ามารับการศึกษาโดยนาย อธิโร มิยาซาว่า ผู้แทนองค์กรยุเนสโก กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิญญาอาชีวินไว้ว่า สำนักงานยุเนสโก กรุงเทพฯ ได้จัดทำร่างปฏิญญาระดับภูมิภาคอาชีวินว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้แก่เด็กทดลอง ซึ่งเป็นโครงการที่ช่วยเหลือประเทศกลุ่มอาชีวินในการเสริมสร้างศักยภาพด้านระบบการศึกษา ทั้งในด้านการศึกษาวิจัย ด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และด้านงบประมาณ เพื่อรองรับความต้องการและโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มเด็กทดลอง โดยไม่แบ่งแยกประเทศและเชื้อชาติ ซึ่งมีการร่วมมือกับหลายหน่วยงานในการริเริ่มจัดทำร่างปฏิญญาฯ ดังกล่าว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับรัฐบาลในกลุ่มประเทศอาชีวินที่จะกำหนดมาตรการและแนวปฏิบัติในการแก้ไขสถานการณ์ของเด็กทดลองให้ได้รับโอกาสกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียน

จากที่มาของปฏิญญาอาชีวินว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้แก่เด็กทดลอง ข้างต้น ประเทศไทยจึงได้กำหนด (ร่าง) ปฏิญญาอาชีวินว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา ให้แก่เด็กทดลอง เป็นข้อหนึ่งภายใต้แผน 5 ปี ด้านการศึกษาของอาชีวิน พ.ศ. 2559-2563 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ มุ่งเน้นการส่งเสริมการศึกษาที่ครอบคลุมและทั่วถึง (inclusive education) สำหรับเด็กทดลองอายุต่ำกว่า 18 ปี ด้วยการพัฒนาโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกันทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งลดภาระในอนาคตที่รัฐอาจจะต้องดูแลหากบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถพัฒนาตนเองเป็นแรงงานฝีมือของประเทศได้ (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2559)

โดยหลักพื้นฐานทางการศึกษาของปฏิญญาอาชีวิน 7 ประการ (Miyazawa, I., n.d) เพื่อมุ่งเน้นส่งเสริมการศึกษาที่ครอบคลุมและทั่วถึงมีหลักการที่สำคัญ คือ

1) การเข้าถึงการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนทุกคน (Accessibility) โดยปราศจากเรื่องเพศ เขื้อชาติ สัญชาติ การเรียนความสามารถ ความท่างไกลของพื้นที่ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม สังคม และปัจจัยอื่นๆ

2) การจัดการศึกษาต้องมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และยืดหยุ่น (Flexibility) ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การให้ความรู้ทั้งในด้านวิชาการและทักษะอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มคนชายขอบหรือไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา เช่น กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ห่างไกลในจังหวัดตาก เป็นต้น

3) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (Quality) โดยครูที่มีประสิทธิภาพ หลักสูตร วิธีการ สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล สิ่งอำนวยความสะดวก และการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

4) สิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสทางการศึกษาสำหรับประชาชนทุก คนโดยไม่แบ่งแยก (Inclusive)

5) การจัดการศึกษาโดยเสมอภาค (Equity) มีความมุ่งมั่นในการสนับสนุนการแก้ไข ปัญหาการกีดกันทางการศึกษาทุกรูปแบบ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษา รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และผลการเรียนรู้

6) การศึกษาจะต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Continuity) และจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็ก และเยาวชนเข้าถึงโรงเรียน และทำให้เด็กอยู่ในระบบโรงเรียนได้ โดยไม่ออกจากโรงเรียน

7) การจัดการศึกษาต้องเป็นสิ่งที่ต่อเนื่อง และเป็นกลไกที่เกิดขึ้นอย่างตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จึงจะทำให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability) ใน การจัดการศึกษา

แนวทางทั้ง 7 ข้อข้างต้นจึงเป็นแนวทางหลักที่สำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและ เยาวชนนอกรอบการศึกษา เพราะเป็นแนวทางที่ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับประเทศไทยที่ลงนามใน ปฏิญญาอาเซียน

1.5 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development: SD) เริ่มต้นจากการประชุม สหประชาชาติ ครั้งที่ 2 ณ กรุงริโอ เดอ Janeiro ประเทศบราซิล ในปี 1992 (2535) ประเทศสมาชิกต่างๆ ได้ประชุมร่วมกันในหัวข้อว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Environment and Development) และ ได้เห็นชอบให้ประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) สำหรับศตวรรษ 1991–1999 และศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และในเวลาต่อมาได้มีการจัดทำเป้าหมาย การพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) จำนวน 8 เป้าหมาย ครอบคลุม ระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2543 -2558) อาทิ การขัดความยากจนและความทิ่วห้อย การส่งเสริมความเท่า เทียมทางเพศและบทบาทสตรี และการรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ต่อมาเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals – MDGs) ได้สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2558 องค์การสหประชาชาติหรือ UN จึงได้ริเริ่มกระบวนการหารือเพื่อ

กำหนดควรการพัฒนาภายหลังปี พ.ศ. 2558 (post-2015 development agenda) ตามกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยประเด็นสำคัญของการพัฒนาภายหลังปี พ.ศ. 2558 คือ การจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals-SDGs (United Nations Thailand, 2015)

สำหรับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) ประเทศไทย จำนวน 173 ประเทศได้ลงมติรับรองในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2558 โดยจะใช้เป็นวาระในการพัฒนาโลกใน 15 ปีข้างหน้า ตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ที่ผ่านมาถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย (Goals) 169 เป้าประสงค์ (Targets) โดยเป้าหมายต่างๆ ประกอบด้วย

เป้าหมายที่ 1 จัดความยากจนในทุกรูปแบบ ทุกที่

เป้าหมายที่ 2 จัดความทิวท้อง บรรลุเป้าความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และสนับสนุนการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันให้คนมีชีวิตที่มีคุณภาพ และส่งเสริมสุขภาวะที่ดีของคนทุกเพศทุกวัย

เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันให้การศึกษามีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรี และเด็กหญิง

เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันให้มีน้ำใช้ และมีการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 7 สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาย่อมเยา และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และครอบคลุม และการจ้างงานเต็มอัตรา และงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เท่าเทียมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ความต้านทาน และยึดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างครอบคลุมและยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับสภาพภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ชั้นมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอื่นๆ อย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง พื้นฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน การต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลราย หยุดยั้งการเสื่อมโทรมของดินและพื้นฟูสภาพดินและหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จัดให้มีการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคน และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและมีความครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 เสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลไกการดำเนินงานและพื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากเป้าหมายทั้ง 17 ประการ งานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายที่ 4 คือ การสร้างหลักประกันให้การศึกษามีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายหลักคือเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายทุกคนจะได้รับการศึกษาฟรีในระดับปฐมและมัธยมศึกษา รวมถึงการจัดฝึกอบรมอาชีพในราคาน้ำหนาที่เหมาะสมอย่างเท่าเทียมกัน ขัดความไม่เสมอภาคทางเพศและความเหลื่อมล้ำเพื่อประสบผลสำเร็จในการเข้าถึงหลักสากลเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้นอย่างมีคุณภาพ โดยเด็กปฐมวัยทุกคนจะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนปฐมศึกษา ทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับปฐมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพ และมีผลลัพธ์ทางการเรียนที่มีประสิทธิผล ซึ่งงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” มุ่งเน้นเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาเพราะการออกกลางคัน (drop out) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยที่สำคัญคือมุ่งหวังให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าว สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมและครอบคลุม สามารถเรียนรู้ได้อย่างตลอดชีวิต ถึงแม้จะถอนออกจากระบบการศึกษาไปแล้วก็ตามเพื่อตอบเป้าหมายที่ 4 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังกล่าว

1.6 แนวปฏิบัติในการติดตามเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการติดตามเด็กเข้าเรียนไว้เป็นสองกรณี คือ กรณีผู้ปกครองไม่ส่งเด็กเข้าเรียนกับกรณีเด็กนักเรียนขาดเรียน โดยงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งเน้นที่กรณีที่สองเป็นสำคัญ สำหรับรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติของห้องส่องกรณี แสดงรายละเอียดดังนี้

กรณีที่ 1. กรณีผู้ปกครองไม่ส่งเด็กเข้าเรียน

เมื่อสถานศึกษาตรวจสอบพบว่าผู้ปกครองไม่ส่งเด็กที่มีอายุถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หรือไม่ส่งเด็กที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากสถานศึกษาที่ไม่ได้เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เข้าเรียนชั้nmัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามที่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนด ในวันเปิดเรียนภาคต้น มีแนวทางดำเนินการติดตามเด็กเข้าเรียน ดังนี้

1.1 ให้สถานศึกษาที่รับผิดชอบเขตพื้นที่บริการของเด็กตรวจสอบ ติดตาม ให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียน

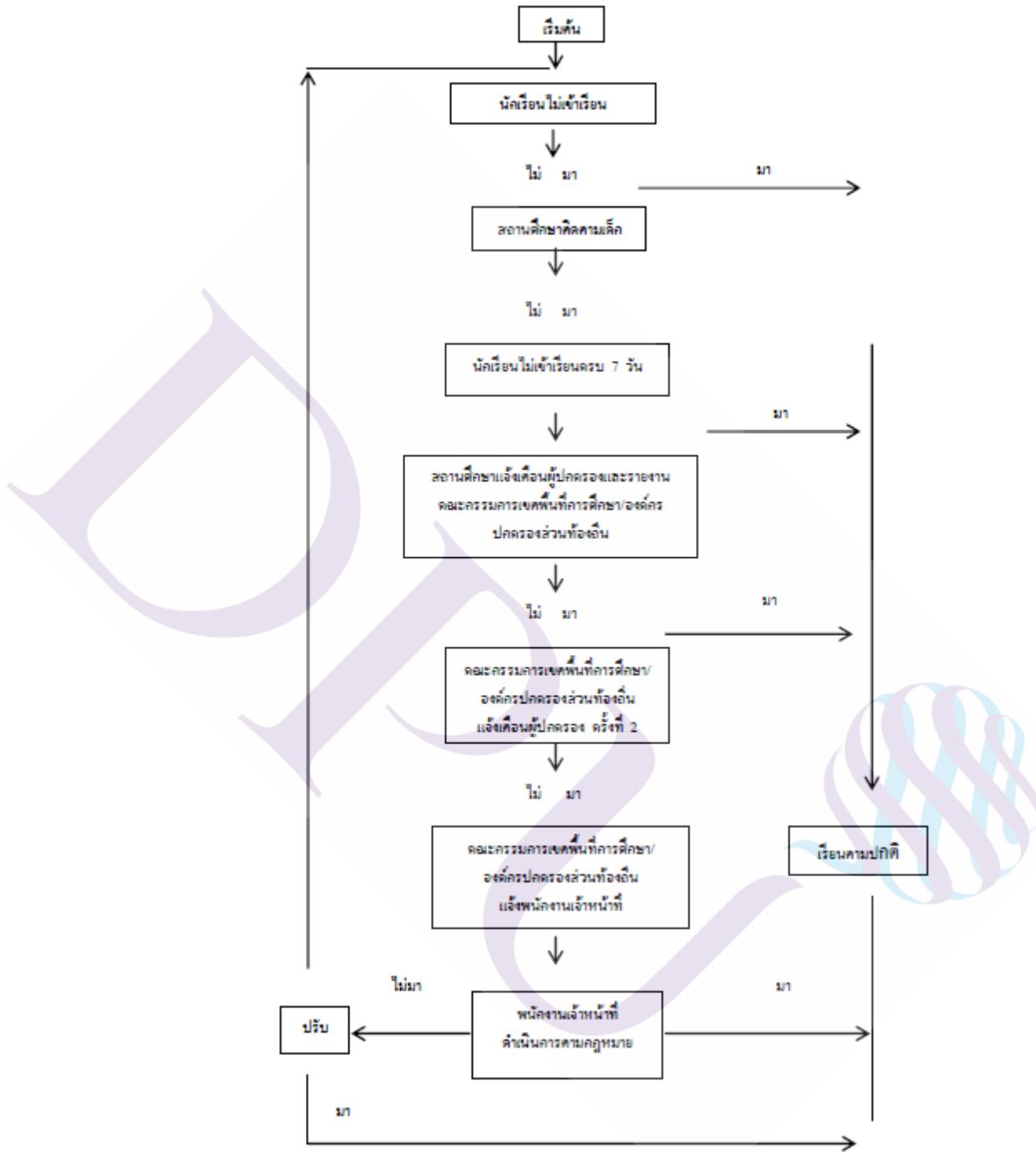
1.2 ภายในเจ็ดวันนับแต่วันเปิดเรียนภาคต้น ถ้าผู้ปกครองยังไม่ส่งเด็กเข้าเรียนให้สถานศึกษาแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ปกครองทราบ เพื่อนำเด็กมาเข้าเรียนโดยสทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หรือให้ผู้ปกครองลงชื่อรับหนังสือโดยตรง พร้อมทั้งรายงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณีทราบ

1.3 คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แจ้งเป็นหนังสือสทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เดือนให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนโดยพลัน

1.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสานกับสถานศึกษาเพื่อติดตามผลการส่งเด็กเข้าเรียน

1.5 ภายหลังจากผู้ปกครองได้รับหนังสือแจ้งเตือนให้ส่งเด็กเข้าเรียนของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ผู้ปกครองยังไม่ส่งเด็กเข้าเรียนให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545

รายละเอียดขั้นตอนแสดงดังภาพที่ 2-2

ภาพที่ 2-2 แสดงขั้นตอนการติดตามเด็กเข้าเรียนกรณีผู้ปกครองไม่ส่งเด็กนักเรียน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.ป.)

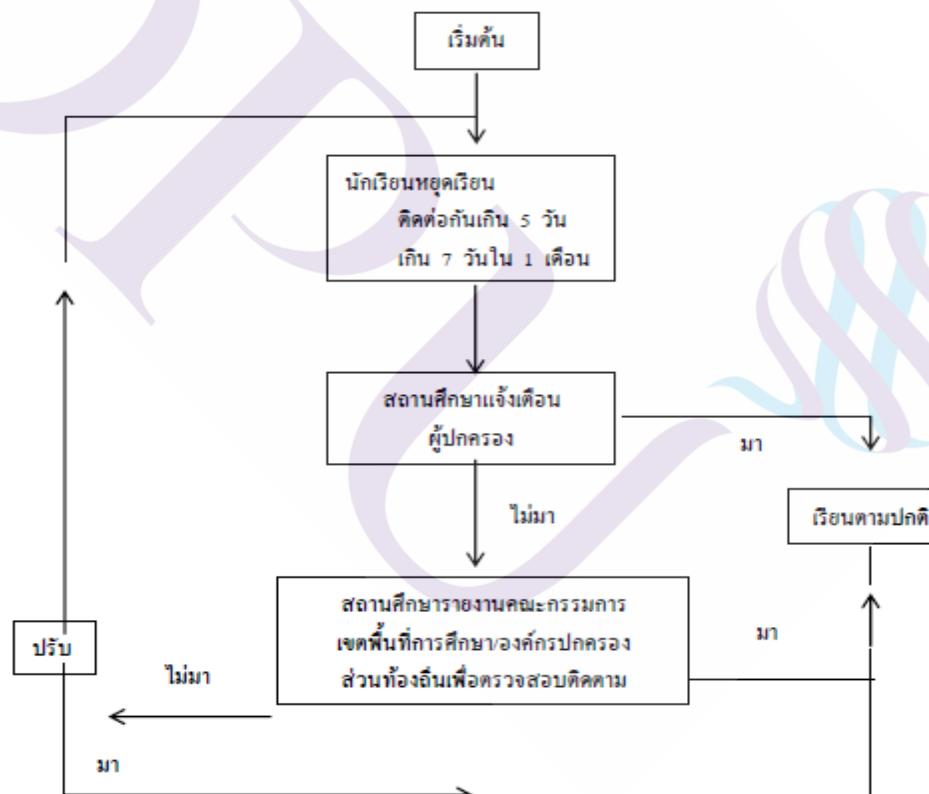
2. กรณีเด็กนักเรียนขาดเรียน

2.1 เมื่อนักเรียนหยุดเรียนติดต่อกันเกิน 5 วัน หรือหยุดเรียนเกิน 7 วัน ในหนึ่งเดือนให้สถานศึกษาแจ้งเป็นหนังสือเตือนให้ผู้ปกครองนำเด็กมาเข้าเรียนโดยพลัน โดยส่งทางไปรษณีย์ลงทະเบียนตอบรับหรือให้ผู้ปกครองลงชื่อรับหนังสือโดยตรง

2.2 ถ้าผู้ปกครองไม่ส่งเด็กเข้าเรียนภายในหลังจากได้รับแจ้งเป็นหนังสือตามข้อ 2.1 แล้ว สถานศึกษารายงานให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วแต่กรณีทราบ

2.3 คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตรวจสอบติดตามเพื่อให้เด็กได้เข้าเรียน หรือดำเนินการตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545

รายละเอียดขั้นตอนแสดงดังภาพที่ 2-3

ภาพที่ 2-3 แสดงขั้นตอนการดำเนินการกรณีนักเรียนที่ขาดเรียน

(สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.บ.)

ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

2.1 หลักการจัดการศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 (สำนักงานเลขานุการสภาพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ, 2560) ได้กำหนดแนวคิด และหลักการในการจัดการศึกษาโดยยึดหลักการจัดการศึกษาที่สำคัญ 4 ประการประกอบไปด้วย

2.1.1 หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all)

เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตาม ความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการ ดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงานเพื่อประกอบอาชีพตามความ สนใจและความสนใจสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศไทย อันจะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้อง กำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมโดยไม่ปล่อย俾เหลือไว้ข้างหลัง (No one left behind)

2.1.2 หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive education)

เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม เป้าหมายไม่ใช่จะเป็นผู้เรียนกลุ่ม ปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความสามารถจำกัด แต่เป้าหมายเนื่องด้วยสภาพทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม ซึ่ง รัฐต้องดูแลและสร้างสรรค์พยากรณ์ทางการศึกษาสนับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพและ ความพร้อมอย่างเท่าเทียม กลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งหมายรวมกลุ่มผู้มีความบกพร่องทาง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึงตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล รัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับ การศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้ เพื่อให้เข้าได้ถึงโอกาสเรียนรู้ และเปลี่ยนความรู้ ความคิด และปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง

นอกจากนี้บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่ เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ด้วยเหตุผลสำคัญคือบุคคลที่มีความสามารถพิเศษเป็น ทรัพยากรที่สำคัญของประเทศไทย หากจัดการศึกษารูปแบบปกติ อาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาบุคคลดังกล่าว ให้มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของเขารaได้ รัฐจึงมีหน้าที่ลงทุนพิเศษสำหรับบุคคลเหล่านี้ และถือ เป็นสิทธิของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษที่จะได้รับบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา

ศักยภาพของตน แผนการศึกษาแห่งชาติจึงต้องกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุม การดูแลและพัฒนาบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

2.1.3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกรายดับ เพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทัน และเป็นสุข การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ มีทักษะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยยึดหลัก ความพอประมาณ ที่เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบี้ยนตนเองและผู้อื่น มี การตัดสินใจที่มีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจาก การกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และ การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยใช้ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความ รอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เข้มข้นเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวัง ในขั้นปฏิบัติ มีความตระหนักรู้ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการ ดำเนินชีวิต

2.1.4 หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for education)

การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคนเป็น พันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เนื่องจากรัฐต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการ จัดการศึกษาที่ต้องครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่ หลากหลาย สนองความต้องการและจำเป็นของแต่ละบุคคลและสนองยุทธศาสตร์ชาติและความจำเป็นในการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย รัฐจึงต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคลหรือ องค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมจัดการศึกษา เสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัด การศึกษาในรูปแบบต่างๆ ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

2.2 รูปแบบของการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาของไทยไว้ที่หมวด 3 มาตรา 15 ว่ามีรูปแบบการ

จัดการศึกษาสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีรายละเอียดของการจัดการศึกษา คือ

2.2.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา

2.2.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

2.2.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ทั้งนี้สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

2.3 แนวทางการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาที่สำคัญ สามประการคือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชาติไว้ในหมวดที่ 4 ตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.บ.บ.) โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.3.1 การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/ประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักดังนี้

2.3.1.1 ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ดังนั้นจึงต้องจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจ เหมาะสม

แก้วัสดุ และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่และเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา กับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชนและทุกส่วนของสังคม

2.3.1.2 ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการฝ่าฟันอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.3.2 มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน

โดยเน้นความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและบูรณาการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งการฝึกทักษะและกระบวนการคิด การจัดการ การแพชญ์สถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.3.2.1 ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนของตนเองและความสัมพันธ์ของตนกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.3.2.2 ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลย์ยั่งยืน

2.3.2.3 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

2.3.2.4 ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง

2.3.2.5 ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.3.3 กระบวนการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.3.3.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.3.3.2 ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแข่งขันสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

2.3.3.3 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการฝ่าวิธีอย่างต่อเนื่อง

2.3.3.4 จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัมส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

2.3.3.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบริการ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

2.3.3.6 ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเพณี ๆ

2.3.3.7 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ กับบุคลากร ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

2.3.4 การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ของรัฐ และสถานศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

2.3.4.1 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

2.3.4.2 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

2.3.4.3 ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำ สาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.3.4.4 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายเหมาะสมกับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ ต้องมุ่ง

พัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดึงดูม และความรับผิดชอบต่อสังคม

2.3.4.5 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

2.3.4.6 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ การศึกษา

2.3.5 การประเมินผลการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงวิธีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผลผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา นอกจากนั้นการประเมินผลผู้เรียนยังต้องเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญคือ

2.3.5.1 ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน

2.3.5.2 ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรอุบายศิริฯ ให้กับผู้เรียน

2.3.5.3 ใช้วิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

2.3.5.4 มุ่งการประกันคุณภาพ โดยสถานศึกษาทำ การประเมินผลภายในทุกปี และรายงานผลการประเมินต่อต้นสังกัดและสาธารณชน

2.3.5.5 สถานศึกษาได้รับการประเมินภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ทุก 5 ปี

จากแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน นอกรอบการศึกษาจะพบว่าแนวทางการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้มีจะมีกระบวนการที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ เช่น ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ จะมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนซึ่งรวมถึงเด็กและเยาวชน

นอกระบบการศึกษา รวมถึงการวัดและประเมินผลที่ต้องมีความยืดหยุ่นแตกต่างไปจากการวัดและประเมินผลเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษากับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในหัวข้อดังไป

2.4 การจัดการศึกษากับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย พบร่วมมือรูปแบบการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาดังต่อไปนี้

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ร่วมมือกับบริษัท True และบริษัท Microsoft ในการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน (basic education) สำหรับเด็กต่างด้าวในประเทศไทยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในรูปแบบต่อไปนี้ 1) การใช้ eBooks และหลักสูตรโรงเรียนสองภาษา (Bilingual school curriculum) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กต่างด้าวที่ต้องอพยพระหว่างชาติและพำนักระยะหนึ่งสามารถเข้าใจและเรียนรู้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศได้โดยไม่ต้องมีความรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และทักษะเกี่ยวกับตัวเลข 2) อุปกรณ์การเรียนการสอน (teaching materials) โดยมีวัตถุประสงค์หลักสามประการคือ เพื่อใช้แท็บเล็ต (tablets) เป็นอุปกรณ์การเรียนวิชาคณิตศาสตร์ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาสามภาษาคือ ภาษาไทย ภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ ผ่านการเรียนการสอนรายการโทรทัศน์ช่องทรูบู๊กปัลปูญ่า เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้แบบเปิดผ่านเว็บไซต์ www.emescn.net และเพื่อพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลกรภาครัฐจำนวน 100 คนในการใช้อุปกรณ์ ICT และสร้างเครือข่ายทางการศึกษากับครู

ขณะที่กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ UNICEF มีโครงการที่ชื่อว่า “นำเด็กกลับสู่โรงเรียน” (Back-To-School; BTS) โครงการดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ในการจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนที่อ่อนน้อกรอบระบบการศึกษาเพราผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองและภัยธรรมชาติ (Smith, 2011) ซึ่งรัฐบาล 55 ประเทศ อาทิ ยูกันดา ศรีลังกา ชูดาน ได้นำโครงการ BTS มาเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การศึกษาของรัฐบาลให้กับเด็กหญิงและเด็กชายขอบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่อ่อนน้อกรอบการเรียนกลางคัน โดยโครงการมี 4 ระยะ คือ 1) Back-To-School; BTS 2) Go-To-School; GTS 3) Stay-in-School; SIS และ 4) Welcome-To-School; WTS วิธีการนำเด็กกลับสู่โรงเรียนดำเนินการโดยใช้หลักการที่สำคัญ 4 ประการผ่านวิธีการที่หลากหลายคือ 1) การดำเนินโครงการอย่างรวดเร็ว (quick) ผ่านการให้ทุนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียน

การดำเนินการเพื่อให้ชุมชนรวมตัวในการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมของเขตพื้นที่การศึกษา 2) สามารถเข้าถึงเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาได้ทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพ (effectiveness) ผ่านทุนสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการของรัฐบาลและยูนิเซฟ การให้ความร่วมมือในการทำงานกับเขตพื้นที่การศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ทั้งหมด การวางแผนและการติดตามการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เตรียมความพร้อมของครูผ่านการอบรมทั้งเนื้อหาวิชาและอุปกรณ์ทางการศึกษา 3) มีการติดต่อสัมพันธ์ (relevance) และพบกับเด็กและเยาวชนเพื่อสอบถามถึงความต้องการ ผ่านการเข้าพบชุมชน จัดการศึกษาที่เหมาะสมและเพียงพอ กับครูและนักเรียน ให้ความรู้กับครูและชุมชนผ่านการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนและ และ 4) ความยั่งยืน (sustainability) ใน การดำเนินงาน ผ่านการประชาสัมพันธ์ให้กับภาครัฐเพื่อให้เกิดการสนับสนุนพื้นที่ที่จัดโครงการ โดยใช้รูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ทางเลือก (alternative learning) เป็นต้น พัฒนาบุคลากร และระบบการบริหารจัดการ มุ่งเน้นคุณภาพของการสอนและการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการเข้าเรียนให้นักเรียนคงอยู่ในโรงเรียน

ขณะที่ด้านการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนก็มีความสำคัญต่อความสนใจในการเรียนของผู้เรียนที่จะสามารถดึงดูดให้ผู้เรียนอยากเรียนต่อในระบบการศึกษาได้ ดังเช่นผลการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.ป) โดยในประเทศสหรัฐอเมริกามีการศึกษาวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาหลายเรื่องได้พบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กต้องออกจากกลางคัน คือ เด็กวัยสักเบื้องหน่ายกับการเรียนในโรงเรียน โรงเรียนในอเมริกาจึงได้นำระบบ Accelerated Schools plus มาใช้ ซึ่งเป็นระบบหนึ่งของการปฏิรูปโรงเรียนทั่วระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าพลังแห่งการเรียนรู้ (Powerful Learning) ระบบนี้มีหลักการสำคัญ คือ ให้โรงเรียนจัดหาแนวทางที่ทำให้เด็กได้รู้พัฒนาศักยภาพของตัวเอง

ระบบ Accelerated Schools plus เป็นการให้ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ทำงานและศึกษาค้นคว้าตามความสนใจของผู้เรียน นำผู้เรียนออกสู่การเรียนรู้นอกห้องเรียน เปิดโอกาสให้เด็กได้ปะทะสังสรรค์ทางความคิด เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะคิดเชิงวิพากษ์ และประการสำคัญ คือ ครูผู้สอนต้องเป็นนักเรียนรู้ แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ รวมทั้งทำวิจัย ขณะที่ผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงทักษะการคิดและลักษณะชีวิต ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนทุกคนต้องทำงานที่สร้างสรรค์ตามความสนใจ ประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง และเรียนรู้ความผิดพลาดของตน มีทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และบริหารชีวิต เช่น บริหารเวลา การใช้เงิน ฯลฯ

ผู้บริหารโรงเรียน จัดแสดงผลงานของนักเรียนทั่วบริเวณโรงเรียน จัดนิทรรศการแสดงผลงานของผู้เรียนให้ครอบครัวและชุมชนได้เข้าชม ซึ่งทำให้เด็กเห็นคุณค่าตัวเองมากขึ้น นอกจากนี้ยังนำความสนใจของผู้เรียนมาทำเป็นแผนดำเนินงานในโรงเรียน และกำหนดเป็นหลักสูตรการเรียน การสอนภายในโรงเรียน

สำหรับมาตรการรองรับผู้เรียนออกกลางคัน แม้ว่าโรงเรียนในเมริกาหลายแห่ง จะประสบความสำเร็จในการปฏิรูปโรงเรียนทั้งระบบ แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาการอออกกลางคันได้ทั้งหมด จึงมีมาตรการรองรับผู้เรียนที่ออกกลางคัน โดยเชื่อมโยงกับโรงเรียนทางเลือกที่เรียกว่า Affiliated Alternatives เป็นกลุ่มอาสาสมัคร ที่เกิดจากการรวมตัวของนักสังคมสงเคราะห์ ครู พยาบาล ผู้เชี่ยวชาญ การให้คำปรึกษา และผู้ประกอบการ ฯลฯ โดยมีสถานที่จัดโปรแกรมเฉพาะ สอดคล้องปัญหาและความต้องการของผู้เรียน มี 4 โปรแกรม ดังนี้

1) Alternative Education Resource Option (AERO) เป็นโปรแกรมสำหรับผู้เรียน ที่ตกชั้นเกรด 8 หรือเสี่ยงต่อการตกชั้นในเกรด 9 ซึ่งระดับเกรด 9 ถือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญ หากไม่ผ่านเกรด 9 มีความเสี่ยงต่อการอออกกลางคันอย่างมาก อาสาสมัครที่จัดโปรแกรมจะเป็นครูสอนในวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรปกติ ผู้เรียนที่ตกชั้นในเกรด 8 สามารถจบหลักสูตรและเรียนต่อเกรด 9 ส่วนผู้เรียนเกรด 9 สามารถเรียนจบและศึกษาต่อในระดับมารยมปลายได้

2) Cluster Program เป็นโปรแกรมที่ให้ความช่วยเหลือผู้เรียนระดับมารยมต้นที่เสี่ยงต่อการอออกกลางคัน เพราะมีปัญหาด้านการเรียนและพฤติกรรม โปรแกรมนี้จะเพิ่มความรู้ตามหลักสูตรระดับชั้นมารยมต้น

3) School-Age Parent Program (SAPAR) โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้เรียนที่ตั้งครรภ์ หรือแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย ภายใต้รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้เรียนจะได้เรียนตามหลักสูตรปกติ ทั้งที่เรียนในห้องเรียน และผ่านระบบออนไลน์ อีกทั้ง ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การเกิดของเด็ก การดูแลเด็ก การรักษาสุขภาพ การจัดการด้านการเงิน เป็นต้น

4) Work and Learn Center (WLC) เป็นโปรแกรมสำหรับผู้เรียนที่เรียนในปีสุดท้ายของชั้นมารยมปลาย แต่ต้องการทำงานไปพร้อมเรียน และผู้เรียนที่อออกกลางคันไปแล้ว สามารถเข้ามาเรียนได้เช่นเดียวกัน มี 4 ภาคเรียน ภาคเรียนแรก เป็นอาสาสมัครในโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถม ภาคเรียนที่สอง ทำงานในบ้านพักคนชรา โรงพยาบาล หรือเป็นอาสาสมัครในที่ต่าง ๆ ภาคเรียนที่สาม ทำงานเป็นช่างช่อมหรือสร้างบ้าน โดยมีอาสาสมัครจากสถานประกอบให้คำแนะนำ ภาคเรียนที่สี่ ผู้เรียนสามารถเลือกทำงานในสถานประกอบการ หรือเลือกเข้าเรียนในหลักสูตรของวิทยาลัยเทคนิค มีลักษณะ

(Milwaukee Area Technical College) ผู้เรียนที่เรียนจบจะได้รับประกาศนียบัตรภายนอกที่รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และสามารถเทียบโอนชั่วโมงเรียนเป็นหน่วยกิตเข้าเรียนในวิทยาลัยเทคนิค มีลักษณะดังนี้

กรณีประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีมาตรการรองรับผู้เรียนที่เสียงออกกลางคัน คือ ใช้ระบบการพัฒนาทักษะชีวิต ในกรณีที่ผู้เรียนหนีเรียน เพราะไม่มีความสุขกับการเรียน ส่วนผู้เรียนที่จำเป็นต้องออกกลางคัน โรงเรียนจะรับผิดชอบดูแลจนกว่าจะเข้าโรงเรียนใหม่

มาตรการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สามารถเพิ่มเข้าไปได้ คือ จัดโปรแกรมสอนพิเศษภาคฤดูร้อน และคิดเป็นชั่วโมงเรียนสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน ติดศูนย์ ติด “ร” ติด “มส” จะอาจทำให้ตัดสินใจออกกลางคัน มีการเทียบโอนหน่วยกิตไปเรียนในหลักสูตรประกาศนียบัตร ในกรณีที่พบว่าผู้เรียนไม่สามารถศึกษาต่อในระดับมัธยมปลายได้ เช่น ผู้เรียนที่ตั้งครรภ์ ควรให้มีการโอนหน่วยกิตไปเรียนในสำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือในสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรการสอนตามอัธยาศัย ซึ่งผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนไปเทียบโอนการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาที่ต่างกว่าระดับปริญญาได้ นอกจากนี้ควรร่วมมือกับนักสังคม สงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือและให้คำแนะนำผู้เรียนในเรื่องการประกอบอาชีพ การจัดการด้านการเงิน การดูแลบุตร ฯลฯ

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ยังได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนทั้งในระบบการศึกษา และนอกรอบการศึกษาในหมวดที่ 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตราที่ 10 ถึงมาตราที่ 12 โดยมีสาระที่สำคัญคือ

มาตราที่ 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอ กันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึงตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการ ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือ/pubความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทาง การศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษา นอกจากนี้จากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

มาตรา 12 นอกเหนือจากการรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบัน สังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบ การศึกษาข้างต้น ผู้เขียนสรุปได้ว่า หลักการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่สำคัญคือต้องไม่ใช่การจัดการศึกษาผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการจัด การศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน รวมถึงทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและ ภาคเอกชน รวมถึงองค์กรเอกชนจึงจะสามารถทำให้การจัดการศึกษาเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและ ยั่งยืน

ตอนที่ 3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบอรอนเฟนเบرنเนอร์

3.1 ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบอรอนเฟนเบرنเนอร์

ยูรี บอรอนเฟนเบرنเนอร์ (Urie Bronfenbrenner) (1917-2005) เป็นนักจิตวิทยา พัฒนาการผู้พัฒนาทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (the ecological systems theory) เพื่อใช้ในการอธิบาย พฤติกรรมเด็ก โดยทฤษฎีนี้เขียนว่าสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการเติบโตและพัฒนาการของเด็ก ซึ่ง Bronfenbrenner ได้แบ่ง “ชั้น”(layers) ของสิ่งแวดล้อม และเขียนว่าแต่ละชั้นของสิ่งแวดล้อมจะส่งผลต่อ พัฒนาการของเด็ก ตามลำดับ ทฤษฎีนี้ถูกเรียกว่า “biocultural systems theory” เพื่อ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของระบบทางชีวภาพซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมขั้นต้น (primary development) ที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็ก

แนวคิดในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้บอรอน เฟนเบرنเนอร์ เรียกว่า ecological approach ในแนวคิดนี้ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นระบบต่อเนื่องกัน แต่ละระบบมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ทั้งนี้ bronfenbrennerได้แบ่งระดับชั้นของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กไว้เป็น 5 ระดับชั้น (Santrock, J., W., 2011); (Bronfenbrenner, 2005); (Bronfenbrenner, 1994) ดังนี้

1. The microsystem

เป็นรูปแบบของกิจกรรม บทบาททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับที่บุคคลสามารถเชื่อมต่อและกันได้ (face-to-face) เป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่สุด เป็นระบบสิ่งแวดล้อมหน่วยแรกที่ซึ่งบุคคลอาศัยอยู่ และให้ประสบการณ์โดยตรง ระบบนี้ได้แก่ การเป็นสมาชิกในครอบครัว ที่พ่อแม่และลูก มีปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีหน่วยอื่นอีก เช่นครอบครัวของญาติ ศูนย์เรียน ห้องเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มศาสนา เพื่อนบ้าน บุคคลในสถานที่ทำงาน รวมถึงบุคคลที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ได้โดยตรง เป็นต้น ระบบนี้เป็นระบบที่บุคคลสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมได้มากที่สุดและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในระบบนี้จะสร้างและพัฒนาประสบการณ์ให้กับตัวตนของบุคคล ดังนั้นระดับ microsystem จึงมีความสำคัญมากที่สุดในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

ในระบบนี้พัฒนาระบบของบุคคลจะกระทบต่อคนอื่น ๆ ซึ่งพัฒนาระบบของบุคคลอื่นในระบบนี้ก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลได้เช่นกัน แม้แต่การในครรภ์ก็อาจมีอิทธิพลต่อพัฒนาระบบของมารดา แล้วส่งผลย้อนกลับต่ออนาคตของทารกได้ สิ่งแวดล้อมใดที่คนทุกคนในนั้นสามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทั่วถึงจัดเป็นระบบ microsystem นอกจากนี้การที่เด็กมีลักษณะแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการพัฒนาทางพัฒนกรรมและลักษณะทางชีวภาพแล้ว การที่เด็กจะมีลักษณะบุคลิกภาพหรืออารมณ์เป็นเช่นใด ยังคงขึ้นอยู่กับระบบสิ่งแวดล้อมในระบบนี้เป็นสำคัญ

ตัวอย่างระบบ microsystem ในงานวิจัย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาภายนอกครอบครัว และชุมชน

2. The mesosystem

ระบบนี้เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบ microsystems ต่าง ๆ ตั้งแต่สองระบบหรือมากกว่าให้สัมพันธ์กัน ซึ่งความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบ้านและโรงเรียนจะส่งผลต่อการรับรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสภาพแวดล้อม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องกับครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านและครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและที่ทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ความสัมพันธ์ที่โรงเรียนที่สัมพันธ์กับที่ไปสตด โดยเด็กที่มีปัญหาที่บ้านจะไปสร้างปัญหาที่โรงเรียน เด็กจากครอบครัวอื่น มักจะเป็นเด็กเรียบร้อยที่โรงเรียน หรือหากเด็กรับรู้ว่าแม่กับครูประชำชั้นมีความขัดแย้งกันเด็กอาจไม่อยากมาโรงเรียน อาจหลีกเลี่ยงที่จะปฏิสัมพันธ์กับครู เป็นต้น ระบบนี้จะมีบทบาทที่สำคัญในการช่วยสร้างประสบการณ์ให้กับบุคคล

ตัวอย่างระบบ mesosystem ในงานวิจัย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาภายนอกโรงเรียน

3. The exosystem

เป็นระบบที่ห่างจากตัวบุคคลอีกชั้นหนึ่ง เป็นสภาพทางสังคมที่บุคคลไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง แต่เมื่อผลกระทบต่อพฤติกรรม หรือ พัฒนาการของบุคคลได้ โดยเป็นการเชื่อมโยงและตอบสนองของบุคคลที่ไม่มีความใกล้ชิดสนิทสนมตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ระบบนี้จะมีความใกล้เคียงกับระบบ mesosystem แต่ระดับความใกล้ชิดของบุคคลในระบบนี้จะน้อยกว่าในระบบ mesosystem ความสัมพันธ์ในระบบนี้จะมีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวอย่างของความสัมพันธ์ในระบบนี้ เช่น ทักษะทางสังคม ความสำเร็จในหน้าที่การทำงานของพ่อแม่ มีส่วนในการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ลูก การที่พ่อแม่ถูกอกจากงานจะส่งผลโดยตรงกับสภาพเศรษฐกิจการเงินของครอบครัว และระดับความเครียดภายในบ้าน สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลต่อหน้าที่การทำงานของพ่อแม่ และผลกระทบต่อการใช้เวลาหรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับญาติของเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับพนักงานของหัวหน้า หรือนโยบายของรัฐบาล ข้อกำหนด และเครือข่ายทางสังคมระหว่างกลุ่มคน จัดเป็นสิ่งแวดล้อมประเภทนี้

ตัวอย่างระบบ exosystem ในงานวิจัย เช่น ทัศนคติของพ่อแม่ และคนในชุมชนที่มีต่อการศึกษาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียน และการตัดสินใจศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

4. The macrosystem

ระบบใหญ่ที่สุดของระบบมีเวศน์ที่มีผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นที่รวมทุกรอบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวนี้อยู่กัน เป็นวัฒนธรรมใหญ่ นั่นคือ วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือ “พิมพ์เขียวทางสังคม” ที่กำหนดความเป็นอยู่ ระบบ ความคิด โอกาส ทรัพยากร การแลกเปลี่ยนต่างๆ ของสังคม เช่น นโยบายของรัฐบาล นโยบายสาธารณะ และ วัฒนธรรมย่อยของสังคม เป็นการปฏิบัติและแนวดำเนินชีวิต ซึ่งยอมรับกันในสังคม และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ระบบนี้ได้รับอิทธิพลโดยวัฒนธรรม และสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ ตัวอย่างเช่น ระบบการเมือง ความเป็นประชาธิปไตย ระบบทุนนิยม ระบบศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม ระบบ macrosystem จะสะท้อนให้เห็นถึงทุกรอบบทที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ระบบ microsystem mesosystem และ exosystem ผ่านคุณลักษณะทางสังคม และคุณลักษณะทางจิตวิทยาของสังคมนั้นๆ

ในแต่ละวัฒนธรรมก็มีการพัฒนา ไปตามกาลเวลา มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคม เช่น ภาระสังคม สภาพเศรษฐกิจ ภัยพิบัติจากธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งไม่สามารถสรุปได้ว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีพฤติกรรมเหมือนกันหมด เพราะคนที่เกิดและมีผ่านประสบการณ์ต่างยุคสมัยกันจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมระดับมหาภาคที่แตกต่างกัน

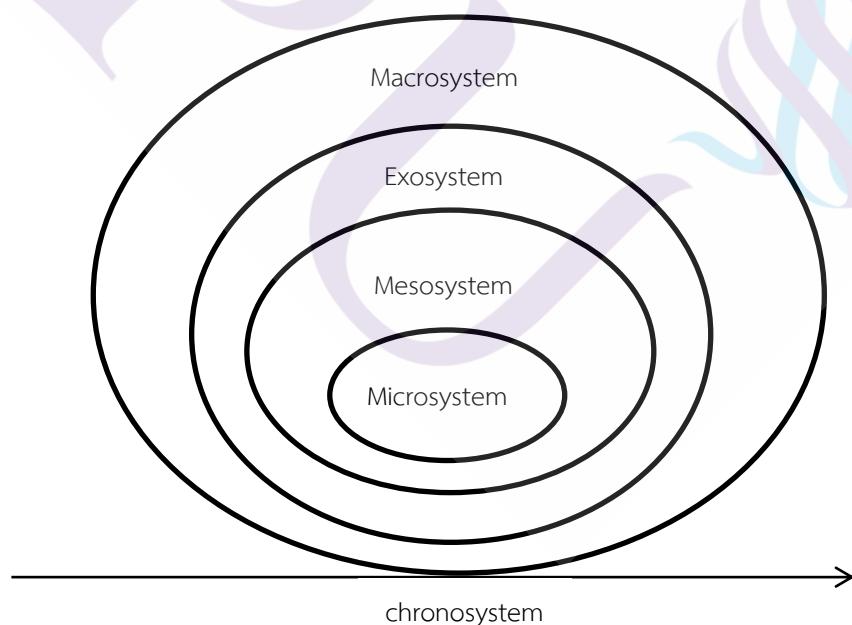
ตัวอย่างระบบ macrosystem ในงานวิจัย เช่น นโยบายของภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา เช่น การช่วยเหลือด้านสวัสดิการและสังคม การช่วยเหลือด้านการศึกษา เป็นต้น

5. the chronosystem

เป็นระบบสิงแวดล้อมที่บرونเฟนเบرنเนอร์ได้พัฒนาระบบทึบขึ้นมาในภายหลัง เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิงแวดล้อม และการเปลี่ยนไปของสิงแวดล้อม ตลอดช่วงชีวิต ของบุคคล และรวมถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นประวัติของบุคคลผู้นั้นด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าระบบนี้เป็นองค์ประกอบทางเวลา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ เวลาจุลภาค (Microtime) หมายถึง ความต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการที่ใกล้ตัวเด็ก เวลาระหว่างกลาง (Mesotime) หมายถึง ความสม่ำเสมอของเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น เช่น หลายวันหรือหลายอาทิตย์ และเวลาmacro (Macrotime) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของความคาดหวัง และเหตุการณ์ในสังคมที่ใหญ่ขึ้นที่ส่งผลและได้รับผลกระทบจากการและผลของการมุ่งมั่นในช่วงชีวิตหนึ่ง ระบบนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อระยะเวลาผ่านไปไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงด้านคุณลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อสิงแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยเช่นกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว สถานภาพทางด้านการเงิน เศรษฐกิจ และสังคม (socioeconomic status) การจ้างงาน สถานที่อยู่อาศัย

ประสบการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในระบบนี้เป็นประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นกับบุคคลในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ได้แก่ เหตุการณ์ทางสิงแวดล้อม การแต่งงาน การหย่าร้าง การมีบุตร เป็นต้น ระบบนี้เป็นระบบสุดท้ายที่บرونเฟนเบرنเนอร์พัฒนาขึ้น เป็นระบบที่เป็นผลมาจากการประสบการณ์ของบุคคลในทั้งชีวิตที่ผ่านมาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลในชีวิตประจำวัน

ระดับชั้นของสิงแวดล้อมตามแนวคิดของบرونเฟนเบนเนอร์ แสดงได้ดังภาพที่ 2-4

ภาพที่ 2-4 แสดงระดับชั้นของสิงแวดล้อมตามแนวคิดของบرونเฟนเบนเนอร์

องค์ประกอบทั้งสี่ที่กล่าวมาข้างต้น เชื่อมโยงสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกันและกัน กล่าวคือ องค์ประกอบหนึ่งส่งผลและได้รับผลกระทบจากอีกองค์ประกอบหนึ่ง เช่น การเลือกเวลาในการจัด กิจกรรมของโรงเรียนกับลักษณะหน้าที่การงานของผู้ปกครองส่งผลต่อการเข้าร่วม กิจกรรมนั้นๆ ของ ผู้ปกครอง เป็นต้น ทฤษฎีเชิงนิเวศมองว่า พัฒนาการในทุกด้านของเด็กได้รับอิทธิพลจากระบบทุกรอบ ในบริบทกระบวนการ การอบรม เลี้ยงดูในครอบครัว สถานรับเลี้ยงเด็ก สถานศึกษา ล้วนต้องการ การ สื่อสารสองทางการแลกเปลี่ยนข้อมูล การร่วมมือ และความไว้ใจระหว่างกัน การทำงานกับเด็กใน ห้องเรียนหรือบ้านเพียงอย่างเดียวอาจไม่ส่งผลทางบวกที่ยั่งยืนได้ ดังนั้นจึงควรจัดระบบในการสนับสนุน ให้เกิดลักษณะของความสัมพันธ์ทางบวกดังกล่าวระหว่างครอบครัวกับสถาบันอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัว โรงเรียน หรือสถานรับเลี้ยงเด็กที่เป็นสถาบันที่มีความใกล้ชิดกับตัว

ดังนั้นแต่ละระบบของสิ่งแวดล้อมที่เสนอโดยbronfen เนอร์จิงมีส่วนสร้าง พฤติกรรมของบุคคล และอาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากคนในระบบนั้น ๆ ด้วย มุนุษย์ที่พัฒนาหรือเติบโตมา จากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมมีพฤติกรรม และลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไป นอกจากรากที่ระบบ สิ่งแวดล้อมทั้งหมดนี้bronfen เนอร์จิงเชื่อว่าจะมีกฎ ปัทสาน (norms) และบทบาทที่เหมือนกันใน ช่วงเวลาเดียวกันในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของบุคคล

ต่อมาเขาได้ศึกษาทั้งในด้านชีวิทยา จิตวิทยา และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่รูปแบบในการ อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ทั้งในระดับชีวิทยาจนถึงระดับนิเวศวิทยา และใช้ชื่อทฤษฎีนี้ว่า “bioecological system theory”

จากทฤษฎีดังกล่าวจะท้องให้เห็นว่าปัจจัยที่แวดล้อมเด็กและเยาวชนนอกรอบ การศึกษาล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน การที่เด็กและเยาวชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันทำให้ เด็กมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไปทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ดังเช่นการตัดสินใจศึกษา ต่อและไม่ศึกษาต่อและอุปนอกรอบการศึกษาของเด็กและเยาวชน สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชน ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจในด้านการศึกษาต่อเช่นกัน

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของbronfen เนอร์ ได้แก่

วรรณรัตน์ ลาวงศ์ และรัชนี สรรเสริญ (2558) ศึกษา PPCT Model: รูปแบบชีวนิเวศ วิทยาเพื่อพัฒนาสุขภาพผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังในชุมชน โดยใช้ทฤษฎีชีวนิเวศวิทยาของbronfen เนอร์ เป็นแนวคิดหลักของงานวิจัย ซึ่ง PPCT Model มี 4 องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่เรียกว่า ‘Process-Person-Context-Time Model (PPCT Model)’ โดย ‘กระบวนการ’ สะท้อนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลที่เป็นศูนย์กลางของระบบกับบริบทแวดล้อมรอบตัว สำหรับ ‘บุคคล’ ถูกวางให้เป็นศูนย์กลางของ ระบบ ส่วน ‘บริบทแวดล้อม’ คือ สิ่งแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบ‘บุคคล’ มี 4 ระบบ ได้แก่ ระบบเด็ก ระบบ

กลาง ระบบนอก และระบบใหญ่ และ ‘เวลา’ เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาของบุคคลได้ตลอดระยะเวลาภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีรอบตัว ซึ่งผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดนี้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน และพัฒนาการลุทธ์การดูแลสุขภาพผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง

นิพารรณ์ แสงพรอม, และสุภาพร ชินสมพล (2558) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่มารับบริการแผนกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยเชิงสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านพื้นฐานด้านสังคมวิทยาที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดา และเพื่อศึกษาพฤติกรรมและความสัมพันธ์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่เข้ามารับบริการแผนกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ทฤษฎีหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมวิทยาคือ ทฤษฎีของบรรอนเพนเบรนเนอร์ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้เลือกแบบเจาะจง คือมารดาที่มารับบริการแผนกุมารเวช ในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม จำนวน 109 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรม PSPP สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยสถิติสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นหญิงอายุระหว่าง 21-25 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมีรายได้ระหว่าง 9,000-12,999 บาทต่อเดือน นับถือศาสนาพุทธ มีสถานภาพสมรส มีบุตรจำนวน 1 คน ประกอบอาชีพแม่บ้าน ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยาอยู่ระดับพอใช้ และค่าเฉลี่ยด้านพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาอยู่ในระดับพอใช้ และปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยามีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรรอนเพนเบรนเนอร์ พบร่วมกันจำนวนไม่นักแต่เมื่อวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอุปนอกรระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยพบว่าสาเหตุการอุปนอกรระบบการศึกษามีความเกี่ยวข้องกับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์กับครูและเพื่อนในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรรอนเพนเบรนเนอร์ รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 แสดงรายชื่องานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการอุகกลางคัน และความเกี่ยวข้องกับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

ชื่อผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย และ พ.ศ.	บริบทที่เกี่ยวข้อง		
		ครอบครัว	โรงเรียน	ชุมชน
พิมพ์สาย น้ำทิพย์, อรุณี חרดาล, และ ^๑ ประพนธ์ เจียรภูต (2556)	การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทและพฤติกรรมการ มีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัด การศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1	/	/	
ปรัศนียา วนิกลัมบัญ ^๒ (2552)	ปัญหาการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อลดการอุกกลางคันของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานพื้นที่ การศึกษาลบุรีเขต 2		/	
โภมล จันทวงศ์ (2558)	ปัจจัยสาเหตุการอุกกลางคันของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏໄลยองกรรณในพระ บรมราชูปถัมภ์ ศูนย์สร้างแก้ว	/	/	/
สรรค์ชัย กิติyanนันท์ (2553)	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอุกกลางคันของ นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	/	/	
สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย ราชภัฏ นครสวรรค์ (2548)	การศึกษาสาเหตุการอุกกลางคันของ นักศึกษาสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ปี การศึกษา 2544-2546	/	/	

ชื่อผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย และ พ.ศ.	บริบทที่เกี่ยวข้อง		
		ครอบครัว	โรงเรียน	ชุมชน
นิพนธ์ แก้วเกิด (2555)	การพัฒนาระบบการดูแลสนับสนุนนักเรียนเพื่อลดจำนวนการออกกลางคันของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	/	/	
สุปราณี เทศนา เรียง, สุภกร หาญสูงเนิน, และ พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิร. (2557)	รูปแบบการลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์	/	/	
จรัญ ยินยอม (2552)	การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันของนักศึกษา	/	/	/
รุ่งโรจน์ อารียะ (2552)	บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในการลดการออกกลางคันของนักเรียนวิทยาลัยการอาชีพเชียงคำ จังหวัดพะเยา		/	
จำเนียร สุ น า ร ิ ช ร ร ม (2550)	การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด	/	/	
วชรี ตระกูลงาม อําไพร อินทร ประเสริฐ, จิรา พร รอดพ่วง, และสิริภิญญ์	ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต		/	

ชื่อผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย และ พ.ศ.	บริบทที่เกี่ยวข้อง		
		ครอบครัว	โรงเรียน	ชุมชน
อินทร์ประเสริฐ (2550)				
ชีวรัตน์ ดุษณีย์ (2546)	การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันสำหรับนักเรียนในสถานะเคราะห์เด็กบ้านเมืองซึ่งในความดูแลของมูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล	/	/	/
เชาวรัตน์ เมืองมน (2552)	การศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยสารพัดช่างสุราษฎร์ธานี	/	/	/
ภูมิริน บุญทวี (2548)	ปัจจัยทางครอบครัวและพฤติกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาโรงเรียนอาชีวะเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่	/	/	/
วิทิตา สุขทั่วญาติ (2553)	บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกกลางคันเนื่องจากการตั้งครรภ์ไม่เพียงประสงค์	/	/	
สิงห์ จีนพงษ์ (2553)	การออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนสามัคคีพัฒนา อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย	/	/	
สุภาภรณ์ ปันจะกานะ (2553)	การออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเขียว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3	/	/	
ชิสาพัชร์ โกลสีร์ รัตนาภิบาล	การศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านจันทเหลม สำนักงาน	/	/	

ชื่อผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย และ พ.ศ.	บริบทที่เกี่ยวข้อง		
		ครอบครัว	โรงเรียน	ชุมชน
(2555)	เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2			
พิมพ์ วานา (2555)	การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการออกกลางคันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงราย เขต 2	/	/	/
ธงชาติ สอนคำ (2554)	ศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน โรงเรียนบ้านกล้อทอสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2	/	/	/

จากทฤษฎีของบรอนเฟนเบرنเนอร์ ที่ให้ความสำคัญกับระดับชั้นสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อว่ามีผลต่อพัฒนาการของเด็ก โดยสิ่งแวดล้อมชั้นแรกที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุดก็คือระดับ microsystem ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมของ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอุปการะคันข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมด้านครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จะเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อของเด็กและเยาวชน ดังนั้นในงานวิจัยเรื่องนี้ สิ่งแวดล้อมด้านครอบครัว โรงเรียน และชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จึงเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีบทบาทและความสำคัญต่อการอุปการะศึกษาของเด็กและเยาวชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” มีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังแสดงต่อไปนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา และวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกนอกรอบการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากข้อมูลของสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจังหวัดตาก ที่เด็กและเยาวชน ออกจากรอบการศึกษาให้ข้อมูลกับผู้วิจัย และการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (snowball sampling technique) จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในข้างต้น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอลจะต้องออกจากรอบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และไม่ได้ศึกษาต่อทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่นเดียวกันกับกลุ่มเป้าหมาย โดย กลุ่มเป้าหมายและครอบครัวมีความพร้อมในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย

ผู้วิจัยศึกษาคุณลักษณะเชิงลึก และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกนอกรอบการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับเด็กและเยาวชนที่ออกจากรอบการศึกษา และตัวแทนของครอบครัว โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นเด็กและเยาวชนที่ออกจากรอบการศึกษา ตัวแทนของครอบครัว และตัวแทนชุมชนของเด็กและเยาวชนที่ออกจากรอบการศึกษาในระบบในระดับมัธยมศึกษา และไม่ได้เข้ารับการศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดตาก

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา รวมจำนวน 38 คน (กลุ่มเป้าหมายที่ออกจากรอบการศึกษา 1 คน ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ทั้งกลุ่มเป้าหมาย 1 คน และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับตัวแทนครอบครัวของกลุ่มเป้าหมาย 1 คน และตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย 1 คน) ซึ่งผู้วิจัยจะเลือก

สถานศึกษาที่มีต้นสังกัดแตกต่างกัน เพื่อให้มีความหลากหลายและเป็นตัวแทนของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษามากที่สุด

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ครู - อาจารย์ที่เป็นครูประจำชั้นของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาถึงคุณลักษณะพื้นฐาน และปัจจัยที่เป็นสาเหตุของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาเพื่อตรวจสอบข้อมูลแบบสามเหล้า (data triangulation) อีกด้วย

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องในด้านการวางแผน หรือวางแผนนโยบาย หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และเด็กที่ออกนอกระบบการศึกษา ในหัวข้อเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษา” เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานด้านการวางแผนและนโยบายทางการศึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาอีกด้วย สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่สัมภาษณ์เชิงลึก

1. มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของการวางแผนเชิงนโยบาย หรือการปฏิบัติงานด้านการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างน้อย 5 ปี หรือ

2. ตัวแทนครู อาจารย์ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีประสบการณ์ทำงานอย่างน้อย 5 ปี

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา

มีประสบการณ์ในการวางแผนงานด้านการศึกษาและนโยบายทางการศึกษาอย่างน้อย 5 ปี

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากเกณฑ์ข้างต้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการสัมภาษณ์รวมจำนวน 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาจำนวน 1 คน โดยมีรายชื่อดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ดร.ประวินา อัสໄย

นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา

2. ดร.สรพงษ์ ไชยวงศ์

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษาอกรอบและ การศึกษาตามอธิรัชย์
จังหวัดตาก

3. นางกนกพร สถาบายนใจ

รองเลขานุการสมาคมสภาพการศึกษาทางเลือกไทย เครือข่ายบ้านเรียน

4. นางสาวทองพูล บัวศรี

ผู้ดูแลโครงการศูนย์เด็กก่อสร้าง มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

5. นางสาวโศวิรินทร์ ชวนประพันธ์

Project officer; Section for Educational Innovation and Skills Development
องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO Bangkok)

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิณสุดา สิริรังศรี

วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดแสดงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนอกรอบการศึกษา และ
วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกรอบการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ในการศึกษาคุณลักษณะเชิงลึก
และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกรอบการศึกษาคือ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยมี
ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือดังนี้

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะพื้นฐานและปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออก
นอกรอบการศึกษาจากเว็บไซต์ และเอกสารที่เป็นที่เข้าถือได้จากหน่วยงานภาครัฐ และเอกสารทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเชิงลึก และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

2) นำข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้อง (key word) ดังกล่าวมาสร้างเป็นข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยข้อคำถามจะครอบคลุมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชน ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพบิดามารดาหรือผู้ปกครอง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ที่อยู่อาศัย อาชีพหรืองานที่ทำในปัจจุบัน สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา (รายละเอียดของแบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ ข้อ 2 แสดงในภาคผนวก ก)

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

สำหรับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3 ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้จากข้อ 1 และข้อ 2 ของงานวิจัยประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบرنเนอร์ที่ใช้ในงานวิจัย และพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษาให้มากที่สุด อีกทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังจากเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา โดยรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแสดงในภาคผนวก ข

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา และวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษาจากเว็บไซต์ และเอกสารที่เป็นที่เชื่อถือได้จากหน่วยงานภาครัฐ และเอกสารทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา องค์กรยูเนสโก เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

- 2) ติดต่อประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 เพื่อติดต่อข้อมูลสถานศึกษาที่มีผู้เรียนออกนอกรอบระบบการศึกษา จากนั้นผู้วิจัยติดต่อสถานศึกษาเพื่อขอเก็บข้อมูลพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาโดยการสัมภาษณ์จากครู-อาจารย์ที่เคยสอนหรือเป็นครูประจำชั้นเด็กที่ออกนอกรอบระบบการศึกษา เช่น ข้อมูลที่อยู่อาศัยปัจจุบัน สาเหตุที่ผู้เรียน (เด็กและเยาวชน) ออกจากระบบการศึกษา
- 3) ติดต่อเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษา และครอบครัว จากข้อมูลที่ได้จากสถานศึกษา เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชน และครอบครัว รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ออกจากระบบการศึกษา และตรวจสอบข้อมูลซ้ำจากตัวแทนเพื่อนบ้านหรือชุมชนที่ใกล้เคียง จากนั้นใช้เทคนิคการสโนว์บอล (snowball sampling technique) กับกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์ เพื่อค้นหาเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบระบบการศึกษาเพิ่มเติม รวมจำนวนบุคคลที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งสิ้น 38 คน ซึ่งอยู่อาศัยในอำเภอเมือง อำเภอสามเงา และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
- 4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาเอกสารมาตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลแบบสามเหล่า (data triangulation) จากนั้นจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบระบบการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

- 1) ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนในการวางแผนงาน หรือนโยบาย หรือมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่ออกนอกรอบบ โดยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนในการจัดการศึกษาหรือวางแผนนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาจากภาครัฐบาล และภาคเอกชน อาทิ สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย องค์กรพัฒนาเอกชน รวมจำนวน 5 คน เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)
- 2) ภายหลังจากได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลดังกล่าวพร้อมทั้ง

สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษา สำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา”

3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดทำข้อสรุป และให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการวางแผนนโยบายและแผนงานด้านการศึกษา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาอีกครั้ง ก่อนนำเสนอเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลคุณลักษณะเชิงลึก และปัจจัยที่เด็กและเยาวชนอ่อนนอกรอบการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเด็กและเยาวชนที่อ่อนนอกรอบการศึกษา ตัวแทนครอบครัว ตัวแทนชุมชน และครูที่เคยสอนเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

ในขณะที่การตรวจสอบข้อมูลการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวมข้อมูล (methodological triangulation) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการวางแผนงานด้านการศึกษาและนโยบาย ทางการศึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อีกครั้งว่ามีความหมายสมหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากผู้วิจัยใช้วิธีการแบบสามเส้า (data triangulation) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ทั้งในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1-3 ของการวิจัย

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปวิธีดำเนินการวิจัยโดยเรียงตามวัตถุประสงค์ได้ดังตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 แสดงวิธีดำเนินการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก”

วัตถุประสงค์การวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การตรวจสอบข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาตัวแทนของครอบครัวและตัวแทนชุมชน และครูของเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา รวมจำนวน 38 คน	เด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาตัวแทนของครอบครัวและตัวแทนชุมชน และครูของเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา รวมจำนวน 38 คน	แบบบันทึกการสัมภาษณ์	การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)	วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation)	การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา	เด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาตัวแทนของครอบครัวและตัวแทนชุมชน และครูของเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา รวมจำนวน 38 คน	แบบบันทึกการสัมภาษณ์	การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)	วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation)	การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา	ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน	แบบบันทึกการสัมภาษณ์	การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)	วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่ออกแบบกระบวนการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) จากการลงพื้นที่จังหวัดตาก และสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับกลุ่มเป้าหมาย ครอบครัว และชุมชน รวมจำนวนทั้งสิ้น 38 คน เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึก และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลแบบสามเสาด้าน ข้อมูล (data triangulation) และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป และนำข้อมูลที่ได้มานำเสนอ กับบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องในด้านการวางแผน หรือวางแผนนโยบาย หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษาระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และเด็กที่ออกแบบกระบวนการศึกษา ในหัวข้อเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน ที่ออกแบบกระบวนการศึกษา” รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน เพื่อนำข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยจำนวน 3 ข้อ คือ

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง คือ เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา รายละเอียดแสดงตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษาจากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ครอบครัว และชุมชน รวมจำนวนทั้งสิ้น 38 คน และนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่หนึ่ง ผลการศึกษาเชิงลึกโดยสรุประยุกต์

ตอนที่สอง คุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ผู้วิจัยสังเคราะห์และแบ่งคุณลักษณะเชิงลึกออกเป็น 2 คุณลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย
 2. วิถีชีวิตภายในครอบครัวและการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต
- รายละเอียดแสดงดังต่อไปนี้

ตอนที่หนึ่ง ผลการศึกษาเชิงลึกโดยสรุประยุกต์

ข้อมูลในตอนที่หนึ่งจะประกอบไปด้วยข้อมูลส่วนบุคคล คือ ชื่อ (นามสมมติ) เพศ อายุ ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษา เกรดเฉลี่ย จำนวนสมาชิกในครอบครัว สถานภาพครอบครัว บุคคลที่พักอาศัยอยู่ร่วมในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อายุและอาชีพบิดามารดาหรือผู้ปกครอง สภาพฐานะของครอบครัว ผู้หารายได้หลักของครอบครัว อาชีพหรืองานที่ทำในปัจจุบัน รายได้จากอาชีพที่ทำในปัจจุบัน สาเหตุที่ออกจากระบบการศึกษา จำนวนปีที่ออกจากระบบการศึกษา เหตุการณ์หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการออกจากระบบการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้น ภายหลังออกจากสถานศึกษา ทัศนคติและมุมมองด้านการศึกษา การให้ความสำคัญกับการศึกษา ความสัมพันธ์ภายในโรงเรียน การให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อ การวางแผนทางการศึกษาต่อในอนาคต ซึ่งข้อมูลดังกล่าวในแต่ละกรณีมีข้อมูลที่มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับการให้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยสรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนเป็นรายกรณีรายละเอียดแสดงตามลำดับดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1

นายเอ (นามสมมติ) ภูมิลำเนาจังหวัดปทุมธานี มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน โดยนายเอเป็นบุตรคนกลาง มีพี่สาวและน้องสาวต่างบิดาทุกคน (มารดาคนเดียวกัน) พี่สาวคนโต อายุ 23 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่จังหวัดชลบุรี จังหวัดปทุมธานี แต่ไม่ได้ติดต่อกันนานหลายปี และน้องสาวคนเล็กอายุ 19 ปี ปัจจุบันทำงานที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งแควคลอง 3 จังหวัดปทุมธานี น้องสาวเป็นมารดาเลี้ยงเดียว มีบุตร 1 คน นายเอได้ติดต่อน้องสาวคนเล็กนานๆ ครั้ง

มารดาของนายเอ อายุ 52 ปี บิดาประกอบอาชีพเป็นช่างเหล็ก นายเอไม่ได้อยู่กับบิดาตั้งแต่อายุ 3 ขวบ เนื่องจากมารดาไม่มีสามีใหม่ และบิดาติดสุราหนัก ปัจจุบันมารดาทำอาชีพขายอาหารตาม

สั่งที่จังหวัดปทุมธานี และอยุธยาร่วมกับบิดาเลี้ยง นายเอ้ม่ถูกกับบิดาเลี้ยง ทุกครั้งที่เจอต้องทะเล มีปัญหากันและนายเอ้ม่ถูกบิดาเลี้ยงตี และมารดาเข้าข้างบิดาเลี้ยง เมื่อเกิดปัญหามารดาจะส่งเอกสารกลับมาอยู่กับบิดาแท้ๆ แต่บิดาแท้ๆ ชอบกินเหล้า เมา และโวยวาย ทำให้อีเม่ชอบ และตัดสินใจหนีออกจากบ้านรวมทั้งสิ้น 4 ครั้งตั้งแต่อายุ 12 ปีถึง 14 ปี

บุคคลที่นายเอ็นิมาที่สุดในครอบครัวคือยาย (ยายพักอยู่แควรคลอง 14 จังหวัดปทุมธานี) เอจะชอบไปหายาย ซึ่งยายอยู่กับตาแค่สองคน ตาประกอบอาชีพเก็บของเก่าขาย และยายประกอบอาชีพทำกระถาง แต่มารดาของเอ้ม่ถูกกับตา (บิดาเลี้ยงของมารดา) และคนในครอบครัวของเอ้ม่ถูกกัน

นายเอหนีออกจากบ้านครั้งสุดท้ายเมื่ออายุ 14 ปี และเริ่มติดรุนพี่ผู้ชายที่เรียนวิทยาลัยเทคนิคแห่งหนึ่งช่วงกลางศีนได้ขับรถมอเตอร์ไซด์แข่งกันจึงโดนตำรวจนับและต้องไปอยู่สถานพินิจ (บ้านปทุมฯ) เป็นเวลา 3 เดือน เมื่ออายุ 15 ปี จึงได้ย้ายไปอยู่ในมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ต่อมา มูลนิธิฯ ได้ส่งนายเอให้เข้าเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 23 จังหวัดพิษณุโลก (นายเอจบประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนสุทธิสาร แวนิมิตรใหม่) และได้ศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 นายเอถูกส่งตัวมาเรียนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 55 จังหวัดตาก โดยนายเอให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันเพราะมีปัญหากับเพื่อนนักเรียนด้วยกันที่เป็นมัง รวมถึงไม่ถูกช่วยตากับผู้อำนวยการโรงเรียน และมีเรื่องราวจนเป็นคดีความ (แต่นายเอไม่ขอบอกว่าเป็นคดีความเรื่องใด ขณะที่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูที่เคยสอนนายเอให้ข้อมูลว่านายเอมีคดีความเรื่องการลักขโมยเงินของครูและเพื่อนในโรงเรียน)

ขณะที่เรียนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 55 ได้เพียง 2-3 อาทิตย์ นายเอเริ่มไม่ถูกช่วยตากับเพื่อนในโรงเรียนที่เป็นมัง และไม่ถูกกับลูกชายของผู้อำนวยการโรงเรียน นายเอจึงได้ออกจากโรงเรียนอีกครั้งเมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 โดยนายเอให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ออกจากโรงเรียนเป็นเพราะมีปัญหากับเพื่อน มีปัญหาครอบครัว มีความรักในวัยเรียน และในระหว่างเรียน นายเอติดเที่ยว แอบนือกจากโรงเรียนประจำ ไปดื่มสุรา nokโรงเรียน จนสุดท้ายนายเอลีอายใจตนเอง รู้สึกผิดกับเพื่อนและทำให้เพื่อนที่โรงเรียนผิดหวังจึงตัดสินใจออกจากโรงเรียน

ภายหลังออกจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 55 จังหวัดตาก (เมื่อตอนอายุประมาณ 18-19 ปี) เอย้ายามาเรียนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 29 จังหวัดศรีสะเกษ ในระหว่างเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เทอม 2 เอเรียนประมาณ 4 เดือน ได้มีหมายศาลส่งมาที่โรงเรียน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคดีที่เกิดขึ้นระหว่างเอเรียนอยู่ที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 23 ส่งผลให้ออกจาก การเรียนกลางคัน และต้องโทษจำคุกนาน 2 ปี ซึ่งนายเอออกจากรีอนประจำเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2559 ที่ผ่านมา

เมื่อเอออกจากรีอนจำ เอได้ไปพักอาศัยอยู่กับครูที่โรงเรียนเก่าสมัยมัธยมเป็นเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ต่อมาก็แนะนำให้ออกงานทำ เอจึงเดินทางมาทำงานทำที่กรุงเทพมหานคร และได้งาน เป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยที่บริษัทแห่งหนึ่งย่านปทุมธานี แต่อุทิสงานได้มีน่าน เอกลักษณ์ และมาทำงานที่ใหม่ด้วยเหตุผลว่าโดนบริษัทโกรเงินค่าตัวไปเป็นจำนวน 2,000 บาท

ปัจจุบันเอทำงานอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่งย่านสะพานพุทธในกรุงเทพมหานคร โดยเริ่มงานตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2559 ที่ผ่านมาในตำแหน่งพนักงานรักษาความปลอดภัยและมีรายได้ต่อวันฯ ละ 480 บาท

อนาคตเอตั้งใจจะบวชให้กับครูท่านหนึ่งในสมัยมัธยมศึกษาที่เอรักและเคารพเหมือนมารดา คนหนึ่ง และหลังเดือนเมษายน 2559 เอวางแผนไว้ว่าจะเข้าเรียนต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้ตนเองจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และอยากรีียนต่อด้านการเกษตรที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตจังหวัดตาก

กรณีศึกษาที่ 2

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากเขตพื้นที่ว่าออกกลางคันเพราะนางสาวบี (นามสมมติ) สมรส แต่เมื่อลัง พื้นที่แล้วพบว่านางสาวบีไม่ได้แต่งงานแต่ออกกลางคันเพราะช่วยบิดามารดาทำงาน วันที่ลงพื้นที่ ผู้วิจัยไม่พบกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวแต่ได้พบ และได้ข้อมูลจากเพื่อนบ้าน เนื่องจากนางสาวบี และครอบครัวย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด และไม่ทราบข้อมูลว่าย้ายไปจังหวัดใด

กรณีศึกษาที่ 3

นางสาวซี (นามสมมติ) ปัจจุบันย้ายไปอยู่กรุงเทพฯ และไม่ทราบถึงลักษณะงานที่ทำ โดยนางสาวซีไม่ได้กลับบ้านนานมากแล้วนับตั้งแต่ออกจากโรงเรียน (ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นมารดา) มารดาได้คุยกับนางสาวซีบ้างนานๆ ครั้ง สำหรับสาเหตุที่นางสาวซีออกจากโรงเรียนมารดาไม่ทราบ และมารดาไม่สนใจกับนางสาวซี ซึ่งนางสาวซีสนใจกับบิดาแต่บิดาเสียชีวิต ปัจจุบันมารดาผู้ให้สัมภาษณ์ตอนนี้อยู่กับลูก และไม่มีญาติ ประกอบอาชีพรับจ้างทัวไป และเลี้ยงลูกจำนวนห้าคน สิ่งที่ดีที่สุด 7 คน (ผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 2 คน โดยนางสาวซีเป็นลูกคนที่ 3)

ปัจจุบันนางสาวซีแต่งงานแล้ว แต่มารดาไม่รู้ข้อมูลว่าไปอยู่ที่ไหนกับใคร และทำอะไร

กรณีศึกษาที่ 4

นางสาวยา (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 16 ปี สำหรับเหตุผลที่ไม่เรียนต่อคือ ไม่อยากเรียน ขี้เกียจไปเรียน ตอนเรียนจำพลการเรียนตัวเองไม่ได้ ด้านครอบครัวมีพี่น้อง 2 คน (นางสาวยาเป็นน้อง และมีพี่สาวค้าขายอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา อายุ 18 ปี มีภาระติดต่อกับพี่สาวที่บ้าน) นางสาวยาไม่ทราบอายุพี่ มีการติดต่อกับพี่บ้านทุกวันทางโทรศัพท์)

ปัจจุบันแต่งงานแล้ว (แต่งงานไม่ถึงปี) แฟนเป็นคนมุเชืออยู่ต่างหมู่บ้าน อาศัยปัจจุบันคืออยู่บ้าน ทำไร่ อนาคตไม่คิดจะกลับไปเรียนอีก เพราะขี้เกียจไป อนาคตวางแผนว่าจะทำไร่ต่อไปเรื่อยๆ และไม่คิดจะมีลูก เพราะขี้เกียจเลี้ยง จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีด้วยกันห้าคน 5 คน มารดา บิดา เลี้ยง นางสาวยา น้อง ลูกติดบิดา (อายุ 12 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) สถานภาพครอบครัวดังเดิม บิดามารดาหย่าร้างกัน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับมารดา และบิดาเลี้ยง อาศัยบิดาเลี้ยง และมารดา คือ ทำไร่ มารดาอายุ 40 กว่า บิดาเลี้ยงอายุมากกว่าแต่ไม่ทราบอายุที่แท้จริง

อนาคตด้านการเรียน จะไม่กลับไปเรียนอีก ถึงแม้จะมีครูมาสอนให้ที่บ้านก็จะไม่เรียน ขี้เกียจเรียน ขี้เกียจเขียนหนังสือ (ขณะเรียน ครูใจดี)

กรณีศึกษาที่ 5

นางสาวน้ำ (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 17 ปี มีพี่น้องจำนวน 3 คน (น้ำเป็นคนกลาง) มีพี่ชาย 1 คน (ไม่ทราบอายุ) และน้องคนเล็ก (อยู่กับบิดา) อายุประมาณ 11 ปี บิดามารดาเสียชีวิตหมดแล้ว โดยมารดาถูกฆ่าจากญาติในครอบครัว (มารดาไม่มีอาการทางจิตและเสียชีวิตไป 3-4 ปี และบิดาเสียไปเมื่อ 2 ปีก่อน) ปัจจุบันอาศัยอยู่กับลูกชาย 1 คน (ลูกอายุ 3 ขวบ) นานาน 2 ปีกว่า เมื่อก่อนอาศัยอยู่ร่วมกับบ้านน้าสาวก่อนแยกย้ายมาอยู่ตามลำพังกับลูก

น้ำเป็นมารดาเลี้ยงเดียว เคยแต่งงานและปัจจุบันเลิกกับแฟนแล้ว (แฟนเป็นมูเซอสัมปoyer) ตอนนี้รับจ้างทั่วไป และช่วยน้าสาวเกี่ยวข้าว การทำไร่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล เช่น หน้าฝนไม่มี ก็ไปหาหน่อไม้ ทำไร่ข้าวโพด ข้าว ผัก (รายได้ต่อวันประมาณ 250-300 บาทต่อครั้ง แต่ไม่ได้ประจำแล้วแต่ร่วมมือร่วมแรง)

เมื่อตอนเด็กภายน้ำคุดลอดมาได้ 1 เดือนมารดาไม่มีอาการทางจิต น้ำเป็นผู้เลี้ยงดูสับกับมารดา แต่บิดาไม่ได้เลี้ยง

น้ำออกจากโรงเรียนขณะเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 สาเหตุที่ออกจากโรงเรียน เพราะไม่มีคนส่งเรียน เนื่องจากน้าสาวมีลูก น้าสาวจึงต้องดูแลลูก น้ำจึงต้องออกจากโรงเรียน เพราะไม่มีคนส่งและไม่มีข้าวกิน ก่อนหน้านี้น้ำพยายามแบ่งเวลาไปทำงานและหาเงินซื้อข้าวกินเพื่อไปเรียนด้วยตนเอง แต่ก็ต้องขาดเรียนบ่อย สุดท้ายจึงต้องออกจากโรงเรียน เพราะต้องเลี้ยงหลาน (ลูกของน้า) หากไม่เลี้ยงหลานจะไม่มีข้าวกิน และมารดาไม่แพนใหม่ แต่แพนใหม่ไม่ถูกกับน้ำ ภายน้ำมารดาเสียชีวิต บิดาเลี้ยงจึงย้ายไปสร้างบ้านอีกหลังซึ่งปัจจุบันไม่คุยกันแต่ยังเจอกัน

เกรดเฉลี่ยล่าสุด น้ำจำไม่ได้ ปัจจุบันเพื่อนที่เรียนรุ่นเดียวกันยังเรียนอยู่ เมื่อกล่าวถึงโอกาสการเรียนในอนาคต น้ำให้สัมภาษณ์ว่าถ้ามีโอกาสก็จะเรียน แต่ตอนนี้ยังเรียนไม่ได้ เพราะมีลูกไม่มีใครเลี้ยงลูก ถ้าเป็นไปได้อยากขอให้ลูกไปเรียน และไปเรียนพร้อมลูก เคยไปเรียนที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษากองระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) แควบ้าน แต่คนไปเรียนและสอบตกเยอะ ครูเลยหมดกำลังใจและกลับไปอยู่ในเมือง ทำให้โครงที่อยากรีียนต้องตามไปเรียนในเมือง น้ำไม่มีเงินซื้อชุดนักศึกษาจึงไม่ได้ไปเรียน ดังนั้นโอกาสที่จะเรียนต่อในอนาคตคือการเรียนที่สำนักงานส่งเสริม

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพาะเรียนให้ข้อสอบมาทำที่บ้าน ทำให้มีเวลามาทำที่บ้าน คนในชุมชนไม่มีครุภัณฑ์สื่อ และคนรู้หันงสื่อจะเข้าไปอยู่ในเมือง

ด้านการวางแผนในอนาคต น้ำให้สัมภาษณ์ว่าลูกโโต้จะให้ลูกเข้าเรียนศูนย์เด็กเล็ก เมื่อไตรมาส 7-8 ปีจะให้ลูกไปเรียนที่ศึกษาสังเคราะห์ (เพาะเรียนฟรี ให้ชุดนักเรียน) และจะเรียนไปพร้อมลูก

จากการสัมภาษณ์น้ำของน้ำ และคนในชุมชนให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับน้ำ คือน้ำมีอาการซึมเศร้าเหมือนมารดา

กรณีศึกษาที่ 6

นางสาวมี (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 17 ปี มีพี่น้องทั้งหมด 4 คน โดยมีเป็นพี่สาวคนโต มีน้องชายคนรอง และมีน้องสาวอีก 2 คน ซึ่งน้องสาวทั้งสองคนกำลังเรียนหนังสืออยู่ โรงเรียนแห่งหนึ่ง ในอำเภอวังเจ้า ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และน้องสาวคนเล็กเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 สมาชิกในครอบครัวมีทั้งหมด 8 คน บิดามารดาไม่ได้ทำงาน อยู่บ้านเพื่อดูแลลูกหลาน (จำนวน 2 คน) แต่หากวันไหนว่างก็จะไปรับจ้างทั่วไป (เป็นเกษตรกรผู้เช่า) สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวไม่ได้ทำงาน อยู่บ้านทำงานบ้าน และดูแลลูกหลาน รายรับของสมาชิกในครอบครัวได้จากการทำงานของมี ลูกชายคนรอง และ ลูกสะใภ้ ซึ่งทำอาชีพก่อสร้าง ลูกชายและลูกสะใภ้มีรายได้เฉลี่ยทั้งสองคนรวมกันต่อเดือนโดยประมาณ 10,000 บาท และให้บิดามารดาต่อเดือนไม่เกิน 4,000 บาท

มีเคย์ศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง ระหว่างปิดเทอมขณะที่กำลังเรียน มีไปทำงานเป็นเด็กปั๊มที่จังหวัดลพบุรี พากอาศัยอยู่กับพี่ ต่อมาก็ไปเจอสามี (อายุ 23 ปี ขณะนั้นมีอายุ 16 ปี) ซึ่งคุยกันแล้วก็คบกันได้ 1 ปี จึงตัดสินใจแต่งงาน (การแต่งงานของมี ไม่มีพิธีแต่งงานเป็นเพียงแค่การผูกข้อมือ) และมีลูกชาย 1 คน มีจังหวัดสินใจออกจากโรงเรียน ระหว่างเรียนมีเรียนดี ตั้งใจเรียน (แต่จำเกรดเฉลี่ยหรือผลการเรียนล่าสุดก่อนออกไม่ได้)

ภายหลังการออกจากโรงเรียน มีประกอบอาชีพทำไร่ จนแต่งงานมีจึงย้ายไปอยู่กับสามีที่จังหวัดเพชรบูรณ์นาน 2 ปี ต่อมามีลูก จึงเอาลูกมาให้มาตราเลี้ยงที่จังหวัดตาก แล้วย้ายไปทำงานที่จังหวัดสระบุรีได้นาน 5 เดือนจนถึงปัจจุบัน (มีไม่ได้กลับมาบ้านนาน 5 เดือนนับตั้งแต่ย้ายไปทำงานที่

สรงบุรี) ระหว่างนี้มีมีการติดต่อครอบครัวผ่านทางโทรศัพท์เพื่อสอบถามข่าวคราวของลูกโดยเฉลี่ย 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ทั้งนี้ได้ส่งเงินกลับมาบ้านเดือนละ 2,000 – 3,000 บาท

ด้านอาชีพ ปัจจุบันมีทำงานบริษัทแห่งหนึ่งอยู่ที่จังหวัดสรงบุรี มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 8,000 บาท

บิดาให้ข้อมูลว่ามีอยากรายนต่อ แต่ต้องออกจากโรงเรียนเพราะมีลูก มีครอบครัวแล้ว จึงอยากรажาทำงานเพื่อให้มีรายได้ระหว่างที่ลูกโตและดูแลลูกส่งลูกเข้าเรียนต่อในอนาคต

ด้านความรู้สึกของบิดาที่มีต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนของมี บิดาอยากรายให้เรียนต่อให้จบแต่มีลูกมีครอบครัวแล้ว อยากจะสร้างครอบครัว เลยไม่อยากกลับมาเรียนอีก มีไม่ต้องการเรียนด้วยตัวของมานีเอง และประเพณีของมั่ง เมื่อแต่งงานมีครอบครัว ลูกสาวจะต้องบ่ายไปอยู่กับสามี แต่ลูกชายจะแต่งงานและให้ลูกสาวไก่มาอยู่บ้าน และมานีแต่งงานมีครอบครัวแล้วจึงไม่สามารถห้ามได้ เพื่ออนาคตของลูกสาวเอง ซึ่งมีความคิดเป็นของตนเอง และบิดาห้ามไม่สามารถห้ามความคิดได้ ถึงแม้จะเดือนแล้วก็ตาม เพราะมีการทำพิธีแต่งงานแล้ว

ด้านความรู้สึกของน้องชายมีที่มีต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนเพื่อไปแต่งงาน น้องชายไม่อยากให้มีไปแต่เมื่อมีเจอน้องคุ้ງ ก็ต้องยอมปล่อยให้ไป

ด้านการศึกษาของบิดามารดา มีไม่เคยเรียนหนังสือ
สำหรับลูกสองคนสุดท้องของมี ถ้ามีโอกาสก็อยากรายให้เรียนให้จบปริญญาเพื่อที่จะทำงานและมีรายได้ บิดามารดาจะได้มีลำบากยามแก่ อาชีพที่ลูกคนที่สามอยากรายเป็นคือ เป็นหมอ และลูกคนสุดท้องอยากรายเป็นครู แต่ก็ไม่รู้ว่าจะสามารถทำได้อย่างที่ตั้งใจไว้หรือไม่

กรณีศึกษาที่ 7

เน้ง (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 16 ปี (น้องชายคนรองของมี) เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เทอม 2 และระหว่างเรียนก็มีแฟน ซึ่งขณะนั้นแฟนกำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่แฟนก็เรียนต่อจนจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก็ออกจากโรงเรียนเพื่อมาแต่งงาน

สาเหตุที่เน้งออกจากโรงเรียนเพราะมองว่าตนเองเรียนไม่เก่ง (เน้งให้สัมภาษณ์ว่าผลการเรียนได้เกรดประมาณ 3.00-4.00) จึงอกมาช่วยบิดามารดาทำงาน ทำไร่ ซึ่งขณะที่ออกจากโรงเรียน

บิดามองว่าอยากให้เน็งเรียนต่อให้จบ แต่เน็งยืนยันว่าหัวสมองไปไม่ได้ เรียนไม่เก่ง (แต่น้องสาวอีกสองคนยังเรียนตามปกติ)

ปัจจุบันเน็งแต่งงานมา 4 ปี มีบุตรสาว 1 คน อายุ 2 ขวบ เน็งทำงานก่อสร้างกับแฟนที่จังหวัดลพบุรี เน็งกล่าวถึงโอกาสในการเรียนต่อในอนาคตว่า ถ้ามีโอกาสก็อยากระเรียนแต่ตอนนี้แต่งงานมีครอบครัวแล้วเลยต้องดูแลครอบครัว ปัจจุบันไปลงชื่อลงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน (ที่อำเภอวังเจ้า) เพื่อเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาໄว้แล้ว และจะลงเรียนต่อในอนาคตหลังปีใหม่ (เน็งให้สัมภาษณ์ในเดือนพฤษจิกายน 2559)

ด้านรายรับจากการทำงาน เน็งได้รับค่าแรงวันละ 300 บาท และให้เงินบิดามารดาใช้เดือนละ 2,000-3,000 บาท รายรับต่อเดือนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่เข้าทำงานและวันที่ขาดงาน

บิดาเป็นเกษตรกรผู้เช่า ทำไร่ เช่น ข้าวโพด มันสับปะหลัง ทำนา แต่ปีนี้ทำนาเพราะทำไร่ไม่ทัน ด้านน้องสาวทั้งสองคนอยากระเรียนต่อให้ถึงระดับปริญญาตรีแต่ติดปัญหาที่สัญชาติเป็นมัง และทางราชการยังไม่ทำเรื่องเปลี่ยนสัญชาติให้

กรณีศึกษาที่ 8

ประวัติครอบครัวของโบว์ (นามสมมติ) โบว์มีมารดาอายุ 51 ปี บิดา มารดาประกอบอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์ (บิดาอายุ 54 ปี) อยู่จังหวัดนครปฐม โบว์มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน โดยโบว์คือลูกสาวคนเล็กของบ้าน โบว์มีพี่ชายคนโต (จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันแต่งงานแล้ว ทำอาชีพตอกแต่งภายในรีสอร์ท) พี่สาวคนกลาง (ปัจจุบันแต่งงานแล้ว จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพทำไร่อยู่กับสามี) พี่ชายคนโตและพี่สาวคนกลาง ปัจจุบันอาศัยที่จังหวัดพิษณุโลกขณะที่ปัจจุบันโบว์ประกอบอาชีพทำบ้านนื้อคดawanร่วมกับแฟน (อายุ 20 ปี) ที่จังหวัดกำแพงเพชร

โบว์ออกจากการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โดยภัยหลังจากการสอบปลายภาคเรียนเสร็จสิ้นเมื่อต้นเดือนตุลาคม 2559 และปิดเทอม โบว์ได้ให้แฟนมารับที่โรงเรียนและย้ายไปอยู่กับแฟนที่จังหวัดกำแพงเพชร ไม่ได้กลับมาเรียนอีกในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ที่ผ่านมา โดยมารดาบ้าบราบซ้อมูลว่าโบว์ไม่ได้กลับบ้านไปอยู่กับพี่ชายเมื่อตอนที่

โบว์เปอยู่กับแฟนแล้ว 10 วัน เพราะเพื่อนที่โรงเรียนของโบว์โทรตามหาเนื่องจากโบว์ไม่ได้ไปเรียนเมื่อเปิดเทอมภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559 ที่ผ่านมา

ภายหลังจากเพื่อนที่โรงเรียนของโบว์โทรตามหา มาตราจังหวัดลูกชายคนโต (ซึ่งตามปกติเมื่อปิดเทอมพี่ชายจะเป็นคนไปรับโบว์มาจากโรงเรียน) แต่ปรากฏว่าลูกชายคนโตไม่ได้ไปรับ จึงทราบว่าโบว์ออกจากโรงเรียนไปกับแฟน ซึ่งมารดาไม่เคยทราบมาก่อนว่าโบว์มีแฟน

ต่อมาโบว์ได้ติดต่อกับลับมาหารดา และมารดาได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้โบว์กลับมาเรียน หนังสืออีกครั้งนี้เนื่องจากเหลือเพียงภาคการศึกษาสุดท้ายโบว์จะจบระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่เมื่อมารดากล่าวถึงเรื่องนี้โบว์จะไม่คุยด้วยและวางสายโทรศัพท์ ซึ่งมารดาสันนิษฐานเองว่าจะเป็น เพราะโบว์กลัวภัยการตามบังคับให้เลิกกับแฟนจึงไม่กล้ากลับบ้านและกลับมาเรียนอีกครั้ง

ด้านความรู้สึกของบิดามารดาของโบว์ ภายหลังจากทราบว่าลูกสาวไม่ยอมเรียนต่อ บิดาผิดหวังมากเนื่องจากโบว์เป็นบุตรคนเดียวที่เรียนสูงกว่าพี่น้องทุกคน และบิดาคาดหวังจะเรียนจบในระดับชั้นที่สูงที่สุด เพราะตอนที่โบว์ยังเรียนหนังสือโบว์มีความตั้งใจเรียนดีแต่สมองช้า (คำให้สัมภาษณ์ของมารดา) โบว์มีผลการเรียนล่าสุดประมาณ 2.9

ขณะนี้ทางครอบครัวโบว์กำลังเกลี้ยกล่อมให้โบว์กลับมาเรียนอีกครั้งแต่ยังไม่ทราบว่าโบว์จะยอมกลับมาเรียนอีกหรือไม่เนื่องจากเปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 มาหลายวันแล้ว และเมื่อพูดถึงเรื่องการกลับมาเรียนต่อ โบว์จะไม่คุยทางโทรศัพท์ด้วย

กรณีศึกษาที่ 9

การฟิล์ด (นามสมมติ) อายุ 17 ปี มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน การฟิล์ดเป็นคนกลาง พี่สาวคนโต อายุ 22 ปี ทำงานขายผ้าที่จังหวัดปทุมธานี ยังไม่มีครอบครัว น้องคนเล็กอายุ 11 ปี กำลังศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สอด การฟิล์ดสนใจกับมารดามากที่สุดในครอบครัว โดยมารดาอายุ 52 ปี ประกอบอาชีพรับจ้างตัดเสื้อผ้า (เสื้อผ้า 100 ชิ้นได้เงิน 30 บาท) บิดาอายุ 62 ปี ทำอาชีพรับจ้างก่อสร้าง โดยรายได้หลักมาจากบิดาประมาณ 10,000 บาท ต่อเดือน บ้านจมูกในครอบครัวอยู่ร่วมกันทั้งหมด 4 คน (บิดา มารดา การฟิล์ด และน้องคนเล็ก) ที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

การฟิล์ตเรียนจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เทอม 1 เมื่อเดือนกรกฎาคม 2559 ที่ผ่านมา ก่อนที่จะออกจากโรงเรียน สำหรับเหตุผลที่ออกจากโรงเรียนคือข้อเกี่ยวข้องเรียน และขณะเรียนก็ได้ เรียนตลอดกับเพื่อน เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ฐานะทางบ้านยากจน มารดาไม่มีงานทำที่เป็นรายได้ หลัก ตอนไปเรียนมีค่าใช้จ่ายค่ากิน แต่ไม่เสียเงินค่าเทอม สำหรับค่าใช้จ่ายขณะเรียนมาจากพี่สาวซึ่ง ทำงานเปิดร้านขายเสื้อผ้าที่รังสิต ซึ่งการฟิล์ตอย่างไรก็ไปทำงานกับพี่สาวมากกว่าที่จะเรียนหนังสือต่อ ปัจจุบันการฟิล์ตอยู่บ้านช่วยมารดาทำงานตัดเย็บเส้นด้ายจากเสื้อผ้าที่มีคนนำมาส่ง สำหรับอนาคตทางด้านการศึกษา การฟิล์ตจะไม่กลับไปเรียนอีก เพราะพี่สาวจบเพียงแค่ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และน้องคนเล็กเมื่อศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ตั้งใจจะหอออก จากการเรียน (มารดาให้ข้อมูล) เนื่องจากไม่มีเงิน แต่หากกลุ่มเป้าหมายมีโอกาส มีเงินก็จะเลือก ทำงาน ไม่เรียนต่ออีกเช่นกัน

กรณีศึกษาที่ 10

บีก (นามสมมติ) อายุ 16 ปี มีพี่น้อง 3 คน บีกเป็นคนสุดท้อง มีพี่ชาย 1 คน อายุ 23 ปี แต่ไม่ ทราบว่าพี่ทำงานอะไร ทราบเพียงว่าพี่ชายแต่งงานมีครอบครัวแล้ว และมีลูกพักอาศัยอยู่ที่ริมแม่น้ำ อำเภอแม่สอด พี่ชายคนกลางอายุ 17 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พักอาศัยอยู่กับย่าที่บ้าน เกิด สถานภาพของบิดามารดาคือ หย่าร้าง มารดาสามีใหม่ แต่บิดาเสียชีวิต (ประมาณ 5 ปี เนื่องจากเลือดคั่งในสมอง ตอนอายุ 48 ปี) มารดาไม่ได้ทำงาน รายรับมาจากการสามี แต่บีกไม่สนใจกับ สามีใหม่ของมารดา

บุคคลที่สนใจที่สุดในบ้านคือลูกพี่ลูกน้อง (ซึ่งมีอายุใกล้เคียงกัน) ในบ้านจะประกอบไปด้วยตา ยาย ลูก และหลานของยาย ค่าใช้จ่ายในบ้านได้มาจากลูกสาวของยายที่อยู่ที่กรุงเทพฯ ส่งเงินมาให้ ปัจจุบันบีกย้ายมาอยู่ที่บ้านเกิด และเช่าห้องพักอาศัยอยู่กับแฟน 2 คนเข้าบ้านอยู่ด้วยกัน แฟนเป็น พนักงานต้อนรับที่โรงแรม อายุ 18 ปี และเมื่อบีกวางแผนมาเยี่ยมยายก็จะเจอมารดาทุกครั้ง ปัจจุบันพักอาศัยที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

บีกเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สอด และไปเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เพียงหนึ่งเดือนก็ออกจากโรงเรียน สำหรับสาเหตุที่ออกจากโรงเรียน

เพราะมีปัญหาทางวิชาทักษะเพื่อนที่โรงเรียน และถูกทำร้ายที่โรงเรียนทุกวัน จึงขอพิชัยย้ายโรงเรียน (ขณะเรียนพิชัยเป็นคนส่งเสียให้เรียน) แต่พี่ไม่ให้ย้ายจึงไม่ยอมไปเรียนอีก เมื่อพิชัยทราบ จึงทำร้ายร่างกายที่ไม่ยอมไปเรียน แต่บีกเก็ยอมให้ทำร้ายร่างกายแต่ไม่ยอมกลับไปเรียนอีก

อนาคตถ้ามีโอกาส อยากกลับไปเรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเรียนด้านอาชีวะ อยากรีียนด้านคอมพิวเตอร์ แต่ยังไม่รู้ว่าอนาคตต้องการทำงานอะไร

ปัจจุบันทำงานเป็นพนักงานเสริฟอิญร้านอาหารแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สอด โดยทำงานตั้งแต่ 15.30-24.00 น. มีรายได้โดยประมาณ 6,300 บาทต่อเดือน (หากขาดงานจะถูกหักเงิน 200 บาทต่อวัน)

กรณีศึกษาที่ 11

เพิส ปัจจุบันอายุ 18 ปี มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน เพิสเป็นพี่ชายคนโต และมีน้องชายอีกสองคน น้องชายคนกลาง (กรณีศึกษาที่ 12) ทำอาชีพรับจ้าง และน้องชายคนเล็กกำลังเรียนอิญระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง ปัจจุบันเพิสอาชีวศึกษาอยู่กับบิดามารดา บิดาประกอบอาชีพทำ ประมง เลี้ยงร้าน และรับจ้างทั่วไป (บิดาเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว) มารดาไม่ได้ทำงาน แต่หาก มีงานก็จะรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันเพิสประกอบอาชีพประมง เลี้ยงร่วมกับบิดา และรับจ้างทั่วไป หาก ไม่มีงานก็อยู่บ้านดูโทรทัศน์

เพิสเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 6 และเข้าเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่ง ในอำเภอสามเงา และออกจากการเรียนตั้งแต่เทพมารคที่เข้าเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยเหตุผลคือ ไม่อยากเรียนต่อ หัวไม่ดี เรียนไม่เก่ง เมื่อสัมภาษณ์มารดาถึงสาเหตุที่ลูกไม่ยอมเรียน มารดาให้เหตุผลว่าลูกจะชอบปวดหัว ปวดท้อง ไม่ยอมไปโรงเรียน เมื่อมารดาสอบถามว่าจะไปเรียน หรือไม่ ลูกบอกไม่ไป มารดาจึงบอกว่าถ้าไม่ไปก็ไม่ต้องไปเรียน

สำหรับความรู้สึกที่ลูกไม่เรียนต่อ มารดากล่าวว่า “แรกๆ เสียใจที่ลูกไม่เรียน ไม่อยากให้ลูก ลำบากเหมือนบิดามารดา อยากให้ลูกมีฐานะ แต่ในเมื่อลูกไม่ยอมเรียนก็ตามใจ มารดาส่งเงินให้เรียน แต่ลูกเกเรไม่อยากเรียนก็ให้ออกมาทำแพ เพาะที่นี่ไม่มีงานให้ทำ หากมีคนจ้างก็ทำงาน ถ้าไม่มีคน

จ้างก็อยู่บ้านดูโทรทัศน์ ซึ่งบีบให้สัมภาษณ์ว่าอยากรอเรียนที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอุตสาหกรรมและ
การศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) แต่ไม่สามารถไปเรียนได้เนื่องจากไม่มีครุมาสอน เพราะมาลำบาก

ภายหลังผู้วิจัยให้เพื่อนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกันกับเพอร์ดดูคุยกับสาเหตุการออกจาก
โรงเรียนกลางคันอีกรั้ง พบว่าข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน โดยสาเหตุของการไม่ศึกษาต่อคือ อ่าน
หนังสือไม่ออก เรียนไม่ค่อยได้ จึงไม่อยากเรียนต่อ ตอนที่ออกจากโรงเรียนใหม่ๆ เดยไปทำงานกับป้า
ที่จังหวัดชัยนาทได้ประมาณ 1 ปี จากนั้นกลับมาอยู่บ้านและทำงานรับจ้างทั่วไปจนถึงปัจจุบัน

กรณีศึกษาที่ 12

ฟอร์ด (นามสมมติ) อายุ 16 ปี เป็นลูกชายคนกลาง มีพี่ชาย และน้องอีก 1 คน ออกจาก
โรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เทอม 1 จากโรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองตาก โดยมีอายุ
14 ปีในขณะนั้น มีเกรดเฉลี่ยประมาณ 1.98 ปัจจุบันมีอาชีพประมง และรับจ้างทั่วไป

เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่ตัดสินใจไม่เรียนต่อ มารดาเป็นผู้ตอบคำถามแทนว่า ลูกชายไม่อยาก
เรียน อยากอยู่บ้าน รับจ้างกับบิดา (เนื่องจากฟอร์ดไม่ตอบคำถาม แต่เงียบและน้ำตาคลอ)

จากการสอบถามถึงสาเหตุการออกจากโรงเรียนจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่เคยเรียนกับฟอร์ดใน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อนให้ข้อมูลว่า ฟอร์ดน่าจะน้อยใจจากคำพูดและการกระทำของครู
(บางท่าน) ที่โรงเรียนในขณะนั้นเนื่องจากครูมักจะตำหนิ และต่อว่าเพื่อนเป็นประจำ

ภายหลังผู้วิจัยให้เพื่อนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกันกับฟอร์ดพูดคุยกับสาเหตุการออกจาก
โรงเรียนกลางคันอีกรั้ง พบว่าข้อมูลที่ได้มีสอดคล้องกันกับคำตอบของมารดา โดยในครั้งนี้ฟอร์ด
เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยตนเองถึงสาเหตุของการไม่ศึกษาต่อคือ ขณะที่กำลังศึกษาต่อในระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้เกิดคดีทะเลาะวิวาทภายในโรงเรียนทำให้ฟอร์ดถูกพักการเรียน ภายหลังการ
ออกจากโรงเรียนก็ไม่อยากกลับไปโรงเรียนอีกแล้วจึงออกมารаботาอยู่ที่บ้าน และรับจ้างเป็นบางวัน

กรณีศึกษาที่ 13

เจมส์ (นามสมมติ) อายุ 19 ปี มีพี่น้อง 2 คน เป็นลูกคนสุดท้อง มีพี่ชาย 1 คน (กรณีศึกษาที่
14) จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา สาเหตุที่ออกจาก

การเรียนเพราະຮູນະທາງບ້ານໄມ້ດີ ປ່າຈຸບັນອາຄີຍອູ່ກັບຢ່າ ປໍາ ແລະພື້ຍາ ປິດມາຮາດເສີຍຊືວິຫມດແລ້ວ ຕອນອາຍຸ 14 ປີ ໂດຍປິດເສີຍຊືວິຫພຣະດື່ມເຫຼັ້າເຍອະ ມາຮາຈມນໍາເສີຍຊືວິຫ ຜ່າງທີ່ຍັງເຮັດວຽກຮັບສິນຂອງມາຮາດເປັນຜູ້ຮັບຜິດຂອບຄ່າໃຊ້ຈ່າຍໃນການເຮັດວຽກ ເມື່ອປິດມາຮາດເສີຍຊືວິຫຈຶ່ງເລີກເຮັດວຽກ

ປ່າຈຸບັນອູ່ບ້ານເໝາຍໆ ທຳມະນາຄດຫາປາ (ປະມານ) ຮາຍໄດ້ຈຶ່ງໄດ້ຈາກການທຳມະນາຄດນີ້ ອານາຄຕຫາກມີ ໂອກສາທາກການເຮັດວຽກກີ່ຈະໄໝກັບປ່າຈຸບັນ ເລືອກທີ່ຈະທຳມະນາ ແລະໄມ່ເລືອກທີ່ຈະກັບປ່າຈຸບັນໄປເຮັດວຽກໃນ ຮູບແບບໃດໆ ກີ່ຕາມ

ໜ່າຍການເຮັດວຽກເປັນການເຮັດວຽກທີ່ໂຮງເຮັດວຽກປະຈຳ ເພຣະໄມ່ສາມາດເດີນທາງໄປກັບຮະຫວ່າງບ້ານ ແລະໂຮງເຮັດວຽກໄດ້

ກາຍໜ້າຜູ້ວິຈີຍໃຫ້ເພື່ອນທີ່ເຮັດວຽກໃນໂຮງເຮັດວຽກເດີຍວັນກັບເຈນສຸດຄຸຍເກີຍວັນກັບສາເຫຼຸກຮອກຈາກ ໂຮງເຮັດວຽກລາງຄັນອີກຄັ້ງ ພບວ່າຂໍ້ມູນທີ່ໄດ້ມີຄວາມສອດຄລັອງກັນ ໂດຍສາເຫຼຸກອົງການໄມ່ສຶກສາຕ່ອງຄົວ ໄມ່ ອາຍຸກເຮັດວຽກ ແລະປິດມາຮາດໄມ່ມີເຈັນສົ່ງ ພອອກຈາກໂຮງເຮັດວຽກໄດ້ປະມານ 4-5 ປີ ປິດມາຮາດໄດ້ເສີຍຊືວິຫ ທຳໄຫ້ຕົ້ນພັກອາຄີຍອູ່ກັບຢ່າຍທີ່ຫາເຫັນຄໍ່າ ປ່າຈຸບັນທຳມາຊີ່ພປະມານ

ກຣນີສຶກສາທີ 14

ເອມ (ນາມສົມມຕີ) ອາຍຸ 22 ປີ ຈບກຣນີສຶກສູງສຸດໜັ້ນມັຮຍມສຶກສາປີທີ່ 1 ໂຮງເຮັດວຽກແຫ່ງໜຶ່ງໃນ ຄຳເກົອສາມາເຈົ້າ ແລະລາວອອກຮະຫວ່າງເຮັດວຽກຕ່ອງໃນການເຮັດວຽກແຮກຂອງຮະດັບໜັ້ນມັຮຍມສຶກສາປີທີ່ 1 ຕອນອາຍຸ 12 ປີ ຜົ່ງຂນະທີ່ລາວອອກຈາກການເຮັດວຽກປິດມາຮາດຕ່າງໆນີ້ຊືວິຫອູ່ ສາເຫຼຸກທີ່ໄມ່ເຮັດວຽກຕ່ອງພຣະຮູນະທາງບ້ານ ໄມ້ດີ ແລະເຮັດວຽກໄມ່ເກົ່າ (ເອມຈຳເກຣດເຈລື່ອລ່າສຸດທີ່ເຮັດວຽກໄມ່ໄດ້)

ອາຊີ່ພທີ່ທຳໃນປ່າຈຸບັນຄົວ ຫາປາ (ປະມານ) ແລະຮັບຈ້າງທ່ວ່າໄປ ເຊັ່ນ ທຳຄັນນ ແບກພາງ ເປັນຕົ້ນ ຜົ່ງຈານຮັບຈ້າງຈະມີເປັນບາງຈ່າຍເຊື່ອນັ້ນ ເດືອນລະ 2 ຄຽ້ງ ແລະໄດ້ຄ່າແຮງວັນລະ 300 ບາທ ປ່າຈຸບັນພັກອາຄີຍ ອູ່ບ້ານເດີຍວັນກັບນັ້ນອ່າຍ (ກຣນີສຶກສາທີ່ 13) ມາກມີໂອກສາທາກການສຶກສາຕ່ອງໃນອານາຄຕ ກີ່ເລືອກທີ່ຈະໄມ່ ເຮັດວຽກຕ່ອງ ແຕ່ເລືອກທີ່ຈະທຳມະນາແບບໃນປ່າຈຸບັນພຣະຕ້ອງດູແລປໍາ ແລະຍາຍື່ນໄມ່ໄດ້ປະກອບອາຊີ່ພ

ກາຍໜ້າຜູ້ວິຈີຍໃຫ້ເພື່ອນທີ່ເຮັດວຽກໃນໂຮງເຮັດວຽກເດີຍວັນກັບເອມພຸດຄຸຍເກີຍວັນກັບສາເຫຼຸກຮອກຈາກ ໂຮງເຮັດວຽກລາງຄັນອີກຄັ້ງ ພບວ່າຂໍ້ມູນທີ່ໄດ້ມີຄວາມສອດຄລັອງກັນ ໂດຍສາເຫຼຸກອົງການໄມ່ສຶກສາຕ່ອງຄົວ ໄມ່

อย่างเรียน เพราะไม่มีเงินพอสำหรับศึกษาต่อ เรียนหนังสือไม่ได้ และบิดามารดาเสียชีวิตภายในหลังไม่ได้เรียนต่อประมาณ 7-8 ปี ทำให้ต้องใช้ชีวิตอยู่กับตายาย

กรณีศึกษาที่ 15

อั้น (นามสมมติ) อายุ 13 ปี มีพี่น้อง 3 คน อันเป็นคนโต น้องสาวคนกลาง อายุ 8 ขวบ กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา น้องชายคนสุดท้อง อายุ 1 ขวบ 3 เดือน อันพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา โดยมารดาอายุ 30 ปี ปัจจุบันเป็นแม่บ้าน ไม่ได้ทำงาน บิดาประกอบอาชีพทำ编程 และรับจ้างทั่วไป (โดยบิดาเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว) รายได้ต่อวันประมาณ 300 – 500 บาท

อั้นจบการศึกษาชั้นสูงสุดเมื่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยอั้นไปเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองได้เพียงวันเดียว (เดือนพฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมา) โดยมารดาให้เหตุผลว่าไม่สบาย และไม่อยากไปโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หันนี้อั้นเคยบอกกับมารดาว่าจะเรียนจนจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และจะไม่ไปเรียนอีก โดยอั้นให้เหตุผลกับมารดาว่าไม่อยากไปเรียนหนังสือ ไม่เห็นถึงความสำคัญของการไปเรียน เพราะเรียนแล้วกลับมาก็ต้องอยู่บ้านหรือไม่ก็ต้องแต่งงาน อั้นอยากไปทำงานกับบิดา ปัจจุบันอั้นไปทำงานกับบิดา งานที่ทำกับบิดา เช่น เก็บเห็ด

มารดาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าอั้นเป็นเด็กปัญญาอ่อน เรียนได้ลำดับที่สุดท้ายของห้อง (มีนักเรียนจำนวน 5 คน) ความรู้สึกของมารดาที่มีต่ออั้นที่ไม่ยอมไปเรียน คือมารดารู้สึกเศร้า เพราะรู้อยู่แล้วว่าลูกไม่อยากไปเรียน และไม่อยากบังคับลูก กลัวลูกไม่สบาย มารดาเล่าว่าลูกเคยไม่สบายอาเจียนเยอะตอนที่ลูกไปเรียนแต่ครูให้ไปพักที่ห้องพยาบาลอยู่คุณเดียว ภายนหลังบิดาติดต่อไปที่โรงเรียนจึงทราบเรื่อง จึงไปตามลูกที่โรงเรียนและรับกลับมาอยู่บ้าน เมื่อกลับมาอยู่บ้านก็นอนพักทั้งวันและนอนไปหลายวัน ทำให้มารดาเป็นห่วงไม่อยากให้ไปโรงเรียน นอกจากนี้อั้นเป็นคนไม่ค่อยพูด มีอะไรไม่ยอมบอกครู มารดาจึงกลัวเพื่อนแกลงอั้น

ก่อนหน้านี้ลุงเคยมาชวนอั้นไปเรียนที่กรุงเทพฯ แต่อั้นไม่ยอมไป เมื่อไม่ยอมไปมารดาที่ไม่บังคับ และญาติก็ให้ตามใจอั้นโดยให้อั้นทำงานกับบิดา

เมื่อถึงการเรียนต่อในอนาคต มาตราให้ข้อมูลว่าถ้ามีโอกาสก็อยากให้อั่นไปเรียน แต่ก็ยังคงกังวล และเป็นห่วง ไม่อยากให้ไปเรียน เพราะอั่นป่วยบ่อย สำหรับอนาคตอันคงไม่ได้ไปทำงานที่อื่น น่าจะทำงานอยู่ที่นี่ แต่หากอั่นอยากไปทำงานที่อื่นก็ให้ไป

ภายหลังผู้วิจัยให้เพื่อนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกันอั่นพูดคุยกับสาวเหตุการณ์จากโรงเรียนกลางคันอีกครั้ง พบร้าข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน โดยสาวเหตุการณ์ศึกษาต่อคือขณะที่ไปเรียนได้มีถึง 1 สัปดาห์ บิดาได้มารับตัวไปเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้าน เนื่องจากมีโรคประจำตัวภายนอกการร้ายมาเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้านได้มีงานก่อจาก การเรียน เพราะเรียนหนังสือไม่รู้เรื่องอ่านหนังสือไม่ออก

กรณีศึกษาที่ 16

เมธี (นามสมมติ) อายุ 18 ปี เป็นลูกชายคนโต และมีน้องสาวอีก 1 กำลังเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา สมาชิกในครอบครัวนอกจากน้องสาว เมธีพักอาศัยอยู่กับบิดา มาตรา และยายซึ่งป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์ มาตราอายุ 41 ปี บิดาอายุ 44 ปี ประกอบอาชีพหาปลา (ไปหาปลา 2-3 คืนจึงจะกลับบ้าน)

ปัจจุบันเมธีได้เรียนหนังสือ โดยลาออกจากโรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา ขณะเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยสาเหตุที่ลาออกจากคือ ไม่ยอมเรียน ติดเพื่อน ติดรุ่นพี่ กินเหล้า สูบบุหรี่ ซึ่งขณะนั้นครูที่โรงเรียนได้มาเยี่ยมบ้านเพื่อติดตามให้กลับไปเรียนแต่เมธีก็ไม่ยอมกลับไปเรียน รวมถึงทางโรงเรียนได้เรียกผู้ปกครองไปพบทุกอาทิตย์ในช่วงเวลาที่เมธียังคงเรียนหนังสือ แต่ทางเมธีก็ยังเที่ยวเล่น และไม่ยอมไปเรียนจนเมื่อจัดระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เมธีได้ลาออกจากโรงเรียน

ความรู้สึกของมาตราที่ลูกตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือ อยากให้ลูกเรียนสูงๆ ไม่อยากให้ต้องมาลำบาก ทุกข์ยากเหมือนบิดามาตรา อยากให้มีงานมีการทำที่ดี ซึ่งได้บอกลูกแล้วแต่ลูกไม่เชื่อภัยหลังออกจากโรงเรียนก็อยู่บ้าน เที่ยวเล่น และสูบบุหรี่ยอมมากจนกลืนบุหรี่ติดตัว ปัจจุบันประกอบอาชีพหาปลากับเพื่อน หากวันใดมีรายได้ก็จะใช้จ่ายส่วนตัว แต่หากไม่มีรายได้ก็จะขอเงินมาตราใช้เป็นรายวัน เช่นวันละ 20 บาท 40 บาท เป็นต้น

มาตราพยายามชักชวนให้กลับไปเรียนอีกครั้ง แต่ลูกยังคงยืนยันจะไม่กลับไปเรียน

กรณีศึกษาที่ 17

เอก (นามสมมติ) อายุ 16 ปี พกอาศัยอยู่กับมารดา อายุ 45 ปี และน้องชายอีก 1 คนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เอกออกจากการเรียนที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงาในขณะที่กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพราะติดเพื่อน ติดเกม (ที่หมู่บ้านไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต แต่เอกก็ซื้อสมอเตอร์ไซด์ไปหมู่บ้านอื่นที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อเล่นโซเชียล มีเดีย) กลางคืนไปเที่ยว กลางวันนอน ปัจจุบันเอกประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น ทำถนน

ความรู้สึกของมารดาที่มีต่อการตัดสินใจออกจาก การเรียนของเอก คือ อยากให้เอกเรียนต่อ มารดาได้พูดคุยกับเอกอยู่เป็นระยะเรื่องการกลับเข้าศึกษาต่อ แต่เอกก็ไม่คิดจะกลับไปเรียนอีก ภายหลังผู้วิจัยให้เพื่อนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกันกับเอกพูดคุยกับสาเหตุการออกจากโรงเรียนกลางคันอีครั้ง พบร้าข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน โดยสาเหตุของการไม่ศึกษาต่อคือ “ไม่อยากเรียน ติดเกมส์” เที่ยว เกเร และไม่เข้าเรียน

กรณีศึกษาที่ 18

เอกชัย (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 18 ปี สาเหตุของการไม่ศึกษาต่อ คือขณะเรียนประพุตติัวไม่ดี เกเร เที่ยว ติดเกมส์ ไม่ค่อยเข้าเรียน จึงลาออกจากโรงเรียนแล้วกลับมาอยู่บ้านทำงานช่วยบิดามารดา

กรณีศึกษาที่ 19

ศรราม (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 22 ปี สาเหตุของการไม่ศึกษาต่อ คือ ความยากจน จำเป็นต้องออกมาทำงานหารรายได้ให้กับครอบครัว เนื่องจากเป็นผู้ชายคนเดียวในบ้าน บิดาเสียชีวิต และมีน้องกับพี่ที่เป็นผู้หญิงซึ่งกำลังศึกษาต่อจึงจำเป็นต้องลาออกจากเพื่อทำงานส่งเสียพี่และน้องสาวเรียน

กรณีศึกษาที่ 20

ชัย (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 19 ปี สาเหตุของการไม่ศึกษาต่อ คือ ปิดามารดาแยกทางกัน และมีฐานะยากจนทำให้ต้องออกจาก การเรียนและทำงานทำที่บ้าน

กรณีศึกษาที่ 21

บอลง (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 24 ปี บิดามารดาอาศัยอยู่ด้วยกัน บิดาอายุประมาณ 60 ปี และมารดาอายุ 50 ปี ประกอบอาชีพเปิดร้านขายสแตนเลส ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 บอลงพึ่งห้องทั้งหมด 3 คน บอลงเป็นลูกชายคนเดียวและเป็นคนกลาง มีพี่สาว อายุประมาณ 32-33 ปี ปัจจุบันเป็นครูอยู่ที่ จังหวัดโคราช และน้องสาวอายุ 23 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นปีที่ 4 คณะบัญชี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ด้านการศึกษา บอลงเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เทอม 1 และออกจาก การเรียนช่วงเดือนตุลาคม 2559 สาเหตุที่ออกจาก การเรียน เพราะมารดาให้ออกจาก การเรียนเพื่อมาช่วยงานที่บ้าน เนื่องจากญาติเสียหายคน ทั้งนี้ เมื่อถามความรู้สึกของบิดาที่มีต่อการออกจาก การเรียน บิดาไม่เห็นด้วยและไม่อยากให้ออกจาก การเรียน เพราะอีกไม่นานจะจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว แต่มาตราดายกให้ออกเพื่อบอลงเรียนบ่อย รวมถึงมีพุทธิกรรมเกเรไม่ยอมเรียนตั้งแต่เด็ก

โดยขณะที่บอลงเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 บอลงติดเพื่อนไม่ยอมไปเรียน แต่ใส่ชุดนักเรียน ออกจากบ้านทุกวันเพื่อไปเล่นเกม เล่นกีฬาอยู่บ้านเพื่อน และทำเช่นนี้ถึง 4 ปี ภายหลังมารดาทราบเรื่องแต่มาตราดายกไม่ไว้และให้ตัดสินใจว่าจะเรียนหรือไม่เรียน ภายหลังเพื่อนแนะนำให้กลับไปเรียน (ขณะที่เพื่อนไปเรียนตามปกติ แต่บอลงอยู่บ้านเพื่อน และไม่เรียน) บอลงจึงเริ่มกลับไปเรียน ประถมศึกษาปีที่ 1 ใหม่อีกครั้ง และไปอยู่ที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กที่จังหวัดกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2545 และกลับไปเรียนอีกครั้งในปี พ.ศ. 2546 จากช่วงเวลาดังกล่าวทำให้บอลงเริ่มต้นเข้าเรียน ประถมศึกษาปีที่ 1 ช้าไป 4 ปี

เมื่อบอลงจบประถมศึกษาปีที่ 6 บอลงเข้าเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดตาก จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เทอม 1 สาเหตุที่ออก เพราะมีปัญหารื่องซื้อขายขณะเรียน โดยบอลงชอบเข้าไปหอหญิงเพื่อไปหาแฟน และแฟนก็ชอบมาหาบอลงที่หอชาย ภายหลังครูทราบเรื่องจึงให้ย้ายโรงเรียน โดยย้ายไปเรียนที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี ขณะเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 3 เทอม 2 ภายหลังเรียนได้หนึ่งเทอม บล๊อกอย่างอิสระอย่างกลับไปเรียนที่เดิม จึงให้ครูที่รับผิดชอบดูแลที่มุ่งเน้นสร้างสรรค์เด็กทำเรื่องให้เพื่อกลับไปเรียนที่โรงเรียนเก่าในจังหวัดตาก บล๊อกกลับไปเรียนที่โรงเรียนเดิมได้เพียงหนึ่งเทอมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 และย้ายโรงเรียนอีกครั้งเมื่อเข้าภาคเรียนที่ 2 ด้วยเหตุผลเดิมคือ เรื่องซื้อขายกับแฟนคนเดิมที่โรงเรียนบล๊อกจังหวัดนนทบุรี จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 และออกจากโรงเรียนขณะที่เหลือเพียง 1 สัปดาห์จะสอบปลายภาคในเดือนตุลาคม 2559 ด้วยเหตุผลข้างต้น

ปัจจุบันบล๊อกทำงานเป็นช่างเชื่อมอยู่ในบริษัทแห่งหนึ่งย่านรามอินทรา โดยมาทำงานที่นี่ เพราะมารดาเคยทำงานที่นี่มาก่อนรวมถึงมีเพื่อนทำงานอยู่ใกล้กัน บล๊อกไม่ได้ไปทำงานที่ร้านขายสแตนเลสของบิดามารดาเพราะมีปัญหาภัยทางบ้าน (บล๊อกบอกว่ามีปัญหาอะไร)

สำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัว บล๊อกสนใจและพูดคุยกับบิดามากที่สุด ไม่สนใจกับพี่สาวและน้องสาว ต่างคนต่างเรียนและใช้ชีวิตของตนเอง บล๊อกใช้ชีวิตและสนใจกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว โดยบล็อกยังคงมารดาได้เพียง 5 เดือนก็ขอออกมาอยู่กับเพื่อนจนถึงปัจจุบัน

อนาคต (ปี พ.ศ. 2560) บล๊อกตั้งใจว่าจะเรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ได้ด้วยการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยหรือจะทำงานและเปิดร้านเอง

กรณีศึกษาที่ 22

แอน (นามสมมติ) อายุ 21 ปี มีพี่น้องสองคน แอนเป็นคนโต และมีน้องชาย (คนละบิดา) อายุ 15 ปี ปัจจุบันน้องชายไม่ได้เรียนหนังสือ ออกจากโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพราะไม่มีเงินส่งเรียน น้องชายจึงอาศัยกินข้าวที่วัดและช่วยงานพระ บิดาหย่าร้างกับมารดา ในช่วงวัยเด็ก แอนเคยคุยและเจอกับบิดาแทบทุกครั้งจากนั้นไม่เคยได้เจอกับหรือติดต่ออีกเลยจนถึงปัจจุบัน ภายหลังมารดาไม่สามารถทำให้ปัจจุบันมารดาอยู่ร่วมกันกับสามีใหม่ และไม่ได้ทำงานทั้งคู่ โดยบิดาเลี้ยงอายุประมาณ 50 ปี ปัจจุบันป่วยเป็นมะเร็งปอดระยะสุดท้าย และกำลังรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช ใน

กรุงเทพมหานคร ขณะที่มารดาอายุประมาณ 40 กว่าปี ป่วยเป็นเนื้องอกในสมอง ทั้งบิดาเลี้ยงและมารดา มีปุย่า น้องชาย และเพื่อนบ้านช่วยดูแล

ขณะที่แอนอยู่กับมารดาและบิดาเลี้ยงที่จังหวัดพบริมีอายุประมาณ 7 ขวบ บิดาเลี้ยงได้ล่วงละเมิดทางเพศแอน โดยที่มารดาไม่รู้ เนื่องจากมารดาจะทำงานตอนกลางคืนแต่เมื่อถึงเช้าก็ยังไม่กลับบ้าน มารดาไม่เคยบอกว่าทำงานอะไร บอกแค่เพียงไปทำงานและจะทำเฉพาะตอนกลางคืน มารดาไม่แฟนหลายคน และบิดาเลี้ยงก็รู้พุติกรรมของมารดา ทำให้หายแท้ๆ ติดต่อไปที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กให้มารับแอนไป จึงทำแอนได้ไปอยู่ที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กตั้งแต่อายุ 7 ขวบ

ภายหลังแอนไปอยู่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก แอนจึงมีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เทอม 2 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดตากโดยค่าใช้จ่ายระหว่างเรียนตากเป็นผู้รับผิดชอบ แอนออกจากการเรียนภายหลังเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เทอม 2 (ช่วงเดือนพฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมา) สาเหตุที่แอนออกจากการเรียนเพราะหนีออกจากโรงเรียนและไปอยู่กับแฟน โดยนัดให้แฟนมารับที่หน้าโรงเรียน โดยแฟนที่มารับแอนรู้จักผ่านเฟสบุคได้ 3-4 เดือน และไม่เคยเจอกันมาก่อน จากเหตุการณ์ดังกล่าว มารดา才รู้ว่าแอนออกจากการเรียน แต่มาตราไม่บังคับให้กลับไปเรียน ขณะที่ตาเคยไปคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อขอให้กลับไปเข้าเรียนอีกครั้ง แต่ผู้อำนวยการไม่รับเนื่องจากออกจากการเรียนนานแล้ว

เมื่อก่อนมาอยู่กับแฟน แอนย้ายไปอยู่กำแพงเพชรกับแฟน (แฟนเป็นคนกำแพงเพชร) และไปทำงานตัดอ้อย แอนอยู่ร่วมกับแฟนได้ประมาณ 3 เดือนก็เลิกกับแฟน และย้ายไปอยู่สุโขทัยกับแฟนใหม่ แอนอยู่กับแฟนใหม่ได้ประมาณ 1 เดือน แอนทะเลกับมารดาสามีจึงหนีออกจากอยู่กับเพื่อนที่พิษณุโลกจนเจอแฟนคนปัจจุบันผ่านทางเฟซบุค จึงย้ายมาอยู่กับแฟนและครอบครัวแฟนที่จังหวัดอุดรธานี รวมระยะเวลาที่รู้จักและคบกับแฟนคนปัจจุบันประมาณ 3 เดือน

ปัจจุบันแอนตั้งครรภ์กับแฟนคนเก่า และไม่ได้ทำงาน โดยตั้งครรภ์ได้ประมาณ 4 เดือน แฟนคนปัจจุบันทราบเรื่องแต่ไม่ได้ว่าอะไร แฟนคนปัจจุบันทำงานก่อสร้าง อายุ 17 ปี ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้จากแฟน (ได้เมื่อจากแฟน) โดยแฟนมีรายได้ 270 บาทต่อวัน (ได้เงินทุกๆ 15 วัน)

ด้านอนาคตภายในหลังคลอดลูกแล้ว แอนจะไม่กลับไปเรียนอีก เพราะแพนไม่ยอม และแอนต้องให้นมลูก แอนตั้งใจว่าจะทำงานกับบิดาารดาของแพนที่เร้มันสับเปลหลัง และถ้ามีโอกาสที่จะเรียน ก็คงไม่กลับไปเรียนอีก แต่อยากได้อcasในการทำงานมากกว่า

กรณีศึกษาที่ 23

นน (นามสมมติ) อายุ 20 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาคือมัธยมศึกษาปีที่ 5 เกรดเฉลี่ยล่าสุดคือ 2.98 และลาออกจากขณะที่กำลังเรียนอยู่ชั้นม.6 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนที่เคยศึกษา โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา นน มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 5 คน นน เป็นบุตรคนที่ 2 สถานภาพครอบครัว คือ บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันนั้นแต่งงานแล้วและพักอาศัยอยู่กับสามี และลูกสาวอีก 2 คน ลูกสาวคนโต อายุ 4 ปี และลูกสาวคนเล็ก อายุ 4 เดือน

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว นน สนิทกับบิดามากที่สุด โดยบิดา อายุ 53 ปี ประกอบอาชีพ เป็นเจ้าหน้าที่ในโครงการหลวง ดูแลพื้นที่ป่าและสัตว์ป่า รายได้ประมาณเดือนละ 7,000 บาท มารดาเป็นมารดาบ้าน และบางเดือนในช่วงฤดูฝนมีของป่าเข่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน มารดา ก็จะหาของป่าเก็บมาขายทำให้มีรายได้ แต่เป็นระยะเวลาสั้นๆ ลูกข้าวไว้กินเองในที่นาของตนเอง ผู้ชายรายได้หลักคือ บิดา และมารดา โดยช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันนั้น มีครอบครัวและแยกออกจากมาสร้างบ้านใกล้กับบ้านของบิดามารดา นน เลี้ยงลูก 2 คน ไม่ได้ประกอบอาชีพ ขณะที่สามีเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัวโดยการเป็นผู้ดูแลสัตว์ในสวน สัตว์ที่จังหวัดเชียงใหม่ รายได้เดือนละ 7,500 บาท สามีจะให้นะเป็นผู้เก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

สำหรับด้านการศึกษา นน ออกจากโรงเรียนนานา 6 ปี โดยเหตุผลที่ออกจากโรงเรียนคือ ตั้งครรภ์ขณะเรียน ทำให้อายเพื่อนเวลาที่จะไปเรียนเลยไม่ไปเรียน ความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน เสียใจมาก เพราะทำให้ขาดโอกาสเหลือแค่เทอมเดียวจะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับความรู้สึกของบิดามารดาที่มีต่อการออกจากครอบครัวคือ เสียใจที่นั่นต้องออกจากโรงเรียน

ในช่วงของการเรียน นน ไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับใคร โดยในช่วงแรกของการออกจาก การเรียนมีครุமາตามที่บ้านให้ไปเรียนต่อ แต่ก็แจ้งเหตุผลว่าตั้งครรภ์ ถึงแม้ครรภ์จะให้อcasได้ศึกษาต่อ

แต่นะเลือกที่จะไม่ไปเรียน เพราะอายเพื่อน และครูก็แนะนำให้เรียนต่อที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอธิรัชย (กศน.) แต่นะก็ไม่ได้เรียนต่อจนถึงปัจจุบัน เพราะมีลูก 2 คน แล้ว

สำหรับการศึกษาต่อในอนาคต จะไม่ต้องการศึกษาต่อในอนาคต เพราะมีครอบครัวแล้ว และไม่เห็นถึงความจำเป็นในการเรียน เพราะถึงเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็ต้องกลับมาเลี้ยงลูกจึงไม่คิดจะเรียนอีก

กรณีศึกษาที่ 24

พโลย (นามสมมติ) อายุ 19 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาคือมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกรดเฉลี่ย 2.79 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา พโลยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 8 คน พโลยเป็นบุตรคนที่ 2 สถานภาพครอบครัว คือบิดามารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันพโลยแต่งงานแล้วและพกพาอาศัยอยู่กับสามี และมีลูกชาย 1 คน อายุ 4 ปี

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว พโลยสนิทกับมารดาอย่างสุด มารดาอายุ 48 ปี อาชีพของบิดามารดา คือ รับจ้างทั่วไป เลี้ยงวัว รายได้ประมาณเดือนละ 2,000 บาท และในช่วงฤดูฝนมีของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวานก็จะหาเก็บมาขายทำให้มีรายได้แต่เป็นระยะเวลาสั้นๆ ครอบครัวปลูกข้าวไว้กินเองในที่นาของตนเอง สำหรับรายได้ของครอบครัวได้มาจากบิดามารดาช่วยกันทำงาน

ปัจจุบันพโลยมีครอบครัว และแยกออกจากสร้างบ้านใกล้กับบ้านของบิดามารดา พโลยเลี้ยงลูก 1 คน และไม่ได้ประกอบอาชีพ ขณะที่สามีมีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัวรายได้เดือนละ 3,500 บาท สามีจะให้ผู้ดูแลบ้านภายนอก เก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ด้านการออกจากโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียนนานานับตั้งแต่ขณะที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำหรับสาเหตุที่พโลยออกจาก การเรียนคือ ฐานะยากจน สำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน คือ อยากเรียนต่อแต่ฐานะทางบ้านยากจน การเรียนต้องเดินทางไปเรียนในตัวอำเภอสามเงาซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมากจึงไม่สามารถเรียนต่อได้ นอกจากนี้บิดามารดาอย่างให้พโลยออกมาร่วมทำงานหาเงินมากกว่าการเรียนต่อ

ด้านการติดต่อกับครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน ในช่วงที่ลากศึกษาต่อพلوยไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครุในช่วงที่ออกจากโรงเรียน เพราะต้องออกไปทำงานซึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้าน

สำหรับเป้าหมายด้านการศึกษาต่อในอนาคต พلوยไม่ต้องการเรียนต่อในอนาคต เพราะมีครอบครัวแล้วและไม่เห็นประโยชน์ที่จะศึกษาต่อเพื่อให้บรรดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ มัธยมศึกษาปีที่ 6 เพราะถึงแม้เรียนจบก็ต้องกลับมาเลี้ยงลูกที่บ้าน

กรณีศึกษาที่ 25

พิม (นามสมมติ) อายุ 20 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษา คือมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา เกรดเฉลี่ยล่าสุดประมาณ 2.50 จำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 8 คน พิมเป็นบุตรคนที่ 3 สถานภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันพิมมีครอบครัวแล้วและพักอาศัยอยู่กับลูกสาว 1 คน ลูกสาวอายุ 3 ขวบ

พิมสนิทกับมารดามากที่สุด มารดาอายุ 48 ปีอาชีพของบิดามารดา คือ รับจ้างทั่วไป เลี้ยงวัวรายได้ประมาณเดือนละ 2,000 บาท และในช่วงฤดูฝนมีของป้าก็จะหาเก็บมาขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยบิดามารดาช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันพิมมีครอบครัว เลี้ยงลูก 1 คน ก่อนหน้านี้พิมไม่ได้ประกอบอาชีพ โดยรายได้หลักมาจากสามีที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้หลักของครอบครัวเฉลี่ยเดือนละ 4,000 บาท แต่ภายหลังจากสามีเสียชีวิตเมื่อปีที่แล้ว พิมก็รับจ้างทั่วไป เก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวเองคนเดียว

สำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน คือ พิมอยากเรียนต่อ แต่ฐานะทางบ้านยากจนประกอบกับการเดินทางไปเรียนมีค่าใช้จ่ายสูงมาก นอกจากนี้บิดามารดาต้องการให้พิมออกจากช่วยทำงานที่บ้านด้วย

การติดต่อกับครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียนขณะออกจากโรงเรียน พิมไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครุในช่วงที่ออกจากโรงเรียน เพราะต้องออกไปทำงานซึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้าน

สำหรับการวางแผนด้านการศึกษาต่อในอนาคต พิมไม่ต้องการเรียนต่อในอนาคต เพราะมีครอบครัวและไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และถ้าเรียนจบก็ต้อง

กลับมาเลี้ยงลูกอยู่ที่บ้าน แต่ถ้ามีโอกาสก็อยากรายเรียนต่อที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอุรุพรมและ
การศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

กรณีศึกษาที่ 26

ดา (นามสมมติ) อายุ 20 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา เกรดเฉลี่ยล่าสุดคือ 2.98 ดาวีจำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 8 คน ดาเป็นบุตรคนที่ 4 สถานภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สนิทกับมารดามากที่สุด โดยมารดาอายุ 48 ปี

อาชีพของบิดามารดา คือ รับจ้างทั่วไป เลี้ยงวัว รายได้ประมาณเดือนละ 2,000 บาท โดยบิดามารดาช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันหากลับมาอยู่บ้านเพื่อที่จะเตรียมตัวไปทำงานที่กรุงเทพในอนาคต ที่ผ่านมาเคยทำงานเป็นคนทำความสะอาดบ้านของหมอนในอำเภอเมืองตาก ทำได้ประมาณ 2 ปี ต่อมามีเพื่อนรุ่นเดียวกันจำนวนมากไปทำงานเป็นคนดูแลบ้าน ทำความสะอาดบ้านที่กรุงเทพ รายได้เดือนละ 7,000 บาท กินอยู่กับเจ้าของบ้าน และที่สำคัญเจ้าของบ้านอนุญาตให้เรียนต่อได้ เพราะมีที่เรียนอยู่ใกล้บ้านที่ดาไปทำงาน ดาจึงสนใจที่จะไปทำงานด้วย

สำหรับเหตุผลที่ดาวอกจากโรงเรียนเพราฐานะทางบ้านยากจน การเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นจะมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเดินทางสูงขึ้น ดาจึงเลือกที่จะทำงานแทนการเรียนต่อ ทั้งนี้ในช่วงการออกจากโรงเรียน ดาวไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับใคร เพราะต้องออกไปทำงานใกล้บ้าน สำหรับอนาคต ด้านการศึกษาต่อ ดาต้องการเรียนต่อในอนาคตพร้อมทั้งทำงานไปด้วย และถ้ามีโอกาสตั้งใจจะเรียนให้จบปริญญาตรี

กรณีศึกษาที่ 27

ซ้วาล (นามสมมติ) อายุ 21 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาตรอายุ 48 ปี ระดับการศึกษาของมารดาคือ ประถมศึกษาปีที่ 4 ด้านสถานภาพครอบครัว ซ้วาลมีสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 8 คน ซ้วาลเป็นบุตรคนโตของครอบครัว และมีน้องอีก 2 คนที่ยังคงเรียน

หนังสืออยู่ใกล้บ้าน อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ เลี้ยงวัว รับจ้าง ประมาณ โดยชัชวาลมีอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขายรายได้ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 2,000-3,000 บาท สถานภาพของครอบครัวตอนนี้พ่ออยู่พอกิน

ปิดามารดาเป็นผู้ทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัวมีรายได้ประมาณเดือนละ 3,000-4,000 บาท ภายนอกจากโรงเรียน ชัชวาลได้แต่งงาน ไปอยู่บ้านภรรยาอีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยเมื่อสอบถามรายได้ของชัชวาลกับมารดา พบร่วมมารดาไม่ทราบรายได้ของชัชวาลว่ามีรายได้เดือนละเท่าไหร่ ทั้งนี้เพรากลุ่มเป้าหมายเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของตนเอง และไม่ได้แบ่งรายได้มาให้

สำหรับสาเหตุที่ชัชวาลอ กจากการเรียน เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน และชัชวาลเป็นลูกชายคนโต จึงอ กมาช่วยทำงานเพระ มีน้องที่ต้องดูแลถึง 6 คน เมื่อออกจาก การเรียนชัชวาลได้ไปทำงานที่กรุงเทพกับเพื่อนรุ่นเดียวกันหลายคน แต่ไปได้ปีเดียวก็กลับมาทำงานรับจ้าง ทำนา เลี้ยงวัว จนปัจจุบันชัชวาลได้แต่งงานและได้ไปอยู่ที่บ้านภรรยา ทำงานสร้างเนื้อสร้างตัว

สำหรับความรู้สึกของมารดาที่ต้องให้ชัชวาลอ กจากโรงเรียน คือ เสียใจ แต่ เพราะฐานะยากจนมีลูกเยอะเลยะต้องให้ลูกคนโตอ กมาช่วยทำงาน สำหรับความคิดเห็นต่อการอ กจากโรงเรียน สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวเห็นด้วยเพรากลุ่มเป้าหมายให้ช่วยทำงาน

การติดต่อกับครูอาจารย์หรือเพื่อนในโรงเรียนในปัจจุบันและการอ กจากการเรียนในช่วงแรก พบร่วมชัชวาลไม่ได้ติดต่อ สำหรับการพูดคุยกับครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียนก่อนออกจากโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหาหรือสาเหตุที่อ กจากโรงเรียน พบร่วมชัชวาลไม่มีการพูดคุยกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยภายหลังการอ กจากโรงเรียนครูที่โรงเรียนได้นำให้เรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษากองระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) แต่ชัชวาลไม่ต้องการเรียนต่อในอนาคต เพราะมีครอบครัวแล้ว

สำหรับแผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต กลุ่มเป้าหมายต้องการทำงาน และเก็บเงินเพื่อส่งลูกเข้าเรียนจะเหมาะสมกว่า และอยากรู้ว่าลูกได้มีโอกาสเรียนสูงๆ

กรณีศึกษาที่ 28

ปอ (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 16 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาคือ มัธยมศึกษาปีที่ 3 และออกจากการเรียนขณะอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 เกรดเฉลี่ยล่าสุดตอนเรียน มัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ 1.57 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา

จำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 4 คน ปอเป็นบุตรคนที่ 1 สถานภาพครอบครัวปัจจุบัน บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับบิดา มารดา และน้องชายอีก 1 คน โดยสมาชิกในครอบครัวที่ป่อสนใจมากที่สุดคือ บิดา บิดาอายุ 42 ปี อาชีพของบิดาคือ รับจ้างทั่วไป เลี้ยงวัว หาปลา รายได้ประมาณเดือนละ 5,000 บาท มารดา มีอาชีพรับจ้าง เลี้ยงหมู มีโรงสีขนาดเล็กไว้รับจ้างสีข้าว รายได้ประมาณเดือนละ 7,000 บาท ในช่วงฤดูฝนมีของป้าเซ่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ก็จะหาเก็บ มาขายทำให้มีรายได้มากขึ้น โดยบิดา และมารดาช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันปอกลับมาอยู่ที่บ้านโดยช่วยบิดา มารดาเลี้ยงวัว ก่อนหน้านี้ปอเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่งใกล้หมู่บ้าน พอขึ้นระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปอได้บวชเป็นเณร และย้ายไปเรียนโรงเรียนที่จังหวัดลำปางโดยมีหลวงพ่อ เป็นผู้ส่งเสียค่าเล่าเรียนโดยนั่งรถประจำทาง เช้าไปเย็นกลับระหว่างโรงเรียนกับวัด เรียนอยู่ได้ประมาณ 1 ปีก็สึกจากเณรและกลับมาเข้าเรียนที่โรงเรียนเดิมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่เนื่องด้วยเหนอຍกับการเดินทางไปเรียน การบ้านเยอะต้องตื่นเช้านอนดึก ทำให้ป้อไม่อยากเรียนจึงกลับมาอยู่บ้าน

เมื่อจบระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปอได้ไปสมัครเข้าเรียนที่วิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา โดยเลือกที่มีวิชาagan ซึ่งร่วมด้วย คือ ต้องเรียนที่โรงเรียน 3 วัน และไปเรียนวิทยาลัยอีก อำเภอหนึ่ง 2 วัน ระยะทางจากอำเภอสามเงาไปอีกอำเภอหนึ่งประมาณ 40 กิโลเมตร เดินทางโดยใช้รถจักรยานยนต์ เรียนได้ประมาณ 1 เดือนก็ขوبิดาไปเรียนที่วิทยาลัยแห่งนั้นเพียงที่เดียว บิดาจึงมาทำเรื่องลาออกจากโรงเรียนในอำเภอสามเงาให้ และไปสมัครเรียนที่วิทยาลัยเพียงแห่งเดียว โดยระหว่างเรียนได้เช่าหออยู่ร่วมกับเพื่อนในหมู่บ้านโดยมีเพื่อนไปเรียนที่วิทยาลัยรวม 3 คน เรียนได้ประมาณ 2 เดือน ปอรูสึกเหนอย เปื้อ ไม่สนุก มีงาน มีการบ้านเยอะ มีค่าใช้จ่ายเยอะ ค่ากิน ค่าที่พัก ค่าน้ำมันรถ ค่าเสื้อ ค่าหนังสือ จึงทำให้ป้อไม่อยากเรียน และชวนกันกลับบ้านกับเพื่อน และไม่กลับลงไปเรียนอีก

ปัจจุบันป่ออกรากโรงเรียนนานประมาณ 5 เดือน เหตุผลที่อกรากโรงเรียน เพราะ มีงานมีการบ้านเยอะ มีค่าใช้จ่ายเยอะ จึงทำให้ตัดสินใจกลับมาอยู่ที่บ้าน สำหรับเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือ ไม่อยากเรียนต่อ และพูดไม่เก่ง สำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน เสียใจอยู่บ้าง แต่อย่างกลับมาอยู่บ้านสักพักก่อน

ด้านความรู้สึกของบิดามารดาที่มีต่อการออกจากโรงเรียนพบว่า เสียใจที่ป่อต้องออกจากโรงเรียนเพราะบิดามารดาอยากรักเรียนสูงๆ จะได้ทำงานที่สบาย ไม่ต้องลำบากเหมือนบิดามารดา ในช่วงเวลาที่ตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครู โดยบิดาไปลาออกจากให้ที่โรงเรียนมัธยมที่อำเภอสามเงาเพื่อให้ป่อไปเรียนที่วิทยาลัยแห่งนั้น แต่หลังจากไม่ไปเรียนที่วิทยาลัยบิดาก็ไม่สนใจ และไม่ไปลาออกจากให้

หลังจากกลับมาอยู่บ้านได้ช่วยบิดาเลี้ยงวัว เข้าป่า และหาปลา รู้สึกเหนื่อย และอยากรถไปเรียนใหม่ แต่บิดาบอกให้รอ ก่อน เพราะหมดเงินไปหลายหมื่นตอนส่งให้เรียนแต่ป่อไม่ตั้งใจตอนนี้ไม่พร้อมที่จะส่งเงิน และต้องเก็บเงินไปเรียนเอง มีเมื่อไรจึงค่อยไปเรียน

กรณีศึกษาที่ 29

ที (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 16 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษา คือ มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา และลาออกจากขณะที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เทอม 1 ในโรงเรียนอีกแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองตาก เกรดเฉลี่ยล่าสุดในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ 1.50

จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีทั้งสิ้น 5 คน ผู้ตอบสัมภาษณ์เป็นบุตรคนที่ 1 สถานภาพครอบครัว มารดาแต่งงานใหม่ และมีน้องชายต่างบิดา 2 คน ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา น้องชาย 2 คน และตากับยาย กลุ่มเป้าหมายสนใจทักษะความภาคภูมิสูง 35 ปี อาชีพของบิดาคือ รับจ้าง เลี้ยงวัว หาปลา รายได้ประมาณเดือนละ 4,000 บาท มารดาเมียชีพรับจ้าง เลี้ยงหมู รายได้ประมาณเดือนละ 4,000 บาท ในช่วงฤดูฝนมีของป้าเซ่น เห็ด ก็จะหาเก็บมาขายทำให้มีรายได้มากขึ้น โดยรายได้หลักมาจากการบิดาและมารดา

ปัจจุบันที่ กลับมาอยู่ที่บ้านโดยช่วยบิดามารดาทำงาน โดยดูวัวเข้าป่า ก่อนหน้านี้ขณะเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา พอบอกให้ไปสมัครเรียนที่โรงเรียนแห่ง

หนึ่งในอำเภอเมืองตากกับเพื่อนซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันในวิชาช่าง โดยเช่าหออยู่ที่อำเภอเมืองตากแล้ว ขับรถจักรยานยนต์ไปเรียน แต่ไปเรียนได้ 1 สัปดาห์ก็รู้สึกเบื่อ ไม่อยากไปเรียน กลับมาบ้าน ทางบ้าน ก็ให้ไปเรียนเลยต้องกลับไปอีก แต่เมื่อไปเรียนก็เรียนบ้างไม่เรียนบ้าง ทนได้ 2 เดือนก็กลับมาบ้านโดย ที่ไม่กลับไปเรียนอีก

ด้านระยะเวลาที่ทีออกจากโรงเรียนนานประมาณ 6 เดือน เหตุผลที่ออกจากโรงเรียน เพราะ เหมือนถูกบังคับ คุยกันไม่รู้เรื่อง คนเยอะวุ่นวาย ไม่อยากเรียน เหตุการณ์ที่มือิทธิพลต่อการตัดสินใจ ออกจากโรงเรียนคือ ตนเองไม่อยากเรียนด้วยตนเอง สำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน ที่ไม่ รู้สึกอะไร และพยายามใจเมื่อได้กลับบ้าน

ด้านความรู้สึกของมาตรของที่ทีมีต่อการออกจากโรงเรียน พบร่วมารดาเสียใจที่ทีต้องออก จากโรงเรียนเพราะอยากให้ทีมีการศึกษาสูง จะได้ทำงานที่สบาย ในช่วงระยะเวลาการออกจาก โรงเรียน ที่ไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครุเรียนเป็นการตัดสินใจของตนเองร่วมกับเพื่อน ภายหลังจาก กลับมาอยู่บ้านทีได้ช่วยบิดามารดาเลี้ยงวัว เข้าป่า หาปลา ซึ่งรู้สึกดีที่ไม่ต้องโถนบังคับ ขณะที่ มาตรต้องการให้สมัครเรียนสำนักงานส่งเสริมการศึกษาก่อระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) ทีจึงคิดว่าถ้ามีโอกาสก็จะสมัครเรียน แต่จะจบหรือไม่ยังตอบปัญหาได้

กรณีศึกษาที่ 30

กุ้ง (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 16 ปี จบการศึกษาสูงสุดระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน แห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา และออกจาก การเรียนขณะที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน แห่งหนึ่งในอำเภอเมืองตาก โดยเกรดเฉลี่ยล่าสุดของระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ 1.67 กุ้ง มี จำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมจำนวนทั้งสิ้น 4 คน กุ้งเป็นบุตรคนที่ 2 สถานภาพครอบครัว คือ บิดา และมารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันกุ้งพักอาศัยอยู่กับบิดา มารดา และพี่ชาย

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว กุ้งสนิทกับมารดามากที่สุด มารดาอายุ 37 ปี อาชีพของบิดา คือ เลี้ยงวัว หาปลา รายได้ประมาณเดือนละ 6,000 บาท มารดา มีอาชีพรับจ้าง รายได้ประมาณ

เดือนละ 2,000 บาท ในช่วงฤดูฝนจะมีรายได้จากการเก็บของป่า เช่น เห็ด เพิ่มขึ้น โดยรายได้หลักของครอบครัวได้จากบิดาและมารดา

ปัจจุบันกุ้งไม่ได้เรียนต่อ และกลับมาอยู่ที่บ้านโดยช่วยบิดามารดาดูแล เข้าป่า ภายหลังกุ้งเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กุ้งได้ไปสมัครเรียนที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองตากกับเพื่อน (กรณีศึกษาที่ 29) ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันในวิชาช่าง โดยเข้าห้องอยู่ที่อำเภอเมืองตากแล้วขับรถจักรยานยนต์ไปเรียน แต่ไปเรียนได้เพียงหนึ่งสัปดาห์ไม่สามารถปรับตัวกับการเรียน และการใช้ชีวิตที่ต้องดูแลตนเองได้ รวมถึงต้องไปเรียนทุกวัน เลยทำให้กุ้งไม่อยากไปเรียน กุ้งอยู่ได้ 2 เดือนก็กลับมาบ้านโดยที่ไม่ไปเรียนอีก

กุ้งออกจากโรงเรียนนานประมาณ 6 เดือน สำหรับความรู้สึกที่กุ้งต้องออกจากโรงเรียน กุ้งมีความรู้สึกเฉพาะเจาะจง ประสบภัยใจมากกว่าเมื่อได้กลับบ้าน ขณะที่บิดามารดาเสียใจที่กลับตัวอย่างต้องออกจากโรงเรียนเพราะอยากให้เรียนสูง จะได้มีงานทำ ในช่วงที่ออกจากโรงเรียนกุ้งไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับใครในช่วงเวลาดังกล่าว การตัดสินใจเกิดขึ้นจากกุ้งเป็นหลัก ภายหลังจากกลับมาอยู่บ้านกุ้งได้ช่วยบิดามารดาเลี้ยงวัว เข้าป่า หาปลา ขณะที่บิดา และมารดาให้สมัครเรียนที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษากองระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) ซึ่งหากกุ้งมีโอกาสก็จะสมัครเรียนในอนาคต

กรณีศึกษาที่ 31

วิทย์ (นามสมมติ) อายุ 20 ปี มีสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสิ้น 4 คน พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา และมีพี่น้องรวม 2 คน วิทย์เป็นคนโต และมีน้องชายต่างบิดาอีก 1 คน มารดาอายุ 52 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ มารดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่แน่นอน ด้านรายได้ของครอบครัวบิดากับมารดาจะเป็นผู้ทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว รายได้โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 3,000 บาท อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ เลี้ยงวัว รับจ้าง ประมง

ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่วิทย์ศึกษา คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภายหลังจากวิทย์ออกจากโรงเรียน วิทย์ได้ทำงานอยู่ที่บ้าน ประกอบอาชีพรับจ้างเลี้ยงวัว โดยมีรายได้ไม่แน่นอนจะได้ก็ต่อเมื่อ

ขายวัวได้ ถ้าขายวัวได้ก็จะให้เงินมาตราหมื่น โดยมารดาจะเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนวิทย์จะเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบรายได้ของตนเอง

ปัจจุบันวิทย์ออกจากโรงเรียนขณะกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นระยะเวลาต้นปี 5 ปี โดยเหตุผลที่ออกจากโรงเรียนเพราะวิทย์ให้เหตุผลว่าตนเรียนหนังสือไม่เก่ง และไม่อยากไปเรียนต่อ สำหรับความรู้สึกของมารดาที่ต้องให้วิทย์ออกจากโรงเรียน คือ ไม่เสียใจเพราะเคยสอบตามลูกแล้ว และลูกไม่ต้องการเรียนต่อ ก็ไม่บังคับ และไม่มีการพูดคุยกับครูในโรงเรียนก่อนที่ลูกจะออกจากโรงเรียน

สำหรับอนาคตด้านการศึกษาทั้งมารดาและวิทย์ให้ข้อมูลที่ตรงกันคือ วิทย์ไม่ต้องการศึกษาต่อในอนาคต แต่จะทำงานอยู่ที่บ้านไปเรื่อยๆ

กรณีศึกษาที่ 32

หนึ่ง (นามสมมติ) กรณีศึกษาของหนึ่ง ชายของหนึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ โดยอายุ 67 ปี ชายไม่เคยเรียนหนังสือมาก่อน ขณะที่หนึ่งอายุ 14 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาคือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้านสถานภาพครอบครัวของหนึ่ง บิดาของหนึ่งเสียชีวิตตั้งแต่หนึ่งอายุได้ 3 ปี และมารดาของหนึ่งจึงพาลูกกลับมาอยู่ที่บ้าน และมารดาที่เสียชีวิตตอนหนึ่งอายุได้ 8 ปี

ปัจจุบันหนึ่งมีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 4 คน โดยหนึ่งเป็นลูกคนแรก อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ เลี้ยงรัก รับจ้าง ประมง ขณะที่ชายของหนึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้ไม่แน่นอน สถานภาพของครอบครัวตอนนี้ลำบากมาก สามีของยายผูกคอตายเพราความเครียดเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา และยายของหนึ่งจะเป็นผู้ทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัวรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 2,000 บาท

ภายหลังออกจากโรงเรียนหนึ่งไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร ลักษณะงานที่ทำคืองานล้างรถ (คาร์แคร์) โดยหนึ่งทำงานดังกล่าวได้เพราะมีพرفางให้ทำงาน โดยรายได้ที่รายได้ของหนึ่ง เพราะหนึ่งไม่เคยส่งเงินให้ ซึ่งค่าใช้จ่ายของหนึ่งในปัจจุบันเจ้าของร้านล้างรถเป็นผู้ดูแล และรับผิดชอบ

สำหรับสาเหตุที่หนึ่งออกจากโรงเรียน คือ ยายเป็นผู้ที่ตัดสินใจไม่ให้เรียนต่อ เพราะหนึ่งในเรื่องไม่ตั้งใจเรียน ชอบลักษณะด้านความรู้สึกที่ต้องให้หนึ่งออกจากโรงเรียน คือไม่เสียใจ เพราะต้องการให้หนึ่งทำงานมากกว่าเรียน และเคยถามหนึ่งถึงอนาคตทางการศึกษาพบว่า หนึ่งไม่ต้องการศึกษาต่อแต่ต้องการทำงาน ช่วงเวลาที่หนึ่งออกจากโรงเรียน หนึ่งไม่มีการพูดคุยกับครูในโรงเรียนก่อน และภายในหลังออกจากโรงเรียนก็ไม่ได้ติดต่อกับครูในโรงเรียนอีกจนถึงปัจจุบัน

กรณีศึกษาที่ 33

นุ้ย (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 23 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และออกจากโรงเรียนขณะกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่ง ในอำเภอสามเงา เกรดเฉลี่ยล่าสุดในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คือ 1.50

จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีทั้งสิ้น 5 คน กลุ่มนุ้ยเป็นบุตรคนที่ 1 สถานภาพครอบครัว คือ มาตราแต่งงานใหม่ และมีน้องสาวอีก 2 คน ปัจจุบันนุ้ยแต่งงานแล้วและพักอาศัยอยู่กับสามี (กรณีศึกษาที่ 34) และมีลูกสาวอีก 2 คน อายุ 7 ปี และอายุ 1 ปี

นุ้ยสนใจกับมาตราตามที่สุด มาตราอายุ 44 ปี อาชีพของมาตราคือ รับจ้างทั่วไป เก็บไม้ที่ตายแล้วเผาถ่านขาย รายได้ประมาณเดือนละ 2,000 บาท และในช่วงฤดูฝนจะมีรายได้เพิ่มจากการขายของป้าเซ่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน นอกจากนี้มาตราด้วยไปช่วยคนอื่นปลูกข้าวแล้วขอข้าวเปลือกแทนค่าแรง ปลูกพริก ปลูกผักขาย โดยมาตราและบิดาช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันนุ้ยมีครอบครัวและแยกออกจากสร้างบ้านอยู่ใกล้กับบ้านของบิดามารดา และเลี้ยงลูก 2 คน พร้อมทั้งหาของป้าขายในช่วงฤดูฝน นุ้ยไม่ได้ประกอบอาชีพที่แน่นอน โดยมีสามีเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัวจากการรับจ้างทั่วไป รับจ้างทำนาขอข้าวเปลือกแทนค่าแรง เก็บหินรายในหัวย้ายในช่วงหมู่บ้านมีงานก่อสร้าง เช่น สะพาน อาคาร ถนนคอนกรีต และหาปลาในช่วงหลังทำงาน เพื่อเป็นรายได้เสริม โดยมีรายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ 5,000 - 7,000 บาท สามีจะให้นุ้ยเก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งนุ้ยจะใช้ของที่มี เช่น ข้าวเปลือกมีเก็บในยุงข้าวโพกในไม้ขัดสน กับข้าวเช่น พริก ปลา ผักที่เก็บได้ตามป่าไม่ต้องซื้อหา หากต้องใช้จ่ายนานๆ ครั้งก็จะซื้อ

เช่น ขنمจีน ก่ำยเตี้ยว ส้ม แตงโม ที่แม่ค้านำมาขาย แต่ไม่บอยนักเดือนละ 1-2 ครั้งเท่านั้น ส่วนเงิน ก็จะเก็บไว้ให้ลูกได้ใช้ในอนาคต

สำหรับจำนวนปีที่นู้ญออกจากโรงเรียนจนถึงปัจจุบันรวมเป็นระยะเวลา 8 ปี เหตุผลที่ออก จากโรงเรียนนู้ญให้เหตุผลว่า เพราะเวลาเรียนหรือเขียนหนังสือมากๆ จะปวดหัว จึงไม่ค่อยอยากรอเรียน หนังสือ นอกจากนี้มารดาแต่งงานใหม่และมีน้องอีก 2 คน ที่ต้องช่วยเหลือเวลาทำการทำงาน ทำให้ขาดเรียนบ่อย มาเรียนก็ไม่รู้เรื่อง แต่เหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือ การ ตั้งครรภ์ และอายุเพื่อนเวลาที่จะไปเรียนเลยไม่ไปเรียน

ด้านความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน นู้ญไม่เสียใจ เพราะเวลาไปเรียนแล้วปวดหัว ไม่สนุก ไม่เรียนดีกว่า ขณะที่มารดาเสียใจที่นู้ญต้องออกจากโรงเรียน สำหรับการติดต่อกับครูและเพื่อนร่วม ชั้นเรียนในช่วงที่ออกจากโรงเรียน ในช่วงแรกที่ออกจากโรงเรียน มีครูมาตามที่บ้านให้ไปเรียนต่อ แต่ก็ บอกครูว่าตั้งครรภ์ ครูก็แจ้งว่าให้เรียนให้จบเทอม 1 ก่อนแล้วค่อยไปเรียนใหม่ให้จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตอนนั้นนู้ญได้ตอบครูว่าไม่อยากไป เรียนแล้วปวดหัว ครูก็แนะนำให้เรียนที่สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน) ต่อให้จบ ซึ่งในขณะนั้นก็รับปากครูว่าจะ เรียน แต่ก็ไม่ได้เรียนต่อจนถึงปัจจุบัน

สำหรับอนาคตทางการศึกษา นู้ญไม่ต้องการเรียนต่อในอนาคต เพราะมีครอบครัวแล้วและไม่ รู้จะเรียนไปทำอะไร

กรณีศึกษาที่ 34

ไฝ (นามสมมติ) ไฝเป็นสามีของกรณีศึกษาที่ 35 ปัจจุบันไฝอายุ 19 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สาขาวิชาคือมัธยมศึกษาปีที่ 3 และออกจากการเรียนกลางคันในขณะที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา เกรดเฉลี่ยล่าสุดคือ 1.57

จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีทั้งสิ้น 5 คน ไฝเป็นบุตรคนที่ 2 สถานภาพครอบครัว คือบิดา มารดาอยู่ด้วยกัน ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับภรรยา (กรณีศึกษาที่ 35) และลูกชายอีก 1 คน อายุ 2.5 ปี ไฝสนใจเรียนมากที่สุด โดยมารดาอายุ 46 ปี อาชีพของบิดาคือ เจ้าหน้าที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า รายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท มารดา มีอาชีพค้าขาย ขายขนม ขายน้ำหวาน รายได้

ประมาณเดือนละ 6,000 บาท ในช่วงฤดูฝนจะมีของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ก็จะหาเก็บมาขายทำให้มีรายได้มากขึ้นแต่เป็นระยะเวลาสั้นๆ โดยบิดาและมารดาช่วยกันทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ปัจจุบันไฝ่มีครอบครัวและแยกออกจากสร้างบ้านอยู่ใกล้กับบ้านของบิดามารดา โดยการสร้างบ้านไฝได้ยืมเงินจากเจ้าของวัวที่ไฝเลี้ยงมาจำนวน 10,000 บาท (การเลี้ยงผ้าหมายถึง การเลี้ยงวัวโดยเจ้าของได้ให้เลี้ยง และจะแบ่งลูกวัวที่เกิดใหม่ให้จำนวนเท่าๆ กันกับเจ้าของ เช่น เลี้ยงวัว 1 ตัว เลี้ยงไป 6 ปี วัวเพิ่มขึ้นอีก 10 ตัว ก็จะแบ่งวัว จำนวนที่เพิ่มคนละ 5 ตัว) ปัจจุบันไฝประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และเลี้ยงวัวรายได้ไม่แน่นอนประมาณเดือนละ 3,000 - 5,000 บาท ภรรยาเป็นลูกจ้างชั่วคราวของสถานีอนามัยส่งเสริมสุขภาพชุมชนเงินเดือน 4,500 บาท ไฝจะให้ภรรยาเก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

ปัจจุบันไฝออกจากโรงเรียนมาประมาณ 3 ปีเหตุผลที่ออกจากโรงเรียนเพราะทำผู้หญิงตั้งครรภ์ มารดาเลยให้ออกจากโรงเรียน เหตุการณ์ที่มืออธิพลด้วยการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือ การออกจากแต่งงาน เพราะทำผู้หญิงตั้งครรภ์ สำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน คือ เสียใจ เพราะอยากเรียนต่อ แต่ต้องออกจากบ้านโดยการแต่งงาน เช่นเดียวกันกับบิดามารดาของไฝที่เสียใจที่ไฝต้องออกจากโรงเรียน เพราะบิดามารดาอยากรู้เรียนสูงๆ จะได้ทำงานที่สบาย ไม่ต้องลำบากเหมือนบิดามารดา

ในช่วงที่ตัดสินใจออกจากโรงเรียนพบว่า ไฝไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน โดยมารดาไปลาออกจากโรงเรียน ภายนอกกลับมาอยู่บ้านก็ได้แต่งงาน และอาศัยอยู่กับที่บ้านภรรยาในช่วงแรก ภายนอกได้แยกออกจากบ้านไปแล้ว กับบ้านบิดามารดา ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้าง และมารดาให้สมัครเรียนที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอุปกรณ์และระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแต่เรียนไม่จบ เพราะขาดสอบหลายครั้ง นอกจากนี้ในการไปเรียนต้องใช้เวลาและเงินในการเดินทางเลี้ยงส่วนตัว หากพร้อมหรือมีเวลาเรียนไฝตั้งใจจะเรียนต่อเพื่อให้จบแค่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และจะไม่เรียนต่ออีก

กรณีศึกษาที่ 35

น้ำ (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 24 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาคือมัธยมศึกษาปีที่ 3 และออกจากโรงเรียนกลางคันในขณะที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอสามเงา เกรดเฉลี่ยล่าสุดในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ 2.50

จำนวนสมาชิกในครอบครัวของน้ำมีทั้งสิ้น 5 คน น้ำเป็นบุตรคนที่ 3 สถานภาพของครอบครัว คือบิดามารดาอยู่ด้วยกัน น้ำสนใจกับมารดามากที่สุด โดยมารดาเมีย อายุ 50 ปี อาชีพของบิดาคือ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและปลูกผักขายเป็นอาชีพเสริมรายได้ประมาณเดือนละ 8,000 – 10,000 บาท ในช่วงฤดูฝนมีของป้าเข็น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ก็จะหาเก็บมาขายทำให้มีรายได้มากขึ้น แต่เป็นระยะเวลาสั้นๆ ปลูกข้าวไว้กินเอง รายได้หลักได้จากการและมารดาช่วยกันทำงาน

ปัจจุบันน้ำแต่งงานแล้วและพักอาศัยอยู่กับสามี (น้ำสร้างบ้านอยู่ใกล้กับบ้านของบิดามารดาของสามี) และลูกชายอีก 1 คน อายุ 2.5 ปี โดยน้ำประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างชั่วคราวที่สถานีอนามัย ส่งเสริมสุขภาพชุมชน (สสช.) ที่ในชุมชนของน้ำ มีหน้าที่คือ ทำความสะอาดด้านในของอาคาร เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการทำความสะอาดเวลาไม่คุณไข้ และหยุดวันเสาร์อาทิตย์ เงินเดือน 4,500 บาท ขณะที่สามีรับจ้างทั่วไป และเลี้ยงวัว รายได้ไม่แน่นอนประมาณเดือนละ 3,000 – 5,000 บาท สามีจะให้น้ำเก็บเงินและรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งน้ำจะใช้จ่ายไปกับค่านมและของใช้ของลูก และจะเก็บไว้ให้ลูกเป็นค่าใช้จ่ายเวลาฉุกเฉินต้องเดินทางลงไปทาง手册ในตัวเมือง

ปัจจุบันน้ำออกจากโรงเรียนมานาน 7 ปี ขณะเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 น้ำได้รับทุนให้เรียนพรีไปจนถึงจบปริญญาตรีเกี่ยวกับสาธารณสุข แต่เหตุผลที่ออกจากโรงเรียนเพราะน้ำตั้งครรภ์ และมีปัญหาในการปรับตัว ตัวอย่างปัญหาการปรับตัว เช่น ไม่ชอบความรุ่นราวย ไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ นักเรียนในโรงเรียนเยอะดูรุ่นราวย ไม่มีความสุข ต้องทำเองทุกอย่าง อยู่หอคนเดียว เหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือไม่อยากเรียน ทางสำหรับความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน คือไม่เสียใจ เพราะไม่อยากอยู่ ไม่อยากเรียน อยากกลับบ้าน ขณะที่บิดามารดาเสียใจที่น้ำต้องออกจากโรงเรียนเพราะบิดาอย่างให้เรียนสูงๆ จะได้ทำงานที่สบายๆ

สำหรับการติดต่อกับครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียนในช่วงตัดสินใจออกจากโรงเรียนพบว่า ไม่ได้ติดต่อหรือพูดคุยกับครุเรียนในช่วงที่ออกจากโรงเรียน น้ำดัดสินใจขึ้นเสื้อผ้ากลับบ้านแล้วไม่ไปเรียนอีกเลย ภายหลังจากกลับมาอยู่บ้านก็ได้ทำงานที่สถานีอนามัยส่งเสริมสุขภาพชุมชน (สสช.) แควบ้านหน้าที่ครั้งแรก น้ำเป็นคนทำความสะอาด ได้เงินเดือน 3,000 บาท เพราะเรียนจบแค่ ม.รยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันนี้จะไม่เรียนต่อแล้ว เพราะถ้าเรียนต้องไปเรียนต่อที่ในอำเภอเมืองตาก ซึ่งไกลบ้านและมีค่าใช้จ่ายสูง

กรณีศึกษาที่ 36

ขวัญ (นามสมมติ) อายุ 25 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายของขวัญที่ศึกษาคือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สถานภาพของครอบครัวคือ มารดาอายุ 45 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาของมารดาคือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มารดาของขวัญแต่งงานใหม่ และมีลูกชายอีก 2 คนรวมสามาชิกในครอบครัว 5 คน ขวัญเป็นบุตรคนที่ 1

อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ เลี้ยงวัว รับจ้าง ประมง มารดาเมียอาชีพรับจ้างทั่วไปรายได้ไม่แน่นอน เพราะไม่ค่อยแข็งแรง แต่รายรับของครอบครัวปัจจุบันนี้ดีขึ้น เพราะขวัญและน้องอีกสองคนทำงาน และมีรายได้ให้กับมารดา บิดา (บิดาเลี้ยง) จะเป็นผู้ทำงานเป็นรายได้หลักของครอบครัว รายได้รวมของครอบครัวประมาณเดือนละ 3,000 บาท

ภายหลังจากขวัญออกจากโรงเรียน ขวัญได้ไปทำงานอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยทำงานโรงงาน ซึ่งขวัญทำงานดังกล่าวได้โดยไปกับพี่ในหมู่บ้านเดียวกันซักชวนให้ไปทำงาน ด้านรายได้ของผลตอบแทนที่ทำ มารดาให้ข้อมูลว่าไม่ทราบถึงรายได้ของขวัญ แต่ขวัญจะให้เงินกับทางบ้านตอนกลับมาเที่ยวสงกรานต์ ครั้งละ 5,000 – 10,000 บาท โดยให้ปีละครั้ง สำหรับผู้รับผิดชอบบุตรและค่าใช้จ่ายและรายได้ของขวัญเมื่อทำงาน คือ ขวัญจะเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบตนเอง

ขวัญออกจากโรงเรียนนานประมาณ 9 ปี เหตุผลที่ออกจากโรงเรียนเพราะเรียนหนังสือไม่เก่ง เมื่อเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วจึงไม่อยากเรียนต่อ แต่อยากทำงานมากกว่า จึงตัดสินใจออกจากโรงเรียนกลางคัน สำหรับเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือ อยากทำงานไม่อยากเรียน ด้านความรู้สึกของมารดาที่บุตรออกจากโรงเรียน มารดาให้ข้อมูลว่า เคย

สอบถามบุตรแล้วว่าอยากรีียนต่อหรือไม่ แต่บุตรไม่อยากรีียนต่อ ตนเองจึงไม่บังคับ สำหรับความคิดเห็นของสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวที่มีต่อการออกจากโรงเรียนกลางคันของขวัญคือ “ไม่ว่าจะไรหากกลุ่มเป้าหมายจะไม่รีียนต่อ”

การติดต่อกับครูอาจารย์หรือเพื่อนในโรงเรียนทั้งในช่วงระยะเวลาที่ออกจากโรงเรียนและในปัจจุบันพบว่าขวัญไม่ได้ติดต่อกับครูในโรงเรียน สำหรับอนาคตทางด้านการศึกษาต่อ พบร่างขวัญไม่ต้องการเรียนต่อในอนาคตแต่ต้องการที่จะทำงาน

กรณีศึกษาที่ 37

นัน (นามสมมติ) อายุ 23 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นันเป็นน้องชายของกรณีศึกษาที่ 36 และเป็นบุตรคนกลางของครอบครัว

จำนวนปีที่นันออกจากโรงเรียนประมาณ 7 ปีภายหลังออกจากโรงเรียนนันได้ทำงานอยู่ที่บ้าน เช่น รับจ้าง หาปลา หาของป่า มาขาย รายได้ของผลตอบแทนที่ทำไม่แน่นอน แต่จะให้ทางบ้านเป็นครั้งคราว โดยมารดาจะเป็นผู้แคลค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนนันจะเป็นผู้ดูแล และรับผิดชอบรายได้เองโดยจะให้มารดาเป็นครั้งคราว

สำหรับเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียนคือเรื่องการปรับตัวเนื่องจากนันเป็นคนไม่ค่อยพูด ขี้อาย เมื่อไปเจอกับเพื่อนที่มีแต่คนพูดเยอะเลยไม่อยากไปเรียน

ความรู้สึกของมารดาที่นันออกจากโรงเรียน คือเสียใจ และเสียดายที่นันมีโอกาสเรียนแต่ไม่อยากเรียน แต่เมื่อนันไม่อยากรีียนต่อ ก็ไม่บังคับ สำหรับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ เช่น บิดาที่มีต่อการออกจากโรงเรียนของนันคืออยากให้เรียนต่อ แต่นันไม่อยากเรียนก็ไม่อยากบังคับ

การติดต่อกับครูอาจารย์หรือเพื่อนในโรงเรียนทั้งในช่วงระยะเวลาที่ตัดสินใจออกจากโรงเรียน และในปัจจุบัน พบร่างครัวของกลุ่มเป้าหมายไม่ได้ติดต่อกับโรงเรียน ถึงแม้ครูในโรงเรียนจะติดตามให้นันกลับไปเรียน แต่นันไม่ต้องการเรียนต่อ และจะทำงานอยู่ที่บ้าน

การพูดคุยกับผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับแผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต บิดาของกลุ่มเป้าหมายเคยบอกให้นันเรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอธิบายศัพท์ (กศน) แต่นั้นให้เหตุผลที่จะไม่เรียนว่าต้องลงไปสอบไกลถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง ค่าใช้จ่ายสูง เลยไม่ไป แต่หากมีมาเปิดสอนในหมู่บ้านก็จะไปเรียนต่อแน่นอน แต่ถ้าต้องไปเรียนไกลๆ จะไม่ไป

กรณีศึกษาที่ 38

สุภา (นามสมมติ) อายุ 19 ปี เป็นบุตรชายคนสุดท้อง (คนที่ 3) ของกรณีศึกษาที่ 36 และ 37 ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษาปีที่ 2 ปัจจุบันสุภาได้ทำงานอยู่ที่บ้านโดยทำอาชีพ เช่นเดียวกับพี่ทั้งสองคน (กรณีศึกษาที่ 36-37) คือ รับจำนำ หาปลา หาของป่า มาขาย สำหรับรายได้ของผลตอบแทนที่ทำ คือรายได้ต่อเดือนไม่แน่นอน โดยมารดาจะเป็นคุณแม่ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนสุภาจะเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบรายได้เองโดยไม่ได้ให้มารดา

จำนวนปีที่ออกจากโรงเรียนจนถึงปัจจุบันประมาณ 4 ปี เหตุผลที่ออกจากโรงเรียน เพราะระหว่างเรียนได้ไปบวชเป็นเณร เพื่อเรียนต่อที่วัดแห่งหนึ่ง เมื่อเรียนไปได้ประมาณ 1 ปี มีเรื่องทะเลกับเณรและเด็กในหมู่บ้านเลยต้องสัก และกลับมาอยู่บ้าน ความรู้สึกที่บิดามารดาต้องให้สุภาออกจากโรงเรียน คือ เสียใจ และเสียดายที่บุตรมีโอกาสเรียนแต่ไม่ได้เรียน

ด้านความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวต่อการออกจากโรงเรียนพบว่า บิดาของสุภาอยากให้เรียนต่อ แต่สุภาต้องการกลับบ้าน เลยต้องสักและพากลับมาบ้าน ด้านการติดต่อกับครูอาจารย์ หรือเพื่อนในโรงเรียนทั้งในช่วงระยะเวลาที่ลาออกและในปัจจุบันพบว่าไม่ได้ติดต่อ แต่ครูที่โรงเรียนเคยแนะนำให้เรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษាណกระบวนการและการศึกษาตามอธิบายศัพท์ (กศน)

สำหรับแผนการศึกษาต่อในอนาคต สุภาต้องการเรียนต่อในอนาคตเพื่อจะสมัครทหาร จึงตั้งใจจะเรียนต่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษាណกระบวนการและการศึกษาตามอธิบายศัพท์ ซึ่งบิดาของสุภาเห็นด้วย แต่ปัจจุบันยังไม่ได้ไปเรียน โดยสุภาให้เหตุผลเรื่องการเดินทางไกลถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง ค่าใช้จ่ายสูง จึงพยายามเก็บเงินเป็นค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งสุภาต้องการเรียนต่อให้จบ และจะไปสมัครทหารจากนั้นจะหาวิธีเรียนเพิ่มเติมภายหลัง

ตอนที่สอง คุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ผู้วิจัยสังเคราะห์ผลการศึกษารายกรณ์จากในตอนที่หนึ่ง และแบ่งคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาออกเป็น 2 คุณลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย
2. วิถีชีวิตภายในครอบครัว และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

จากการนับศึกษาข้างต้นเมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับกลุ่มเป้าหมายหรือเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาจำนวน 38 คนแล้วพบว่า กลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 คนคิดเป็นร้อยละ 65.79 บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่บิดามารดาหย่าร้างโดยบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแต่งงานใหม่มีจำนวนที่ใกล้เคียงกับบิดามารดาเสียชีวิตหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตทำให้กลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรืออาศัยอยู่ตามลำพังกับเพื่อน โดยบิดามารดาหย่าร้างจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 18.42 และบิดามารดาเสียชีวิตหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 21.43 ตัวอย่างของกลุ่มเป้าหมายที่บิดามารดาแยกทางหรือหย่าร้าง อาทิ

“ผมเป็นลูกที่พ่อแม่รัก ทั้งพ่อและแม่ต่างเกี้ยงกันเอาผมไปอยู่ด้วย”

“ผมไม่ถูกกับบิดาเลี้ยง แม่พมก็ไม่ถูกกับตาที่เป็นบิดาเลี้ยงของแม่ สรุปแล้ว คนในครอบครัวผมไม่มีใครถูกกัน”

กลุ่มเป้าหมายกรณีศึกษาที่ 1 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เอماจากครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่แยกทางกัน แม่แต่งงานใหม่ เอไม่ชอบและไม่ถูกกับบิดาเลี้ยง เอโคนบิดาเลี้ยงทำร้ายร่างกายเป็นประจำทั้งเตะ ต่อย และแม่ก็เข้าข้างบิดาเลี้ยงจนลูกทั้ยເອົກຕັດລິນໃຈหนีออกจากบ้าน”

ครูของกรณีศึกษาที่ 1 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

ขณะที่ในครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันแต่กลับพบว่าไม่มีความผูกพันกับกลุ่มเป้าหมาย ดังสะท้อนได้จากบิดาหรือมารดาไม่ทราบถึงสาเหตุที่กลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน ไม่สามารถให้ข้อมูลได้หรือให้ข้อมูลไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย หรือการที่บิดามารดาไม่เคยรู้ถึงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การมีแฟน การคบหาเพื่อนต่างเพศ ซึ่งเพื่อนสนิทของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

“แม่พึงรู้ว่าโบว์เค้าไม่ได้ไปเรียน เพราะเพื่อนที่โรงเรียนเค้าไม่รู้ตามหาโบว์ กับแม่ แม่เลยพึงรู้ว่าเค้าหนีออกจากโรงเรียนไปกับแฟน แม่เอองก็ไม่เคยรู้ว่าเค้ามีแฟนมาก่อน”

มารดาของกรณีศึกษาที่ 8 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

นอกจากนี้เมื่อกลุ่มเป้าหมายย้ายถิ่นฐานเพราะประกอบอาชีพหรือแต่งงาน บิดามารดาของกลุ่มเป้าหมายยังไม่ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายมีรายรับเท่าใด มีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร และกลุ่มเป้าหมายบางส่วนก็เพียงแต่ส่งเงินให้บิดามารดาและครอบครัวใช้จ่าย และนานๆ ครั้งจะจัดกลับหรือบางครอบครัวกลุ่มเป้าหมายไม่กลับมาที่บ้านอีกเลย

“ซี้ายไปอยู่กรุงเทพ แม่ก็ไม่รู้ว่าซีทำงานอะไร อยู่ที่ไหนกับใคร ไม่ค่อยได้คุยกัน เพราะซีสนใจกับพ่อมากกว่าแต่พ่อเขายาวยแล้ว และแม่ก็ไม่สนใจกับซี ตอนนี้แม่ก็อยู่กับลูกๆ และญาติมารดา”

มารดาของกรณีศึกษาที่ 3 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

จากรณีศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย มีความสัมพันธ์ที่ห่างเหิน ต่างคนต่างเพียงอยู่อาศัยร่วมบ้านเดียวกันแต่ไม่มีความผูกพัน ความลึกซึ้งทางอารมณ์ รวมถึงการสื่อสารในครอบครัว นอกจากนี้ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในครอบครัวยังส่งผลต่อการเลือกตัดสินใจศึกษาต่อหรือการตัดสินใจถอน自己ระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย โดยหากสมาชิกในครอบครัว อาทิ บิดา มารดา ไม่ได้เรียนหนังสือหรือมีการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มเป้าหมาย พี่หรือน้องของน้อง自己ระบบการศึกษา จะส่งผลต่อการตัดสินใจถอน自己ระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มเป้าหมายทุกคนจะไม่เคยเข้าถึง

การศึกษาหรือมีการศึกษาเพียงแค่ระดับการศึกษาภาคบังคับ (ขั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงขั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3) เท่านั้น

เมื่อพิจารณาด้านชุมชน พบร่วมกัน ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในชุมชนมี อิทธิพลกับการตัดสินใจศึกษาต่อ ซึ่งข้อมูลจากการลงพื้นที่พูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายและคนในชุมชน พบร่วมหาคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือเรียนแต่ออกกลางคันหรือมีการศึกษาในระดับใดบุตรหลานของคนในชุมชนนั้นก็มักมีการศึกษาอยู่ในระดับใกล้เคียงกันและออกกลางคัน เช่นเดียวกัน รวมถึงการเลือกประกอบอาชีพภายหลังออกจากระบบการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มชาติ พันธุ์ที่ต่างกันเช่น มัง กะหรี่ยง

“ใจก็อยากให้เค้าเรียนต่อ แต่มีลูกมีครอบครัวแล้ว เค้าอยาก สร้างครอบครัวไม่อยากกลับมาเรียน และประโยชน์ของมังถ้าแต่งงานแล้วลูกสาวก็ ต้องย้ายไปอยู่กับสามี เค้าแต่งงานมีครอบครัวแล้วไม่รู้จะพูดยังไงเพื่อนำเสนอของ เค้าเอง พ่อไม่สามารถห้ามความคิดเค้าได้ เพราะเค้าทำพิธีแต่งงานแล้ว”

บิดาของกรณีศึกษาที่ 6 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

นอกจากนี้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนยังส่งผลต่อการประกอบอาชีพของ กลุ่มเป้าหมายเมื่อออกจากระบบการศึกษา อาทิ คนในชุมชนประกอบอาชีพประมง เลี้ยงวัว หาของ เป้า เป็นอาชีพหลัก เมื่อกลุ่มเป้าหมายออกจากระบบการศึกษา หากกลุ่มเป้าหมายไม่ออกจากพื้นที่ หรือย้ายถิ่นฐาน กลุ่มเป้าหมายก็จะเลือกประกอบอาชีพเช่นเดียวกันกับคนในชุมชน

ขณะที่ความสมัพนธ์ระหว่างครูในโรงเรียน พบร่วมกันกลุ่มเป้าหมายออกจาก การเรียน ครูในโรงเรียนมีทั้งที่ได้ติดตาม และไม่มีการติดตามกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้กลับเข้าสู่ระบบ การศึกษา โดยครูที่ติดตามมักจะให้ข้อเสนอแนะกับกลุ่มเป้าหมายในด้านการศึกษาต่อ เช่น การศึกษา ต่อที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การตอบประเด็นชั่วคราวเมื่อ คลอดบุตรแล้วค่อยกลับมาเรียนใหม่อีกรังส์ เป็นต้น แต่ภายหลังเมื่อกลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน กลางคันเมื่อได้สอบตามถึงการติดต่อพูดคุยกับครูในโรงเรียน พบร่วมกับกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ไม่มีการ

พูดคุยหรือติดต่อสัมพันธ์กับครูในโรงเรียนอีก มีกลุ่มเป้าหมายเพียง 1 คนจาก 38 คนเท่านั้นที่ยังติดต่อกับครูในโรงเรียนที่เคยเรียนจนถึงปัจจุบัน

2. วิธีชีวิตภายนอกจากการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

ภายหลังกลุ่มเป้าหมายออกจากระบบการศึกษา พบร่างกลุ่มเป้าหมายทุกคนแต่งงาน (ทั้งแบบมีพิธีการและไม่มีพิธีการ) มีครอบครัว พร้อมทั้งทำงานหรือคิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับสถานที่ทำงานมีสองรูปแบบคือ ทำงานอยู่ในถิ่นฐานเดิม ชุมชนเดิมของตนเองในจังหวัดตาก และทำงานต่างถิ่นฐานโดยย้ายไปทำงานต่างจังหวัด และจังหวัดที่กลุ่มเป้าหมายย้ายไปประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ เช่น กรุงเทพมหานคร พิษณุโลก กำแพงเพชร สรrebบูรี อุดรธานี

ด้านลักษณะงานที่ทำส่วนใหญ่หากกลุ่มเป้าหมายทำงานในชุมชนจะประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิธีชีวิตของคนในชุมชน เช่น เลี้ยงวัว ทำประมง ขายของป่า แต่หากกลุ่มเป้าหมายแต่งงานและย้ายไปอยู่ต่างถิ่นจะประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ช่างก่อสร้าง พนักงานในโรงงาน พนักงานในร้านล้างรถ พนักงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

ด้านรายได้เฉลี่ยจากการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่แน่นอน โดยได้รับเป็นรายวันเมื่อมีการทำงานหรือจ้างงาน กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานในถิ่นฐานเดิมของตนเอง พบร่างมีรายได้เฉลี่ยไม่แตกต่างจากการทำงานต่างถิ่นฐาน โดยจะมีรายได้ทั้งแบบรายวัน เช่น 200-300 บาทต่อวัน และรายเดือนซึ่งมีรายได้อยู่ระหว่าง 2,000 บาทจนถึงสูงสุด 10,000 บาทต่อเดือน ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่ย้ายถิ่นฐานไปทำงานต่างจังหวัดจะมีรายได้รายวันและรายเดือนใกล้เคียงกัน แต่รายได้รายเดือนจะน้อยกว่าคือประมาณ 7,000 บาทต่อเดือน

ด้านแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคตพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ 33 คนจาก 38 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 86.84 จะไม่กลับไปศึกษาต่อ ทั้งนี้เพราะไม่เห็นความสำคัญของการกลับไปศึกษาต่อ นอกจากนี้กลับไปศึกษาต่อยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบัน และอนาคต เช่น เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายทั้งในการเดินทางและการเรียน เสียเวลาในการทำงาน และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการเรียน

“ฉันเคยบอกให้เขากลับไปเรียน อย่างให้มีงานมีการที่ดีทำ

แต่เขาก็ไม่เชื่อ เอาแต่เที่ยวเล่น สูบบุหรี่เยอะมากจนกลืนบุหรี่ติดตัว”

มารดาของกรณีศึกษาที่ 16 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“คงไม่กลับไปเรียนอีกแล้ว แฟนคงไม่ยอม เพราะหนู

ต้องให้นมลูกด้วย ถึงมีโอกาสเรียนหนักคงไม่กลับไปเรียนอีก
เพราะอยากรажานมากกว่า”

กรณีศึกษาที่ 22 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เรียนไปเก็ตต้องกลับมาอยู่บ้านเลี้ยงลูกอยู่ดี”

กรณีศึกษาที่ 23 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“มีลูกแล้วไม่อยากเรียน เก็บเงินให้ลูกเรียนดีกว่า”

กรณีศึกษาที่ 24 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ตอนนี้มีครอบครัวแล้วอยากรажานเก็บเงินเพื่อลูก

เข้าเรียนจะเหมาะสมกว่า และอยากรีบลูกมีโอกาสเรียนสูงๆ”

กรณีศึกษาที่ 27 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะกลับไปศึกษาต่อ มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน จาก 38 คน

คิดเป็นร้อยละ 13.16 โดยกลุ่มเป้าหมายให้เหตุผลที่ต้องการศึกษาต่อ อาทิ ต้องการเรียนเพื่อให้ได้ดูดี

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองต้องการ เช่น

ทหาร ต้องการเรียนต่อในอนาคตพร้อมทั้งทำงานไปด้วยและถ้ามีโอกาสตั้งใจจะเรียนให้จบปริญญาตรี

สำหรับรูปแบบการศึกษาที่กลุ่มเป้าหมายต้องการศึกษาต่อในอนาคตคือ การศึกษา

ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษาเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย

ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมายมีหลายประการที่ส่งผลต่อการออกแบบกระบวนการศึกษา มีดังนี้

1.1 ทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการศึกษา เช่น การไม่ให้ความสำคัญและไม่เห็นประโยชน์ของการเรียน การไม่ชอบเรียนหนังสือ ชี้เกียจเรียน อยากรажาาานมากกว่าเรียน หัวไม่ดี เรียนไม่เก่ง เรียนไม่เข้าใจ เป็นการเรียน ไม่อยากเรียน

“ไม่รู้จะเรียนไปทำไง เรียนแล้วก็ต้องกลับมาอยู่บ้านทำงานที่บ้าน
หรือไม่ก็ต้องแต่งงานอยู่ดี”

กรณีศึกษาที่ 15 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

1.2 การปรับตัว ทั้งการปรับตัวภายในสถานศึกษา เช่น ด้านการเรียนและการเข้า กับเพื่อนในชั้นเรียน และการปรับตัวในชีวิตประจำวันเมื่อต้องย้ายถิ่นฐานไปเรียนหนังสือต่างถิ่น

“ที่ตัวเมืองมีคนเยอะ คุยกับเค้าไม่เข้าใจ ไม่เคยรู้จัก ต้องหาข่าว กินเองซักผ้าเอง ต้องทำเองทั้งหมด อยู่ได้หนึ่งลับดาห์ก็รู้สึกเบื่อ ไม่สนุก เวลาไปเรียนเหมือนถูกบังคับเลยไม่อยากไปเรียน”

กรณีศึกษาที่ 29 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ไม่ชอบความวุ่นวาย ไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ นักเรียนในโรงเรียนยะ吁ุ่นวุ่นวาย ไม่มีความลุข ต้องทำเองทุกอย่าง อยู่ หอคนเดียว”

กรณีศึกษาที่ 35 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

1.3 การมีคติความ เช่น การทะเลาวิวัฒน์ในโรงเรียน เรื่องชี้สาก การขโมยเงินของครูและเพื่อนนักเรียน

1.4 การแต่งงานมีครอบครัว การหนีตามแพน รวมถึงการตั้งครรภ์ขณะเรียนของผู้หญิง และการทำให้ผู้หญิงตั้งครรภ์ของฝ่ายชาย

1.5 สุขภาพร่างกายของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ปวดหัว อาเจียน

2. ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

2.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้จำเป็นต้องออกจากโรงเรียน เช่น การไม่มีคนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียนเนื่องจากบิดามารดาเสียชีวิตหรือแยกทางกัน การไม่มีเงินมากพอสำหรับการเรียนต่อ

2.2 ทัศนคติของบิดามารดาที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยบิดามารดาเมียทัศนคติว่ากลุ่มเป้าหมายไม่มีความสามารถหรือศักยภาพมากพอที่จะเรียนหนังสือได้ รวมถึงการให้ความห่วงใยที่มากจนเกินไป (overprotection) กับกลุ่มเป้าหมายจนไม่สามารถไว้วางใจเมื่อกลุ่มเป้าหมายต้องไปโรงเรียน

“อันเค้าเป็นเด็กปัญญาอ่อน เรียนได้ลำดับที่สุดท้ายของห้อง อันเค้าเคยไม่สบายอาเจียนเยอะตอนที่ไปเรียนแต่ครูให้ไปพักที่ห้องพยาบาลอยู่คนเดียว พอพ่อเค้ารู้เรื่องเลยไปตามรับกลับมา พอเค้ากลับมาก็นอนห้างวัน นอนไปหลายวัน เราเลยเป็นห่วงเค้า ไม่อยากให้เค้าไปโรงเรียนอีก”

“เค้าเป็นคนไม่ค่อยพูด มีอะไรไม่ยอมบอกครู แม่กลัวเพื่อนแกลังอัน เพราะเค้าเป็นเด็กปัญญาอ่อน”

มาตรการของกรณีศึกษาที่ 15 (ผู้ให้สัมภาษณ์)

2.3 ทัศนคติด้านการให้ความสำคัญกับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์เขิงลีกพบว่าสมาชิกในบางครอบครัว เช่น บิดา มารดา และคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา การให้กลุ่มเป้าหมายเข้าศึกษาเป็นพระอาทิตย์เง้นที่ต้องเข้าเรียน

และเมื่อเรียนจบระดับชั้นประถมศึกษา หรือการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) ก็ควรออกจาก การเรียนมาช่วยครอบครัวทำงาน เช่นเดียวกันกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนก่อจาก การเรียนก่อนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

2.4 สิ่งแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น เพื่อนเกเร การติดรุ่นพี่ การติดเที่ยวเล่น การออกแบบระบบการศึกษาของเพื่อนของกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมายอุปนองระบบการศึกษาตามเพื่อน

2.5 การเดินทางเพื่อไปโรงเรียน เนื่องจากพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่ห่างไกล และ ทุรกันดาร (บันภูเขาสูง บ nondoy) ต้องเดินทางห่างวิธีหลายต่อ เช่น การขึ้นรถโพวิล การต่อเรือ การเดินเท้า จึงจะเข้าถึงโรงเรียนทำให้มีสัดส่วนต่อการเดินทางเพื่อไปโรงเรียน ซึ่งการเดินทางแต่ละครั้ง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3-4 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอก ระบบการศึกษา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 3 จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเชิงลึก (in-depth interview) ที่ทำงานเกี่ยวข้องในด้านการวางแผน หรือวางแผนนโยบาย หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยรวมจำนวน 5 ท่าน จากนั้นสรุป และสังเคราะห์ คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประเด็นที่สำคัญเรียงตามลำดับ ดังนี้

3.1 บทบาทของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในการป้องกันการออกจากระบบการศึกษา ของเด็กและเยาวชน

บทบาทของครอบครัว

ครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุดทั้งในการพัฒนาบุตรหลานผ่านระบบการศึกษาหรือ อาจนำไปสู่การนำบุตรหลานออกนอกรอบการศึกษาและนำพาบุตรหลานให้เป็นแรงงาน ดังนั้น ครอบครัวควรต้องทราบถึงความสำคัญในการพัฒนาบุตรหลานผ่านระบบการศึกษา (ซึ่งอาจเห็นผลข้ามเมื่อเทียบกับการออกนอกรอบการศึกษาและเข้าสู่แรงงาน) ครอบครัวควรวางแผนสร้าง

ครอบครัวตั้งแต่ก่อนแต่งงาน เน้นการพัฒนาให้เติบโตอย่างเต็มศักยภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเซลล์สมองตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบ โดยโรงเรียนต้องมีส่วนร่วม เช่น การให้ครูพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อทำให้ผู้ปกครองหรือครอบครัวตระหนักรถึงความสำคัญ และคุณค่าของการศึกษาและเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อการนำบุตรหลานออกนอกรอบการศึกษา โดยครอบครัวควรผลักดันให้บุตรหลานอยู่ในระบบการศึกษาอย่างน้อยในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

บทบาทของโรงเรียน

ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูต้องมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียนรู้และใส่ใจผู้เรียน สร้างความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์เพื่อป้องกันการออกนอกรอบการศึกษา รวมถึงการให้ครูพูดคุยกับครอบครัวเพื่อป้องกันการออกนอกรอบการศึกษาของเด็กและเยาวชน โดยทำให้ครอบครัวเห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษา เช่น การให้ครอบครัวเห็นตัวอย่างของการมีอาชีพที่ดีภายหลังจากการศึกษา การมีข้าว กิน อิ่ม สุขภาพดี เมื่อบุตรมาโรงเรียน การมีรถโนมาย (mobile) ที่ประกอบด้วยหนังสือและสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาเพื่อเข้าถึงครอบครัว และชุมชนโดยสอดแทรกทัศนคติ และความสำคัญของการศึกษา

นอกจากนี้ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน (ซก) ควรทำหน้าที่ช่วยเหลือและป้องกันนักเรียนที่มีแนวโน้มจะออกนอกรอบการศึกษาอย่างจริงจังและเกิดผลในทางปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนคงอยู่ในระบบการศึกษาต่อไปได้

บทบาทของชุมชน

ชุมชนควรสร้างความตระหนักรถึงความสำคัญของการเรียนโดยใช้การศึกษาเป็นฐานในการพัฒนาชุมชน และเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่ดี โดยครอบครัวและครอบครัวต้องร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงชุมชน รวมถึงการมีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นคนในชุมชนที่มีศักยภาพเป็นครูผู้สอนแทนครูในเมืองหรือครูต่างถิ่น ทั้งนี้ เพราะจะรู้และเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนได้ดีกว่า รวมถึงการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเป็นการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนโดยคนในชุมชนที่เป็นอาสาสมัครและเห็นถึงความสำคัญของคนในชุมชน ซึ่งผู้ที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนได้ควรเป็นบุคคลในชุมชนที่เป็นนักบูรณาการและรู้ข้อมูลในชุมชนเป็นอย่างดี สามารถเข้าถึงเด็กและเยาวชนได้ดี

3.2 หน่วยงานที่ครรภ์มีบทบาทในการช่วยเหลือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐ อาทิ หน่วยงานส่งเสริมสวัสดิการครอบครัว การพัฒนาชุมชน โดยครรภ์ระบบติดตามภายหลังการออกนอกรอบการศึกษาของเด็ก พัฒนาคุณภาพชีวิตและช่วยเหลือด้านจิตใจ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) ครรภ์ระบบแนะนำครอบครัวถึงแนวทางการเลี้ยงลูก เช่น โครงการหัวญี่ปุ่นในโรงพยาบาลให้แม่หลังคลอด การวางแผนการตั้งครรภ์ (เพาะเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาส่วนหนึ่งตั้งครรภ์ในวัยรุ่น) หรือ การสนับสนุนด้านอาชีพของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา เช่น เด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาต้องการเป็นพยาบาล สาธารณสุขชุมชนครรภ์มีบทบาทในการส่งเสริม

รวมถึงการร่วมมือกับกรมสุขภาพจิต ให้การดูแลด้านสภาพจิตใจ กระทรวงมหาดไทย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) ร่วมกับคัดเลือกคนในชุมชนที่สามารถเป็นแกนนำหรือ代理人 ชาวบ้าน หรือแหล่งภูมิปัญญาและจัดการเรียนรู้ร่วมกับสำนักงานการศึกษานอกรอบและ การศึกษา ตามอัธยาศัย หรือหากเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาประกอบอาชีพเกษตรกร องค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ควรให้ความรู้หรือจัดอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้นให้ความรู้เกี่ยวกับด้าน การเกษตร เป็นต้น ซึ่งการช่วยเหลือในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกรอบ การศึกษาผ่านการให้การศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากหน่วยงานภาครัฐข้างต้นแล้ว สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษา ตามอัธยาศัยยังเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาให้ดีขึ้น และหากเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาต้องการประกอบอาชีพ นอกเหนือจากการช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องข้างต้นแล้ว กรรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานครรภ์มีบทบาทในการจัดหางานที่เหมาะสม ทั้งนี้การดำเนินงานต่างๆ ข้างต้นจะสำเร็จและเกิดขึ้นได้จริงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

สำหรับบทบาทขององค์กรเอกชน เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือด้านการเงินในการสนับสนุนคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาเพื่อให้กลับเข้าสู่การศึกษาในระบบ โดยผ่านสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอัธยาศัย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยมีโครงการที่สำคัญ อาทิ “Strengthening Education Systems For Out of School Children Project” เป็นต้น

3.3 การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาในด้านการศึกษาต่อในอนาคต และบุคคล/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ควรเป็นการศึกษาที่จัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคล เช่น กลุ่มเด็กที่มีปัญหาเฉพาะด้าน เป็นต้น โดยการศึกษาก่อระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องสามารถพัฒนารายวิชาเลือก และออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ตัวอย่างกรณีศึกษาเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาที่เป็นเด็กต่างด้าวจังหวัดตาก หากผู้เรียนต้องการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย การจัดการศึกษาควรจัดให้เรียนผ่านสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอัธยาศัยที่เน้นทักษะอาชีพ แต่หากผู้เรียนต้องการกลับไปอยู่ที่ประเทศพม่า การจัดการศึกษาจะจัดผ่านศูนย์การเรียนรู้ในไทยที่สอนเป็นภาษาพม่า และใช้หลักสูตรการศึกษานอกรอบของพม่า เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังควรเป็นการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการศึกษาที่เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษามีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน โดยสถานศึกษาในชุมชนต้องสามารถจัดการศึกษาได้ทั้ง 3 รูปแบบตามพระราชบัญญัติการศึกษามาตรา 12 คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากนี้การศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังเป็นการจัดการศึกษาที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา เช่น บทเรียนออนไลน์ (offline) เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาสามารถแบ่งได้ 2 กรณีตามความต้องการของเด็กและเยาวชน คือ 1) กรณีที่เด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาต้องการร่วมการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษาก่อระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และศูนย์การเรียนรู้จะมีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับร่วมกับการศึกษา รวมถึงภาคเอกชน เช่น องค์กรเอกชนเพื่อสาธารณะประโยชน์ (NGO) มีส่วนร่วมในการพัฒนาครูที่สอนผู้เรียนเด็กต่างด้าวในศูนย์การเรียน และ 2) กรณีที่เด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาต้องการประกอบอาชีพหรือพัฒนาด้านอาชีพและไม่ต้องการกลับไปศึกษาต่อ สำนักงานส่งเสริมการศึกษาก่อระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะมีบทบาทในการฝึกอาชีพให้กับผู้เรียนโดยครรภ์ทำงานร่วมกันกับกระทรวงแรงงาน

3.4 วิธีการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อป้องกัน ช่วยเหลือ หรือพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาในระบบ

โรงเรียนควรเน้นระบบการช่วยเหลือผู้เรียน ใส่ใจผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะผู้เรียนที่มีแนวโน้มออกนอกระบบการศึกษาผ่านระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนในโรงเรียน (ชก) ที่สามารถทำงานได้จริง ระบบครูที่ปรึกษาและครูประจำชั้น และครูแนะแนว ซึ่งควรให้การแนะนำแนวชีวิตกับเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มเป็นกลุ่มเสี่ยงจะออกนอกระบบการศึกษา จัดชั้นเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน และครูควรมีทักษะของความใส่ใจ เข้าใจผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน ให้ความสำคัญการแนะนำมากขึ้น ครูควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจิตวิทยาเด็ก และภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาพม่า

นอกจากนี้ การเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนการสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) มากยิ่งขึ้น รวมถึงวิธีการดัดแปลงเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข และสนุกกับการเรียน

ทั้งนี้การจัดการศึกษาในระบบควรเชื่อมโยงกับการศึกษานอกระบบเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ครอบคลุม

การจัดการศึกษานอกระบบ

การจัดการศึกษานอกระบบควรจัดตามพระราชบัญญัติการศึกษามาตรา 12 และจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อรับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และคนในชุมชน สำหรับบทบาทสำคัญของผู้เรียนในการศึกษานอกระบบคือ การรับผิดชอบการเรียนของตนเอง แทนการให้ครูช่วยเหลือหรือรอดความช่วยเหลือจากครู ในขณะที่บทบาทของครูสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรเข้าใจลักษณะการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนโดยจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่น เช่น ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องครบถ้วนในบางพื้นที่ การเรียนการสอนออนไลน์ เป็นต้น และมีความหลากหลาย สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้ทั้งในด้านของหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน โดยการสอนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นวิธีการสำคัญในการเข้าถึงผู้เรียนที่อยู่ห่างไกลให้เข้าถึงการศึกษาได้ ยึดหลักการจัดการศึกษาแบบ “การสมัครไม่มีรอบ สอบไม่มีรุ่น” ทั้งนี้ครูผู้สอนควรเป็นคนในพื้นที่หรือชุมชน เช่น ครุภูมิปัญญา จะมีความเหมาะสมในการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้ดี

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

หน่วยงานทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยควรสร้างนิสัยให้คนไทยใฝ่รู้เรียน และเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาด้านอาชีพของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาและคนในชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น การมีฟรีไวไฟ (free Wi-Fi) ห้องสมุดประชาชน อินเทอร์เน็ตสำหรับเด็ก การใช้ mobile literacy (การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี เช่น แท็บเล็ต โทรศัพท์มือถือ) เพื่อสร้างแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือศูนย์การเรียนรู้โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเกิดขึ้นจากชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตร่องรอยของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและป้องกันทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ควรเป็นหน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐบาล อาทิ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษาระบบทั่วไปและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงมหาดไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น องค์กรเอกชน อาทิ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) โดยทำหน้าที่สนับสนุนเรื่องงบประมาณในการให้ครุบำรุงความรู้ที่จำเป็นกับการสอนผู้เรียนที่อกนอกรอบการศึกษา เช่น ภาษาพม่า จิตวิทยาเด็ก และสิ่งสำคัญในการดำเนินงานช่วยเหลือ ป้องกันเด็กและเยาวชนอกนอกรอบการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน คือ ควรทำงานให้มีระบบที่เชื่อมโยงกัน เป็นเอกภาพและมีฐานข้อมูลชุดเดียวกันเพื่อป้องกันการสับสนของข้อมูลในเรื่องเดียวกันแต่มีข้อมูลแตกต่างกัน

3.5 แนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้น ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา โดยแนวทางการจัดการศึกษา สำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษามีแนวทางที่สำคัญดังนี้

3.5.1 การจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น (flexibility) ตามบริบทของผู้เรียน

จากข้อมูลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกนอกรอบการศึกษา พ布ว่า เกิดจากสองปัจจัยคือ ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งตัวอย่างปัจจัยที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย อาทิ การปรับตัวในสถานศึกษา การมีคิดความติดตัว การแต่งงาน ปัญหาสุขภาพ ทัศนคติที่มีต่อการศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การเดินทางไปสถานศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านการปรับตัว และการเดินทางไปสถานศึกษาทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยพกพาศัยอยู่ในพื้นที่สูงบนเขาหรือพื้นที่ที่ยากลำบากต่อการเดินทาง รวมถึงไม่มีสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา กรณีศึกษาจังหวัดตาก จึงควรเป็นการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นตามสภาพและบริบทของผู้เรียนที่มีลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างจากเด็กและเยาวชนทั่วไป และแตกต่าง

จากเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจังหวัดอื่น ทั้งในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล อีกทั้งในเรื่องของการจัดการศึกษาที่ควรต้องมีทั้งการศึกษาในระบบร่วมมือกับการศึกษานอกรอบ การให้ทักษะความรู้ทางด้านวิชาการและทักษะอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาที่ทำงานแล้ว

ตัวอย่างแนวทางการจัดการศึกษา อาทิ การเชิญครูจากการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอัธยาศัยหรือเชิญครูที่เป็นประษฐ์ชาวบ้านหรือคนในพื้นที่มาสอนแทนบุคคลภายนอก (อันเนื่องจากข้อจำกัดในการเดินทาง) โดยจัดสอนเพื่อการฝึกอาชีพและการทำงานมากกว่าการเรียน โดยใช้เนื้อหาจากหลักสูตรแกนกลาง นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนควรจัดตามความพร้อมของผู้เรียนโดยไม่จำเป็นต้องให้ขั้นเรียนครบชั้น รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน (กรณีพื้นที่อยู่ห่างไกลและสามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้) ทั้งนี้ภาครัฐควรมีงบประมาณเพื่อการสนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าวด้วย

3.5.2 การจัดการศึกษาที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) ของผู้เรียน

เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีวิธีชีวิตภายนอกหลากหลายนอกรอบการศึกษาแตกต่างกัน ทั้งจากการแต่งงานมีครอบครัว และการทำงาน ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของผู้เรียนที่แตกต่างกัน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาในจังหวัดตาก นอกจากความมีความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาแล้วยังควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน อาทิ ผู้เรียนที่ครอบครัวเล็กและมีความต้องการประกอบอาชีพ การจัดการศึกษาควรมีหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและอาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น รวมถึงมีหลักสูตรครอบครัวศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาควรเน้นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้จริง

3.5.3 การจัดการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ (life and career)

จากข้อมูลคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาด้านวิถีชีวิต ภายหลังออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต และข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาพบว่า ภายหลังผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาออกจากสถานศึกษาแล้วส่วนใหญ่ไม่ต้องการกลับเข้าศึกษาต่อในระบบ เพราะมีครอบครัว และประกอบอาชีพแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทั้งในจังหวัดตากและต่างจังหวัด ตัวอย่างอาชีพ เช่น เกษตรกร รับจำทัวไป พนักงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจึงควรเป็นการจัดการศึกษางานฐานของการทำงาน เพื่อพัฒนาการดำรงชีวิต สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา แทนการจัดการศึกษาที่เน้นเพียงวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว เพราะไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ทั้งนี้การศึกษางานอาชีพต้องสามารถเทียบโอนไปที่คุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

3.5.4 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา (participatory education management)

เนื่องจากเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาทุกคนปฏิเสธการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน และมีเพียง 5 คน จาก 38 คน เท่านั้นที่ให้ข้อมูลว่าหากมีโอกาสต้องการศึกษาต่อ ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบทั่วไป ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจึงต้องไม่ใช่บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชน และสังคมที่เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาอาศัยอยู่ ซึ่งตัวอย่างของการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยคนในชุมชน วัตถุประสงค์ในการศึกษา และหลักสูตรออกแบบเพื่อรับความต้องการของคนในชุมชน และมีภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตั้งกล่าวเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ทั่วถึง มี

คุณภาพ (quality) จึงจะทำให้การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเกิดขึ้นและดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง (continuity) และยั่งยืน (sustainability)

3.5.5 การจัดการศึกษาทางเลือก (alternative education)

การจัดการศึกษาทางเลือกเป็นการจัดการศึกษาเพื่อผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ไม่ต้องการศึกษาต่อในระบบโรงเรียน มีลักษณะที่สำคัญคือการออกแบบแบบหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะตามความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ไม่แยกส่วนระหว่างวิธีชีวิตออกจาก การเรียนรู้ ซึ่งเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาสามารถประกอบอาชีพและเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองในเรื่องที่ตนสนใจได้ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะและประสบการณ์ชีวิตและการทำงานผ่านการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิตโดยไม่จำเป็นต้องเรียนผ่านการศึกษาในระบบ

จากข้อมูลความต้องการกลับเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ปฏิเสธการกลับสู่การศึกษาในระบบการศึกษา ดังนั้น แนวทางจัดการศึกษา สำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาสามารถจัดแบ่งออกเป็น 2 แนวทางโดยยึดถือความต้องการของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก โดยมีแนวทางการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาระบบทั่วไป และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแนวทางที่สำคัญ ทั้งนี้สามารถแบ่งรูปแบบการจัดการศึกษาออกเป็น 2 แบบตามความต้องการของผู้เรียน คือ

1. กรณีที่เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น สำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบทั่วไป จัดการศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นหน่วยงานในการจัดการศึกษาที่สำคัญ สำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา
2. กรณีที่เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาไม่ต้องการรับการศึกษา แต่ต้องการประกอบอาชีพและพัฒนาด้านอาชีพ สำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบทั่วไป จัดการศึกษาตามอัธยาศัยยังคงเป็นหน่วยงานในการจัดการศึกษาที่สำคัญ รวมถึงการศึกษาทางเลือก โดยมีแนวทางการจัดการศึกษาที่สำคัญคือ ต้องจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่น เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดการศึกษาบนพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการทำงาน และเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการ

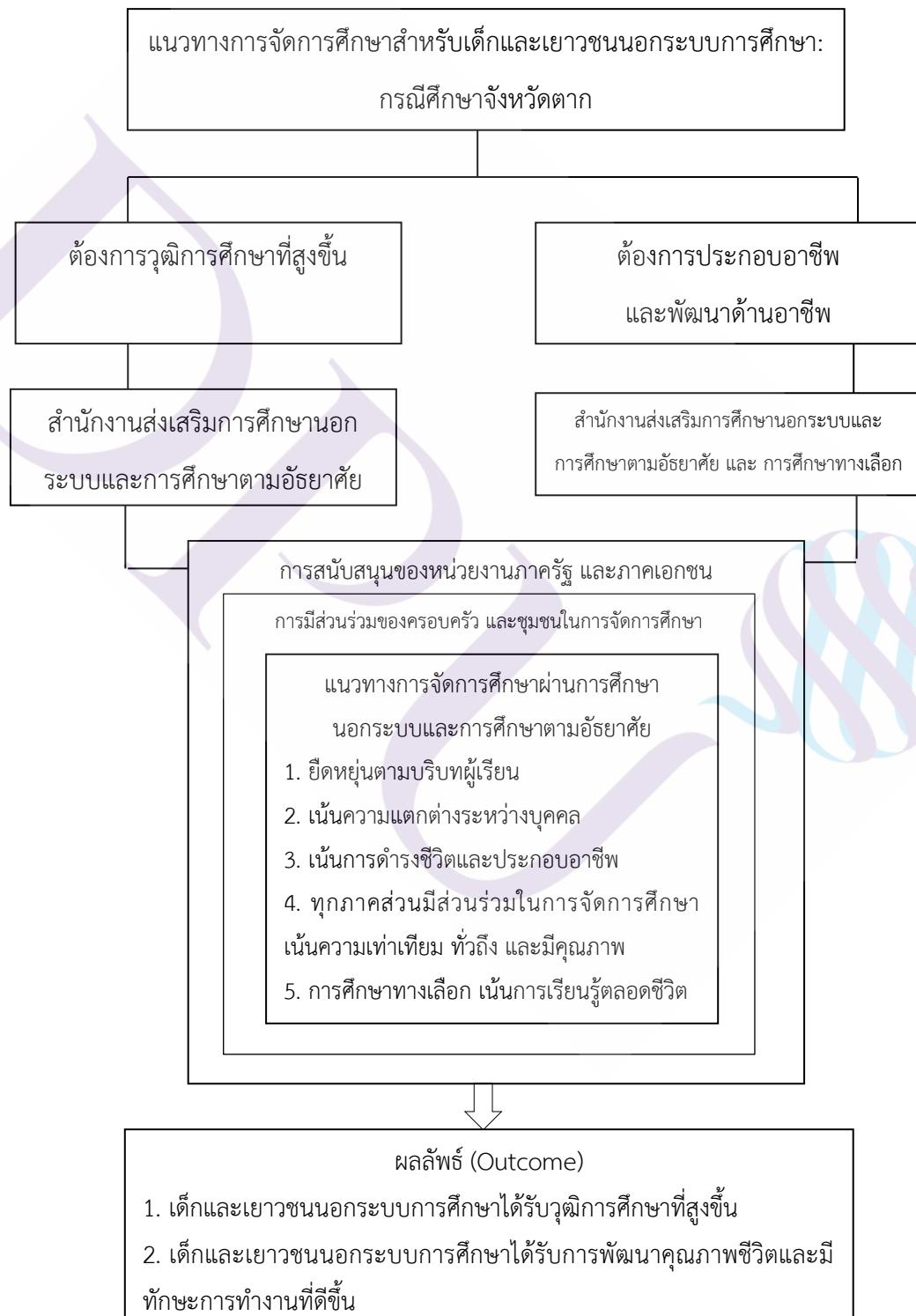
ของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาเพื่อสนับสนุนการทำงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน

ทั้งนี้แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจังหวัดตากจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับครอบครัวที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ระดับชุมชน เช่น ประชารัฐชาวบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ) ควรให้การสนับสนุนเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาด้วยการจัดหาบุคลากรมาฝึกทักษะอาชีพและการทำงานเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ขณะที่ระดับสังคมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข และภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในเรื่องของการอบรมทรัพยากร สนับสนุนงบประมาณ และบุคลากรในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและสร้างโอกาสทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบ การศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก ได้ตามภาพที่ 4-1 ดังนี้

ภาพที่ 4-1 แสดงแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษา จังหวัดตาก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะ เชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชน ออกนอกอกรอบการศึกษา และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และการสุมตัวอย่างแบบสโนว์บอล (snowball sampling) กับบุคคลที่เคยศึกษาในระบบ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา จังหวัดตาก แต่ออกจากการศึกษากลางคัน และปัจจุบันไม่ได้เข้ารับการศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดตาก รวมจำนวน 38 คน และตัวแทนครอบครัว ตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย ผลการศึกษาแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัยออกเป็น 3 ข้อตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาออกเป็นสองด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย และด้านวิถีชีวิตภายในครอบครัว และการศึกษา ตลอดจนการศึกษาต่อในอนาคต

1.1 ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

จากการศึกษาข้างต้นเมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่ออกนอกอกรอบการศึกษาจำนวน 38 คนแล้วพบว่า กลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 คนคิดเป็นร้อยละ 65.79 บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่บิดามารดาอยู่ร้างโดยบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแต่งงานใหม่มีจำนวนที่ใกล้เคียงกับบิดามารดาเสียชีวิตหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตทำให้กลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรืออาศัยอยู่ตามลำพังกับเพื่อน โดยบิดามารดาอยู่ร้างจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 18.42 และบิดามารดาเสียชีวิตหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 21.43

ขณะที่ในครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันแต่กลับพบว่าไม่มีความผูกพันกับกลุ่มเป้าหมาย ตั้งสะท้อนได้จากบิดาหรือมารดาไม่ทราบถึงสาเหตุที่กลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน ไม่สามารถให้ข้อมูลได้หรือให้ข้อมูลไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย หรือการที่บิดามารดาไม่เคยรู้ถึงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การมีแฟน การคบหาเพื่อนต่างเพศ ซึ่งเพื่อนสนิทของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อกลุ่มเป้าหมายย้ายถิ่นฐาน เพราะประกอบอาชีพหรือแต่งงาน บิดามารดาของกลุ่มเป้าหมายยังไม่ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายมีรายรับเท่าใด มีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร และกลุ่มเป้าหมายบางส่วนก็เพียงแต่ส่งเงินให้บิดามารดาและครอบครัวใช้จ่าย และนานๆ ครั้งจึงจะกลับหรือบางครอบครัวกลุ่มเป้าหมายไม่กลับมาที่บ้านอีกเลย

จากการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์รายในครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย มีความสัมพันธ์ที่ห่างเหิน ต่างคนต่างเพียงอยู่อาศัยร่วมบ้านเดียวกันแต่ไม่มีความผูกพัน ความลึกซึ้งทางอารมณ์ รวมถึงการสื่อสารในครอบครัว นอกจากนี้ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในครอบครัวยังส่งผลต่อการเลือกตัดสินใจศึกษาต่อหรือการตัดสินใจอุปกรณ์การศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย โดยหากสมาชิกในครอบครัว อาทิ บิดา มารดา ไม่ได้เรียนหนังสือหรือมีการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มเป้าหมาย พี่หรือน้องอุปกรณ์การศึกษา จะส่งผลต่อการตัดสินใจอุปกรณ์การศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มเป้าหมายทุกคนจะไม่เคยเข้าถึงการศึกษาหรือมีการศึกษาเพียงแค่ระดับการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) เท่านั้น

เมื่อพิจารณาด้านชุมชน พบว่าวิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในชุมชนมีอิทธิพลกับการตัดสินใจศึกษาต่อ ซึ่งข้อมูลจากการลงพื้นที่พูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายและคนในชุมชน พบว่าหากคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือเรียนแต่ออกกลางคันหรือมีการศึกษาในระดับใดบุตรหลานของคนในชุมชนนั้นก็มักมีการศึกษาอยู่ในระดับใกล้เคียงกันและออกกลางคัน เช่นเดียวกัน รวมถึงการเลือกประกอบอาชีพภายหลังออกจากระบบการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกัน เช่น มัง กะหรี่ยง

นอกจากนี้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนยังส่งผลต่อการประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมายเมื่ออุปกรณ์การศึกษา อาทิ คนในชุมชนประกอบอาชีพประมง เลี้ยงวัว ハウของป่าเป็นอาชีพหลัก เมื่อกลุ่มเป้าหมายออกจากระบบการศึกษาหากกลุ่มเป้าหมายไม่ออกจากพื้นที่หรือ

ข้าราชการ กลุ่มเป้าหมายก็จะเลือกประกอบอาชีพ เช่นเดียวกันกับคนในชุมชน คือ ประมง เลี้ยงวัว ทางของป่า

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียน พบร่วมกับภัยหลังกลุ่มเป้าหมายออกจาก การเรียน ครูในโรงเรียนมีทั้งที่ได้ติดตาม และไม่มีการติดตามกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้กลับเข้าสู่ระบบ การศึกษา โดยครูที่ติดตามมากจะให้ข้อเสนอแนะกับกลุ่มเป้าหมายในด้านการศึกษาต่อ เช่น การศึกษา ต่อที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การตอบรับเรียนซึ่วคราวเมื่อ คลอดบุตรแล้วค่อยกลับมาเรียนใหม่อีกรังส์ เป็นต้น แต่ภัยหลังเมื่อกลุ่มเป้าหมายออกจาก การเรียน กลางคัน เมื่อได้สอบถามถึงการติดต่อพูดคุยกับครูในโรงเรียน พบร่วมกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ไม่มีการ พูดคุยหรือติดต่อสัมพันธ์กับครูในโรงเรียนอีก มีกลุ่มเป้าหมายเพียง 1 คน จาก 38 คน เท่านั้นที่ยัง ติดต่อกับครูในโรงเรียนที่เคยเรียนจนถึงปัจจุบัน

1.2 วิถีชีวิตภัยหลังออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

ภัยหลังกลุ่มเป้าหมายออกจากระบบการศึกษา พบร่วมกลุ่มเป้าหมายทุกคนแต่งงาน (ทั้งแบบมีพิธีการและไม่มีพิธีการ) มีครอบครัว พร้อมทั้งทำงานหรือคิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับ สถานที่ทำงานมีสองรูปแบบคือ ทำงานอยู่ในถิ่นฐานเดิม ชุมชนเดิมของตนเองในจังหวัดตาก และ ทำงานต่างถิ่นโดยย้ายไปทำงานต่างจังหวัด และจังหวัดที่กลุ่มเป้าหมายย้ายไปประกอบอาชีพและ อาศัยอยู่ เช่น กรุงเทพมหานคร พิษณุโลก กำแพงเพชร สระบุรี อุตร拉尼

ด้านลักษณะงานที่ทำส่วนใหญ่หากกลุ่มเป้าหมายทำงานในชุมชนจะประกอบอาชีพ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น เลี้ยงวัว ทำประมง หาของป่า แต่หากกลุ่มเป้าหมาย แต่งงานและย้ายไปอยู่ต่างถิ่นจะประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ก่อสร้าง พนักงานในโรงงาน พนักงานในร้านล้างรถ พนักงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

ด้านรายได้เฉลี่ยจากการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่แน่นอน โดยได้รับเป็นรายวันเมื่อมีการทำงานหรือจ้างงาน กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานในถิ่นฐานเดิมของตนเอง พบร่วมมีรายได้เฉลี่ยไม่แตกต่างจากการทำงานต่างถิ่นฐาน โดยจะมีรายได้ทั้งแบบรายวัน เช่น 200-300 บาทต่อวัน และรายเดือนซึ่งมีรายได้อยู่ระหว่าง 2,000 บาทจนถึงสูงสุด 10,000 บาทต่อเดือน ขณะที่ กลุ่มเป้าหมายที่ย้ายถิ่นฐานไปทำงานต่างจังหวัดจะมีรายได้รายวันและรายเดือนใกล้เคียงกัน แต่ รายได้รายเดือนจะน้อยกว่าคือประมาณ 7,000 บาทต่อเดือน

ด้านแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคตพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ 33 คน จาก 38 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 86.84 จะไม่กลับไปศึกษาต่อ ทั้งนี้ เพราะไม่เห็นความสำคัญของการกลับไปศึกษาต่อ นอกจากนี้กลับไปศึกษาต่อยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบัน และอนาคต เช่น เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายทั้งในการเดินทางและการเรียน เสียเวลาในการทำงาน และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการเรียน

ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะกลับไปศึกษาต่อ มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน จาก 38 คน คิดเป็นร้อยละ 13.16 โดยกลุ่มเป้าหมายให้เหตุผลที่ต้องการศึกษาต่อ อาทิ ต้องการเรียนเพื่อให้ได้ดูแล การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองต้องการ เช่น พาหะ ต้องการเรียนต่อในอนาคตพร้อมทั้งทำงานไปด้วยและถ้ามีโอกาสตั้งใจจะเรียนให้จบปริญญาตรี สำหรับรูปแบบการศึกษาที่กลุ่มเป้าหมายต้องการศึกษาต่อในอนาคตคือ การศึกษาในสำนักงานส่งเสริมการศึกษากองระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนครอบครัว และตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษาเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย

ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมายมีหลายประการที่ส่งผลต่อการออกนอกรอบการศึกษา มีดังนี้

1.1 ทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการศึกษา เช่น การไม่ให้ความสำคัญและไม่เห็นประโยชน์ของการเรียน การไม่ชอบเรียนหนังสือ ขี้เกียจเรียน อยากทำงานมากกว่าเรียน หัวไม่ดี เรียนไม่เก่ง เรียนไม่เข้าใจ เป็นการเรียน ไม่อยากเรียน

1.2 การปรับตัว ทั้งการปรับตัวภายในสถานศึกษา เช่น ด้านการเรียนและการเข้ากับเพื่อนในชั้นเรียน และการปรับตัวในชีวิตประจำวันเมื่อต้องย้ายถิ่นฐานไปเรียนหนังสือต่างถิ่น

1.3 การมีคดีความ เช่น การทะเลาะวิวาทในโรงเรียน เรื่องซุ้มสา การขโมยเงินของครูและเพื่อนนักเรียน

1.4 การแต่งงานมีครอบครัว การหนีตามแฟน รวมถึงการตั้งครรภ์ขณะเรียนของผู้หญิง และการทำให้ผู้หญิงตั้งครรภ์ของฝ่ายชาย

1.5 สุขภาพร่างกายของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ปวดหัว อาเจียน

2. ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

2.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้จำเป็นต้องออกจากโรงเรียน เช่น การไม่มีคนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียนเนื่องจากบิดามารดาเสียชีวิตหรือแยกทางกัน การไม่มีเงินมากพอสำหรับการเรียนต่อ

2.2 ทัศนคติของบิดามารดาที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยบิดามารดา มีทัศนคติว่ากลุ่มเป้าหมายไม่มีความสามารถหรือศักยภาพมากพอที่จะเรียนหนังสือได้ รวมถึงการให้ความห่วงใยที่มากจนเกินไป (overprotection) กับกลุ่มเป้าหมายจนไม่สามารถไว้วางใจเมื่อกลุ่มเป้าหมายต้องไปโรงเรียน

2.3 ทัศนคติต้านการให้ความสำคัญกับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าสมาชิกในบางครอบครัว เช่น บิดา มารดา และคนในชุมชน ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา การให้กลุ่มเป้าหมายเข้าศึกษาเป็นเพียงอุปถัมภ์ที่ต้องเข้าเรียน และเมื่อเรียนจบจะระดับชั้นประถมศึกษา หรือการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) ก็ควรออกจากโรงเรียนมาช่วยครอบครัวทำงาน เช่นเดียวกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนก็จากการเรียนก่อนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

2.4 สิ่งแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น เพื่อนเกเร การติดรุ่นพี่ การติดเที่ยวเล่น การอุกหนกระบบการศึกษาของเพื่อนของกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมายอุกหนกระบบการศึกษาตามเพื่อน

2.5 การเดินทางเพื่อไปโรงเรียน เนื่องจากพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่ห่างไกล และทุรกันดาร (บก.เขาสูง บ nondoy) ต้องเดินทางหลายวิธีหลายต่อ เช่น การขึ้นรถโพธิ์ การต่อเรือ การเดินเท้า จึงจะเข้าถึงโรงเรียนทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทางเพื่อไปโรงเรียน ซึ่งการเดินทางแต่ละครั้งใช้เวลาเดินทางประมาณ 3-4 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบ การศึกษา

ผู้วิจัยสังเคราะห์ผลการศึกษาจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา โดยแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษามีแนวทางที่สำคัญดังนี้

3.1 การจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น (flexibility) ตามบริบทของผู้เรียน

จากข้อมูลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนอกนอกระบบการศึกษาพบว่า เกิดจากสองปัจจัยคือ ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งตัวอย่างปัจจัยที่เกิดขึ้นมีหลายประการ อาทิ การปรับตัวในสถานศึกษา การมีคิดความติดตัว การแต่งงาน ปัญหาสุขภาพ ทัศนคติที่มีต่อการศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การเดินทางไปสถานศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านการปรับตัว และการเดินทางไปสถานศึกษาทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยพักอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงบนเขาหรือพื้นที่ที่ยากลำบากต่อการเดินทางรวมถึงไม่มีสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา กรณีศึกษาจังหวัดตาก จึงควรเป็นการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นตามสภาพและบริบทของผู้เรียนที่มีลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างจากเด็กและเยาวชนทั่วไป และแตกต่างจากเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจังหวัดอื่น ทั้งในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล อีกทั้งในเรื่องของการจัดการศึกษาที่ควรต้องมีทั้งการศึกษาในระบบร่วมมือกับการศึกษานอกระบบ การให้ทักษะความรู้ทางด้านวิชาการและทักษะอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ทำงานแล้ว

3.2 การจัดการศึกษาที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) ของผู้เรียน

เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีวิถีชีวิตภายนอกต่างกัน ทั้งจากการแต่งงานมีครอบครัว และการทำงาน ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของผู้เรียนที่แตกต่างกัน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดตาก นอกจากความมีความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาแล้วยังควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

3.3 การจัดการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ (life and career)

จากข้อมูลคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาด้านวิถีชีวิต ภายหลังออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต และข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบระบบการศึกษาพบว่า ภายหลังผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาออกจากสถานศึกษาแล้วส่วนใหญ่ไม่ต้องการกลับเข้าศึกษาต่อในระบบ เพราะมีครอบครัว และประกอบอาชีพแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทั้งในจังหวัดตากและต่างจังหวัด ตัวอย่างอาชีพ เช่น เกษตรกร รับจ้างทั่วไป พนักงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจึงควรเป็นการจัดการศึกษางาน ฐานของการทำงาน เพื่อพัฒนาการดำรงชีวิต สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา แทนการจัดการศึกษาที่เน้นเพียงวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว เพราะไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ทั้งนี้การศึกษางานฐานการงานอาชีพต้องสามารถเทียบโอนไปที่คุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

3.4 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา (participatory education management)

เนื่องจากเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาทุกคนปฏิเสธการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน และมีเพียง 5 คน จาก 38 คน เท่านั้นที่ให้ข้อมูลว่าหากมีโอกาสต้องการศึกษาต่อ ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาจึงต้องไม่ใช่บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชน และสังคมที่เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาอาศัยอยู่ ซึ่งตัวอย่างของการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษาขั้นในชุมชน โดยคนในชุมชน วัตถุประสงค์ในการศึกษา และหลักสูตรออกแบบเพื่อรับความต้องการของคนในชุมชน และมีภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาดังกล่าวเพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียม ทั่วถึง และมีคุณภาพซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเกิดขึ้นและดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง (continuity) และยั่งยืน (sustainability)

3.5 การจัดการศึกษาทางเลือก (alternative education)

การจัดการศึกษาทางเลือกเป็นการจัดการศึกษาเพื่อผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ไม่ต้องการศึกษาต่อในระบบโรงเรียน มีลักษณะที่สำคัญคือการออกแบบหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะตามความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ไม่แยกส่วนระหว่างวิธีชีวิตออกจาก การเรียนรู้ ซึ่งเด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษาสามารถประกอบอาชีพและเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองในเรื่องที่ตนสนใจได้ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ของผู้เรียน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า แนวทางจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนокระบบ การศึกษาสามารถจัดแบ่งออกเป็น 2 แนวทางโดยยึดถือความต้องการของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก คือ

1. กรณีที่เด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษาต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น สำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นหน่วยงานในการจัดการศึกษาที่สำคัญ สำหรับเด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษา
2. กรณีที่เด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษาไม่ต้องการรับการศึกษา แต่ต้องการประกอบอาชีพและพัฒนาด้านอาชีพ แนวทางการจัดการศึกษาต้องการจัดการศึกษาแบบบีดหยุ่น เน้นความ แตกต่างระหว่างบุคคล จัดการศึกษางานพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการทำงาน และเป็นการจัด การศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษาเพื่อ สนับสนุนการทำงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามผลการวิจัยที่ได้ในวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยมีรายละเอียดและประเด็น ต่างๆ ตามลำดับต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนокระบบการศึกษา

1.1 ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์ที่ ห่างเหิน ไม่มีความผูกพัน ความลึกซึ้งทางอารมณ์ ขาดการสื่อสารในครอบครัว และระดับการศึกษา ของสมาชิกภายในครอบครัว เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ยังส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกไม่ศึกษาต่อหรือการ

ตัดสินใจออกแบบระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย โดยหากสมาชิกในครอบครัว อาทิ บิตา มารดา ไม่ได้เรียนหนังสือหรือมีการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มเป้าหมาย พี่หรือน้องออกแบบระบบการศึกษา จะส่งผลต่อการตัดสินใจออกแบบระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเช่นเดียวกัน

สอดคล้องกับการศึกษาของ ภูมิริน บุญทวี (2548) ที่สนับสนุนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ในครอบครัวที่ส่งผลต่อการออกกลางคัน โดยผลการศึกษาจากงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางครอบครัวและ พฤติกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาโรงเรียนอาชีวะเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความคาดหวังของครอบครัวที่มีต่อนักศึกษา ความไม่ไว้ใจและไม่เชื่อมั่นที่พ่อแม่มีต่อลูกส่งผลต่อการขาดแرجูจิในการเรียนของนักศึกษา

เข่นเดียวกันกับการศึกษาของ วิทิตา สุขทั่วญาติ (2553) ที่วิจัยเรื่อง บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกกลางคันเนื่องจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ผลการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวเป็นสิ่งที่ช่วยหลอมพัฒนาร形势 การเลี้ยงดูของครอบครัวที่ปล่อยปละละเลย และครอบครัวที่บิดามีพฤติกรรมทางเพศและการใช้อำนาจ หล่อหลอม พฤติกรรมและส่งเสริมค่านิยมในการใช้เงินเพื่อตอบสนองความต้องการทำให้กรณีศึกษารับวัฒนธรรม การบริโภคนิยมวัตถุ ทำให้กรณีศึกษามีนิสัยการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ขาดผู้ให้คำปรึกษาในช่วงเวลาเกิด ปัญหา และการใช้อำนาจความรุนแรงของสมาชิกในครอบครัว การขาดความรักและความอบอุ่น ทำให้เกิดการแสวงหาความรักจากบุคคลอื่นทำให้นำไปสู่กรณีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และการออกจากการเรียนกลางคัน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในระดับ microsystem คือครอบครัว และชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนนออกแบบการศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของทัศนคติที่มีต่อการเรียน การเห็นความสำคัญของการศึกษา รวมถึงระดับการศึกษา และการออกแบบระบบการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจออกแบบระบบ การศึกษาของเด็กและเยาวชนโดยตรง เช่นกัน สอดคล้องกับทฤษฎีระบบบันเวศิวิทยาของบรอนเฟน เบرنเนอร์ที่กล่าวไว้ว่าปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในระบบนี้จะสร้างและพัฒนา ประสบการณ์ให้กับตัวตนของบุคคล การที่เด็กจะมีักษณะบุคลิกภาพหรืออารมณ์เป็นเช่นใด ยังคง ขึ้นอยู่กับระบบสิ่งแวดล้อมใน microsystem เป็นสำคัญ

ตัวอย่างความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนนอก ระบบการศึกษาสะท้อนให้เห็นได้ชัดจากการศึกษาเชิงลึกของกรณีศึกษาที่ 1 นายเอที่ครอบครัว

หย่าร้าง มารดาแต่งงานกับสามีใหม่ นายเอมีปัญหากับบิดาเลี้ยง ลูกบิดาเลี้ยงทำร้ายร่างกาย และ มารดาเข้าข้างบิดาเลี้ยง ส่งผลให้นายเออนหนีออกจากบ้าน ติดเพื่อนแทนการมีความผูกพันกับครอบครัว และมีคดีความทำให้ต้องออกจากระบบการศึกษา หรือในกรณีศึกษาที่ 22 แอนมาจากการครอบครัวที่ บิดามารดาแยกทางกัน มารดาแต่งงานใหม่ และแอนเคยถูกบิดาเลี้ยงล่วงละเมิดทางเพศ อีกทั้งมารดา ยังมีแฟนหลายคน ทำให้แอนต้องไปอยู่ที่มุลนิช ภายหลังแอนก้ออกจากการเรียนในระบบการศึกษา เพราะแอนหนีออกจากโรงเรียนและไปอยู่กับแฟน ซึ่งแอนได้มีแฟนหลายคนเช่นเดียวกันกับมารดา ปัจจุบันแอนตั้งครรภ์กับแฟนคนเก่าแต่ใช้วิธีอุ้ยกับแฟนคนปัจจุบัน

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมระดับ microsystem โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากกับการถ่ายทอดทัศนคติ เจตคติ ค่านิยมในเรื่องต่างๆ ให้กับเด็กและ เยาวชนหากสมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน (attachment) ชึ่งกันและกันจะส่งผลให้เด็กและ เยาวชนเติบโตมา มีค่านิยม ทัศนคติ เจตคติ และมีคุณภาพชีวิตแตกต่างไปจากครอบครัวที่สมาชิกไม่มี ความผูกพันกันต่างคนต่างอยู่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิราพร ชมพิกุล, ปราณี สุทธิสุคนธ์, เกรียงศักดิ์ ชื่อเลื่อม, และดุษณี คำมี (2552) ที่พบว่าครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ไม่ดีต่อกันจะส่งผล กระทบเชิงลบต่อสมาชิกทุกคนในครอบครัวในหลายประการ อาทิ ขาดความสุขในครอบครัว ไม่มี ความปรองดอง ขาดความเป็นมิตร ทำให้เกิดความห่างเหิน นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว มี ผลเสียต่อสุขภาพและบุคลิกภาพของคนในครอบครัวทั้งร่างกายและจิตใจ เกิดความรุนแรงใน ครอบครัว และการกระทำทารุณต่อผู้หญิงและเด็ก (เช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่ 1) และสมาชิกใน ครอบครัวมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไป เช่น การเล่นพนัน การใช้สารเสพติด เป็นต้น

1.2 ด้านวิถีชีวิตภายในของจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติทางการศึกษาของบิดามารดาหรือคนในครอบครัว และ การให้ความสำคัญกับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจอ่อนน้อมถ่อมตน การศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย ผลการศึกษาสะท้อนถึงทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบرنเนอร์ ที่กล่าวถึงระบบ microsystem ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน เพราะเป็นระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนที่สุด จึงส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของกิจกรรม บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เด็กและเยาวชน ที่ได้รับตามประสบการณ์ และการรับรู้ผ่านบริบทที่เด็กและเยาวชนอาศัยและดำเนินชีวิตอยู่ทั้งบ้าน

และโรงเรียน ตัวอย่างเช่น กิจกรรมระหว่างพอกับลูก ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก หรือบทบาทของเด็กกับกลุ่มเพื่อน ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อวิถีชีวิตภายในห้องเรียน จากระบบการศึกษา แต่แนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

ดังจะเห็นได้จากการที่สมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย ล้วนแล้วแต่มีบุคคลที่อุปถัมภ์ หรือมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือไม่เคยได้เข้ารับการศึกษาเลยเป็นส่วนใหญ่ จากปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ตัดสินใจไม่กลับมาศึกษาต่อในอนาคต ขณะที่วิถีชีวิตภายในห้องเรียน จากระบบการศึกษา พบร่วมกับกลุ่มเป้าหมายประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับบุคคลอื่นในชุมชน เช่น หาของป่า เลี้ยงวัว

นอกจากนี้ วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของคนในชุมชนยังมีอิทธิพล กับการตัดสินใจศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพภายหลังออกจากระบบการศึกษา ซึ่งข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพบว่าหากชุมชนของกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน เช่น มังกะเรี้ยง ก็จะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน อาทิ รูปแบบการสร้างบ้าน การทำงาน ลักษณะนิสัยของคนในชุมชน รวมถึงทัศนคติ และการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลานในชุมชน บางชาติพันธุ์ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษากันยิ่งให้บุตรหลานเรียนจนจบการศึกษา ขณะที่บางชาติพันธุ์มีแนวคิดว่าเมื่อถึงวัยที่ต้องแต่งงานมีคู่ครองก็ควรแต่งงานมีคู่ครอง หรือหากเจอคู่ครองก็ควรออกจากเรียนเพื่อมาแต่งงานมีครอบครัว หากกลุ่มเป้าหมายที่มีaffen และมีเพศสัมพันธ์กันแล้วฝ่ายหญิงต้องออกจากเรียนเพื่อแต่งงานด้วยการผูกข้อมือ และทำงานหรือเป็นแม่บ้านดูแลลูกต่อไป ดังนั้นความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอันเป็นผลจากระบบ macrosystem จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายไม่ตัดสินใจกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาอีก

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา

จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการศึกษา การปรับตัว และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถอภิปรายได้ดังนี้

ด้านปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทัศนคติที่มีต่อการเรียน พบว่าเป็นปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ให้ความสำคัญและเบื่อกับการเรียน รวมถึงทัศนคติของพ่อแม่และชุมชนที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียนของบุตรหลานย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจออกกลางคันของกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา โดย จอห์น เอ็ม บริดเจร์แลนด์ (John M. Bridgeland) John J. Dilulio และคาเรน เบอร์ก มอริซัน (Karen Burke Morison) ได้ศึกษาสาเหตุของการออกกลางคัน เรื่อง The Silent Epidemic: Perspective of High School Dropouts (2006) ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ออกกลางคัน อายุระหว่าง 16-24 ปี จำนวน 467 คน จาก 25 ประเทศ พบว่า การออกกลางคันของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่ได้มีสาเหตุจากการเรียนตกต่ำ โดยร้อยละ 70 ให้สัมภาษณ์ว่าสามารถสำเร็จการศึกษาได้หากมีความพยายาม และร้อยละ 45 ให้เหตุผลว่าเกิดจากความเบื่อหน่ายและรู้สึกเบื่อกับการเรียนในโรงเรียน ร้อยละ 32 ให้เหตุผลว่าต้องเรียนช้าช้า และยังพบอีกว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่ได้สนใจกับการเรียนของกลุ่มตัวอย่างมากนัก เช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศไทยของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (2548) ที่ศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษาสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ปีการศึกษา 2544-2546 ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุแรกที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาคือ การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาในสาขาวิชาที่เรียน รองลงมาคือ การไม่ได้รับคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์วางแผนตัวไม่เหมาะสม และปัญหาด้านเศรษฐกิจของครอบครัว

สำหรับปัจจัยที่เกิดจากการปรับตัวในสถานศึกษา ได้มีการศึกษาของ สุปรานี เทศนาเรียง, สุภากร หาญสูงเนิน, และพชรวิทย์ จันทร์ศิริสิริ (2557) ที่ศึกษารูปแบบการลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่าตัวตั้งที่เกิดจากครูไม่มีจิตวิทยาในการทำความเข้าใจกับนักศึกษาแล้ว หนึ่งในปัญหาการออกกลางคันของนักศึกษายังเกิดจากการปรับตัวไม่ได้ในสถานศึกษา ของนักศึกษาอีกด้วย

ขณะที่ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม พบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่าครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุ ออาทิ การศึกษาปัจจัยทางครอบครัวและพฤติกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาโรงเรียนอาชีวะเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ ของ ภูมิริน บุญทวี (2548) ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยทางครอบครัวส่งผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาในโรงเรียนอาชีวะเอกชนเป็นอย่างมาก นักศึกษาที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนเกิดจาก

ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความคาดหวังของครอบครัวที่มีต่อนักศึกษา รวมถึงการที่พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่เข้มมั่นและไว้ใจลูกมีผลทำให้นักศึกษาขาดแรงจูงใจในการเรียน ครอบครัวไม่เห็นความสำคัญ ขณะที่พัฒนาระดับด้านสังคมที่ถือเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า การเที่ยวกลางคืน การตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม การใช้ยาเสพติด เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ออกจาก การเรียนกลางคืน

เช่นเดียวกับ สรรค์ชัย กิติยานันท์ (2553) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคืนเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัว และสถานศึกษา กล่าวคือ ปัจจัยส่วนตัวของนักศึกษา เช่น ผลการเรียน ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ภาระหน้าที่ทางครอบครัว ปัจจัยด้านอาจารย์ผู้สอน เช่น อาจารย์ไม่มีเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ปัจจัยด้านสังคม เช่น การทะเลาะกับเพื่อนในชั้นเรียน ปัจจัยด้านการบริการและการสนับสนุนที่อื้อต่อการเรียนการสอน เช่น อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ ปัจจัยด้านอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น อาจารย์ที่ปรึกษาเข้าใจนักศึกษาและช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

สอดคล้องกับการศึกษาของ โภมล จันทวงศ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยสาเหตุการออกกลางคืนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ศูนย์สาระแก้ว ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุการออกกลางคืนเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัว และสถานศึกษา เช่นเดียวกับข้างต้น แต่งานวิจัยเรื่องนี้มีปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม กล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ทัศนคติที่ไม่ดีต่อสาขาวิชาที่เรียน เปื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน ปัจจัยจากครอบครัว เช่น ฐานะยากจน และปัจจัยจากสถานศึกษาที่มีผลมากที่สุดคือหลักสูตรและการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน บรรยากาศการจัดการเรียนการสอนไม่เหมาะสม อาจารย์ขาดความมุ่งมั่น ไม่มีจิตวิทยาการสอน และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษาไม่蔚来 เรียน กิจกรรมการเรียนไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และการเดินทางมาเรียนไม่สะดวก มีค่าใช้จ่ายสูง

นอกจากนี้ ผลการศึกษาของ สิงข์ จีนพงษ์ (2553) ที่ศึกษาการออกกลางคืนของนักเรียนโรงเรียนสามัคคีพัฒนา อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ยังสอดคล้องกับข้างต้น โดยมีปัจจัยสามด้านที่มีผลต่อการออกกลางคืนของนักเรียนคือ 1) ปัจจัยด้านตัวนักเรียน เช่น นักเรียนมีปัญหาสุขภาพและมีโรคประจำตัว มีสติปัญญาช้า เรียนไม่ทันเพื่อน ชอบหนีเรียน และอารมณ์ร้อน 2)

ปัจจัยด้านโรงเรียน เช่น นักเรียนบางคนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียนและครู ครูบางคนจัดการเรียนการสอนไม่ดี ส่งผลให้นักเรียนไม่อยากเรียนและหนีเรียน และ 3) ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ผู้ปกครองส่วนใหญ่สนับสนุนการศึกษาต่อ มีความประสงค์ให้นักเรียนเรียนต่อสูง ๆ แต่นักเรียนเลือกออกเองไม่ต้องการเรียนต่อ เนื่องจากนักเรียนบางคนมีอายุมากอายุเพื่อน ไม่อยากเรียน และเรียนไม่ทันเพื่อนนอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนออกกลางคันมากที่สุด คือ มีฐานะยากจน จึงต้องไปประกอบอาชีพ หารายได้ ช่วยเหลือครอบครัว

ใกล้เคียงกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ ปันจะโน (2553) ธนาภา สุรัตน์ (2555) และ ชิตาพัชร์ โภสิร์ตนาภิบาล (2555) ที่ผลการศึกษาต่างกันพบว่าสอดคล้องกับข้างต้นคือ สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันมาจากการปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น การไม่ตั้งใจเรียน ไม่อยากเรียน การทะเลวิวาทกับเพื่อน ปัจจัยจากโรงเรียนและครู เช่น การดูแลเอาใจใส่ของครู การขาดความเป็นกันเองกับผู้เรียน การขาดความรับผิดชอบของครู และปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ฐานะครอบครัวยากจน มีความขัดแย้งระหว่างบุคคลภายในครอบครัว

สำหรับปัจจัยด้านชุมชน และสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิมพ์ วานานา (2555) ที่ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการอออกกลางคันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงรายเขต 2 ผลพบว่าตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการอออกกลางคันที่มีผลมากที่สุดคือ เจตคติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รองลงมาคือ ครอบครัว ผู้ปกครอง เช่นเดียวกับ รงชาติ สอนคำ (2554) ที่ศึกษาปัญหาการอออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านกลือท้องสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2 และพบว่า สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นด้านที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักเรียนมากที่สุด โดยคนในชุมชนมีความเชื่อว่าไม่ต้องเรียนก็มีชีวิตอยู่ได้ เพื่อนที่ไม่เรียนต่อในชุมชนมีจำนวนมาก บ้านอยู่ห่างไกลโรงเรียน และต้องการใช้ชีวิตอิสระตามเพื่อน

จากการอภิปรายผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการออกกลางคันการศึกษาของเด็กและเยาวชนคือ ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบสิ่งแวดล้อมในระดับ microsystem ตามแนวคิดของบรอนเฟนเบرنเนอร์ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลิกลักษณะ ความคิดทัศนคติและการตัดสินใจของเด็กและเยาวชนโดยตรง รวมถึงการอุปนภัยกระบวนการศึกษาของเด็ก และเยาวชนเช่นกัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ควรมีความยืดหยุ่น (flexibility) ตามบริบทของผู้เรียน เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นการจัดการศึกษานบนพื้นฐานของการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ จัดการศึกษาทางเลือก โดยเน้นทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ทั่วถึง และมีคุณภาพ เป็นการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตถึงแม้จะออกนอกรอบการศึกษาแล้วก็ตาม

ผลการศึกษาดังกล่าวอภิปรายผลได้ว่า สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาขององค์กร การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ที่กล่าวว่า การศึกษาต้องมีความเท่าเทียมและทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับทุกคน (United Nations, n.d.)

นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับหลักพื้นฐานทางการศึกษาของปฏิญญาอาเซียน 7 ประการ คือ 1) การเข้าถึงการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนทุกคน (Accessibility) โดยปราศจากเรื่องเพศ เชื้อชาติ สัญชาติ การไร้ความสามารถ ความทั่งไกลของพื้นที่ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม สังคม และปัจจัยอื่นๆ 2) การจัดการศึกษาต้องมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และยืดหยุ่น (Flexibility) ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ การให้ความรู้ทั้งในด้านวิชาการ และทักษะอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มคนชายขอบหรือไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา เช่น กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทั่งไกลในจังหวัดตาก เป็นต้น 3) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (Quality) โดยครุฑีมีประสิทธิภาพ หลักสูตร วิธีการ สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล สิ่งอำนวยความสะดวก และความหลากหลาย และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา 4) สิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสทางการศึกษาสำหรับประชาชนทุกคนโดยไม่แบ่งแยก (Inclusive) 5) การจัดการศึกษาโดยเสมอภาค (Equity) มีความมุ่งมั่นในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาการกีดกันทางการศึกษาทุกรูปแบบ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษา รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และผลการเรียนรู้ 6) การศึกษาจะต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Continuity) และจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงโรงเรียน และทำให้เด็กอยู่ในระบบโรงเรียนได้ โดยไม่ออกจากโรงเรียน 7) การจัดการศึกษาต้องเป็นสิ่งที่ต่อเนื่อง และเป็นกลไกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จึงจะทำให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability) ในการจัดการศึกษา (Miyazawa, I., n.d.)

เช่นเดียวกันกับแนวทางการจัดการศึกษางานพื้นฐานของการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ การจัดการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่นสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับข้อเสนอคณะกรรมการกำกับทิศทางการทำางานด้านเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาแห่งเอเชียแปซิฟิก (ไกรยศ ภัตราวาท, 2559) โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา คือ 1) สนับสนุนการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่น และเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 2) สนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้เด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ 3) สนับสนุนการใช้นวัตกรรมทางการเงินการคลังเพื่อเปิดช่องทางการเงินที่จำเป็นต่อการจัดปัญหา การสร้างภาคี 4) การสร้างภาคีการทำงานระหว่างภาครัฐและเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคทางการศึกษาที่หลากหลายสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา 5) จัด 7 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา คือ ความไม่เท่าเทียมทางเพศ ความพิการ ชนกลุ่มน้อย การบังคับใช้แรงงานเด็ก ผลกระทบจากภัยพิบัติและสิ่งแวดล้อม สถานะไร้สัญชาติ และการอพยพย้ายถิ่นฐาน และ 6) ส่งเสริมให้รัฐบาลจัดส่งข้อมูลสถิติเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาให้แก่สถาบันสถิติแห่งองค์กรยูเนสโก (UIS)

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก มีข้อเสนอแนะเป็น 2 ประการคือ ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป แสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกรอบและ การศึกษาตามอธิราชย์ ศูนย์การเรียนรู้ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น สามารถนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา ในจังหวัดตากโดยคำนึงถึงความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาเป็นสำคัญ และอาจ

ปรับแนวทางการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาของจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลในจังหวัดตากและจังหวัดอื่นที่มีลักษณะบริบทใกล้เคียงกัน ควรเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เป็นหลักสำคัญ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ และเพื่อให้การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาเกิดขึ้นได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพควรมีหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนให้การสนับสนุนและให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อกฎหมายในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษา งบประมาณ บุคลากรในการให้ความรู้กับชุมชนหรือตัวแทนชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษา เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษาที่จังหวัดตากเพียงจังหวัดเดียว ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในจังหวัดอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันและต่างภูมิภาคเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาที่อยู่ต่างถิ่นฐานกับจังหวัดตาก และเพื่อเป็นแนวทางจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภูมิภาคนั้น

2.2 ความหมายของเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาในงานวิจัยเรื่องนี้หมายความถึงเฉพาะเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาเพราการออกกลางคันและไม่ศึกษาต่อเท่านั้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาข้อมูลของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาด้วยสาเหตุต่างๆ แต่ยังคงเลือกศึกษาต่อในรูปแบบการศึกษาอื่นทั้งการศึกษานอกรอบระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อทราบถึงสาเหตุและปัจจัยที่ไม่ศึกษาต่อในระบบการศึกษา

2.3 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษากับเด็กและเยาวชนนอกรอบระบบการศึกษาที่เคยศึกษาในระบบการศึกษามาก่อนและออกจากระบบการศึกษากลางคัน ไม่นับรวมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่เคยเข้าสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่แรก ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษากับเด็กและเยาวชนที่ไม่

เคยเข้าศึกษาในระบบการศึกษามาก่อน อาทิ เด็กเรื่องนั้น เด็กไร้สัญชาติ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของเด็ก และเยาวชน และจัดการศึกษาที่เหมาะสมสมสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าวต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การแก้ปัญหานักเรียนออกกลางคัน. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา:

http://www.saraburi2.org/kkm/research/1423027828_km_koy2.pdf. [12 มิถุนายน 2560].

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (ม.ป.ป.). แก้ปัญหาสังคมแก้เด็กออกกลางคัน. แหล่งที่มา:

<http://www.kriengsak.com/node/118>. [12 มิถุนายน 2560].

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (ม.ป.ป.). เด็กออกกลางคัน ปมที่ต้องแก้. แหล่งที่มา:

<http://www.kriengsak.com/node/1052>. [11 มิถุนายน 2560].

โภมล จันทวงศ์. (2558). ปัจจัยสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ศูนย์สร้างแก้ว. สารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 5 (1), 127-141.

ไกรยศ ภัตราવาท. (2559, มีนาคม). การประชุมนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเด็กเยาวชนอระบบการศึกษา แห่งเอเชีย. จดหมายถึงเพื่อนสมาชิก, 205, 1-3.

จรัญ ยินยอม. (2552). การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันของนักศึกษา (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

จำเนียร สุมาธิธรรม. (2550). การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพ (ปวช.) ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

จิรเมล แก้มฉิมพลี. (2555). สภาพปัญหา สาเหตุ กระบวนการแก้ไขปัญหา และแนวทางป้องกันการออกกลางคันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จิราพร ชุมพิกุล, ปราณี สุทธิสุคนธ์, เกรียงศักดิ์ ชื่อเล่น, และดุษณี คำมี. (2552). สัมพันธภาพในครอบครัวไทย. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสารารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชิสาพัชร์ โภสิร์ตนาภิบาล. (2555). การศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านจันท เชลม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ฉะบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ชีวัตตน์ ดุษณีย์. (2546). การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันสำหรับนักเรียนในสถานสังเคราะห์เด็กบ้านเมอร์ซีในความตูแลของมูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- เช华รัตน์ เมืองแม่น. (2552). การศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยสารพัดช่างสุราษฎร์ธานี (ปริญญาครุศาสตรอุดสาหกรรมมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ณัฐพงษ์ เพลาแก้ว. (ม.ป.ป.). แนวทางการปฏิรูปการศึกษา. แหล่งที่มา:
<http://www.reo11.go.th/fdownload/2016616094011.pdf>. [1 กันยายน 2559].
- ธงชาติ สอนคำ. (2554). ศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านกลือทอสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ธนาภา สุรัตน์. (2555). สาเหตุที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั่วชั้นที่ 3 : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านบุวิทยาสรรค์ ตำบลจะเรี้ยวมาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (ปริญญาครุศาสตร มหาบัณฑิต). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นิพนธ์ แก้วเกิด. (2555). การพัฒนาระบบการดูแลสนับสนุนนักเรียนเพื่อลดจำนวนการออกกลางคันของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- นิพารรณ์ แสงพร , และสุภาพร ชินสมพล. (2558, มิถุนายน). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่มารับบริการแผนกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา. การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “สร้างสรรค์และพัฒนา เพื่อก้าวหน้าสู่ประชาคมอาเซียน” ครั้งที่ 2, นครราชสีมา.
- ปรัศนียา วนิกสัมบุญ. (2552). ปัญหาการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อลดการออกกลางคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพบรีเขต 2 (ปริญญามหาบัณฑิต). ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ปราชญ์ 2559, กุมภาพันธ์ 25. ประชุม Asia Summit on Flexible Learning Strategies for Out-of-School Children. [เว็บล็อก]. แหล่งที่มา:
<http://www.moc.moe.go.th/upload/1c4bfd6039.pdf>. [1 กันยายน 2559].

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3)

พ.ศ. 2553. แหล่งที่มา: <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf>. [15 มิถุนายน 2560].

พิมพ์ วานา. (2555). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการออกกลางคันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงรายเขต 2 (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

พิมพ์สาย น้ำทิพย์, อรุณี hardtal, และประพนร์ เจียรกุล. (2556). การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1. การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4, นนทบุรี.

กุมrin บุญทวี. (2548). ปัจจัยทางครอบครัวและพฤติกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาโรงเรียนอาชีวะเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รุ่งโรจน์ อารียะ. (2552). บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในการลดการออกกลางคันของนักเรียน วิทยาลัยการอาชีพเชียงคำ จังหวัดพะเยา (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

วรรณรัตน์ ลาวงศ์ และรัชนี สรรเสริญ. (2558). PPCT Model: รูปแบบชีวนิเวศวิทยาเพื่อพัฒนาสุขภาพผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังในชุมชน. สารสารพยาบาลทหารบก, 16 (2), 15-20.

วชิรี ตระกูลงาม, จำไพร อินทรประเสริฐ, จิราพร รอดพ่วง, และสิริกัญญา อินทรประเสริฐ. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

วิทิตา สุขทั่วญาติ. (2553). บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกกลางคันเนื่องจาก การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา วิทยุศึกษา FM 92 MHz. (2558, 20 ตุลาคม). ผู้แทนองค์กรยูเนสโก กรุงเทพมหานครเข้าหารือปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. แหล่งที่มา: <http://www.moeradiothai.net/web/news/detail/586>. [29 ตุลาคม 2559].

ศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ, มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2556). โครงการพัฒนา

ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการดูแลเด็กด้อยโอกาสของระบบและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบ
การศึกษา. แหล่งที่มา:

https://qlf-production.s3.amazonaws.com/uploads/project/file_th/1395047204.pdf
[6 มิถุนายน 2560].

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. (2548). การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของ
นักศึกษาสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ปีการศึกษา 2544-2546 (รายงานการวิจัย). นครสวรรค์:
สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.

สรรค์ชัย กิติyananท. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาคณะวิทยาการ
จัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2559, พฤษภาคม 19). การขอความเห็นชอบต่อร่างเอกสารที่จะมีการ
รับรองและลงนามในการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 9 และการประชุมที่เกี่ยวข้อง.
แหล่งที่มา: https://cabinet.soc.go.th/doc_image/2559/9931952821.pdf. [29 ตุลาคม
2559].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการศึกษาประถมศึกษาตากเขต 1. (2559). ข้อมูลนักเรียนออกกลางคัน
ภาพรวมจังหวัดตาก. แหล่งที่มา:

<http://www.takesa1.tak1.org/main56/note/htm/student/student.htm> [2 กันยายน
2559].

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.บ.บ.). แนวทางจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ. แหล่งที่มา <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/6-file.pdf>. [13
มิถุนายน 2560].

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา. (2548). นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา.

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา. (2550). รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการครอบแนวทางการจัดทำ
แผนปฏิบัติการการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส 5 ภูมิภาค. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เลขานุการสภาพการศึกษา.

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา. (2559). **ทิศทางและโจทย์วิจัยของการศึกษาไทยเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา.

สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการสภาพการศึกษา.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.) **แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการติดตามเด็กเข้าเรียน.** แหล่งที่มา:

<http://www.plan.obec.go.th/main.php?filename=education>
[19 เมษายน 2560].

สิงข์ จันพงษ์. (2553). **การออกแบบค้นของนักเรียนโรงเรียนสามัคคีพัฒนา อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย** (ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุปราณี เทศนาเรียง, สุกรร หาญสูงเนิน, และพชรวิทย์ จันทร์ศิริสิริ. (2557). **รูปแบบการลดปัญหาการออกแบบค้นของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์.** วารสารคณะกรรมการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฉบับพิเศษ), 41-53.

สีบคัน 11 มิถุนายน 2560, จาก <https://edu.msu.ac.th/hcer/fullpaper/paper/N4.pdf>
สุภากรณ์ ปันกาโน. (2553). **การออกแบบค้นของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเขียว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3** (ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
อภิชาติ เล่นนันท์. (2554). **โมเดลเชิงสาเหตุของการออกแบบค้นของนักเรียนขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น** สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี). แหล่งที่มา http://www.tci-thaijo.org/index.php/EduAdm_buu/article/view/11236

ภาษาอังกฤษ

Bridgeland, M. J., Dilulio, J. J., & Morison, B. K. (2006). **The Silent Epidemic: Perspective of High School Dropouts.** Available from:
<https://docs.gatesfoundation.org/documents/thesilentepidemic3-06final.pdf> [July 2, 2017].

Bronfenbrenner, U. Ecological Model of Human Development. International Encyclopedia of Education. 3 (2). (1994): 37-43.

Bronfenbrenner, U. Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development. Thousand Oaks : Sage Publication, 2005.

Children out of school. (n.d.). Available from:

http://www.unesco.org/education/efa/global_co/policy_group/children_out_of_school.pdf. [September 28, 2016].

Global Partnership for Education. (n.d.). **Out-of-School Children**. Available from:

<http://www.globalpartnership.org/focus-areas/out-of-school-children>. [September 28, 2016].

Miyazawa, I. (n.d.). **ASEAN Declaration ON STRENGTHENING EDUCATION FOR OUT-OF-SCHOOL CHILDREN AND YOUTH** [Brochure]. Bangkok: UNNESCO Bangkok.

Santrock, J. W. Life-span development. 13th ed. New York: McGraw-Hill, 2011.

Smith, M. (2011). **UNICEF BACK-TO-SCHOOL GUIDE**. N.P: UNICEF.

UNESCO Institute for statistics. (2005). **Children out of school: Measuring exclusion from primary education**. Available from:

<http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/oosc05-en.pdf>. [September 28, 2016].

UNESCO Institute for statistics. (2013). **Out of school children in Vietnam: A country study**. Available from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/viet-nam-oosci-report.pdf>. [September 28, 2016].

UNESCO Institute for statistics. (2015). A growing number of children and adolescents are out of school as aid fails to meet the mark. **Fact sheet 31**, 1-13. Available from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/fs-31-out-of-school-children-en.pdf>. [September 28, 2016].

UNESCO Institute for statistics. (2015). **Fixing the broken promise of education for all: Findings from the Global Initiative on Out-of-School Children**. Available from:

- from <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/oosci-global-exsum-en.pdf>. [September 28, 2016].
- UNESCO Institute for statistics. (2016). **Estimating the Number of Out-of-School Children: Methodological Problems and Alternative Approaches India case study.** Available from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/oosc-statistical-report-india-case-study.pdf>. [September 28, 2016].
- UNESCO Institute for statistics. (2016). Leaving on one behind: Leaving on one behind: How far on the way to universal primary and secondary education. **Fact sheet 37, 1-16.** Available from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/fs37-out-of-school-children.pdf>. [September 28, 2016].
- UNICEF. (2015). **Out-of-School Children.** Available from:
[http://www.unicef.org/ghana/REALLY_SIMPLE_STATS_-_Issue_4\(1\).pdf](http://www.unicef.org/ghana/REALLY_SIMPLE_STATS_-_Issue_4(1).pdf). [Retrieved September 1, 2016]
- United Nation Children's Fund (UNICEF). (2015). **Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual.** Available from: from
<http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/oosci-operational-manual.pdf>. [September 28, 2016].
- United Nation Development Programme. (2016). **High-Level Political Forum on Sustainable Development.** Available from:
<https://sustainabledevelopment.un.org/intergovernmental>. [September 2, 2016].
- United Nation Development Programme. (2016). **Millennium Development Goals.** Available from: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview.html>. [September 1, 2016].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (n.d.). **Mobile Literacy for Out of School Children Project** [Brochure]. UNESCO.org
- United Nations Thailand. (2015). เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. แหล่งที่มา:
<http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>. [13 มิถุนายน 2560].

United Nations. (n.d.). Sustainable Development Goal: 17 Goals To Transform our world.
Available from: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>. [Retrieved July 4, 2017]

ภาคผนวก ก

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ ข้อ 2

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา

สำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะพื้นฐาน ตัวอย่างประเด็นคำถาม เช่น

1. ชื่อ-สกุล.....ชื่อเล่น.....
2. อายุ.....
3. ระดับการศึกษาชั้นปีสุดท้ายที่ศึกษา
4. เกรดเฉลี่ย
5. โรงเรียนที่เคยศึกษา.....
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว..... ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นบุตรคนที่เท่าไหร่.....
7. สถานภาพครอบครัว (ปกติ / หย่าร้าง / แยกกันอยู่ / อื่นๆ).....
8. ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับใคร.....
9. ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สนใจกับใครมากที่สุดในครอบครัว.....
10. ชื่อสกุลพิดามารดาหรือผู้ปกครอง.....
11. อายุของพิดามารดาหรือผู้ปกครอง.....
12. อาชีพพิดามารดาหรือผู้ปกครอง.....
13. สภาพฐานะของครอบครัว/รายได้ของครอบครัวโดยประมาณ.....
14. ใครเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว.....
15. หากปัจจุบันทำงาน (เมื่อไม่ได้เข้าโรงเรียน) ระบุอาชีพหรืองานที่ทำในปัจจุบัน.....
16. ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มาทำอาชีพนี้ได้อย่างไร.....
17. รายละเอียด/ลักษณะงานที่ทำ.....
18. รายได้/ผลตอบแทนของงานที่ทำ.....
19. บุคคลที่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่าย – รายได้ที่ได้รับจากการทำงาน.....

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกรอบการศึกษา

1. จำนวนปีที่ออกจากโรงเรียน.....
2. เหตุผลที่ออกจากโรงเรียน.....

3. บุคคล / เหตุการณ์ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียน.....
4. ความรู้สึกที่ต้องออกจากโรงเรียน.....
5. สมาชิกในครอบครัว มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการออกจากโรงเรียน
6. การติดต่อกับครูอาจารย์หรือเพื่อนในโรงเรียนในปัจจุบัน.....
7. การพูดคุยกับครู-เพื่อน ก่อนออกจากโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหา/สาเหตุที่ออกจากโรงเรียน.....
8. ครูอาจารย์หรือเพื่อนมีความคิดเห็นอย่างไรกับการออกจากโรงเรียน
9. ความต้องการ / แผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต.....
10. การพูดคุยกับผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับแผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต.....
11. หากมีแผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต จะศึกษาต่อที่ไหน อย่างไร.....

สำหรับตัวแทนครอบครัวของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะพื้นฐาน ตัวอย่างประเด็นคำถาม เช่น

1. ชื่อ-สกุล.....ชื่อเล่น.....
2. อายุ.....
3. ระดับการศึกษาสูงสุด
4. ภูมิลำเนา.....
5. ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน.....
6. สถานภาพครอบครัว (ปกติ / หย่าร้าง / แยกกันอยู่ / อื่นๆ).....
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....
8. บุตรที่ออกจากโรงเรียนเป็นบุตรคนที่เท่าไหร่.....
9. อาชีพในปัจจุบัน และอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน.....
10. รายละเอียด/ลักษณะงานที่ทำ.....
11. รายได้/ผลตอบแทนของงานที่ทำ.....
12. สภาพฐานะของครอบครัว/รายได้ของครอบครัวโดยประมาณ.....
13. โครงเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว.....
14. บุตรได้ทำงานได้มีเงินได้เข้าโรงเรียน.....
15. บุตรทำงานดังกล่าวได้อย่างไร.....
16. รายละเอียดของงานที่บุตรทำ.....
17. รายได้ของบุตร.....
18. ผู้รับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่าย และรายได้ของบุตรเมื่อทำงาน.....

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบระบบการศึกษา

1. จำนวนปีที่บุตรออกจากโรงเรียน.....
2. เหตุผลที่ให้บุตรออกจากโรงเรียน.....
3. บุคคล / เหตุการณ์ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียน.....
4. ความรู้สึกที่ต้องให้บุตรออกจากโรงเรียน.....
5. สมาชิกในครอบครัว มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการออกจากโรงเรียน
6. การติดต่อกับครูอาจารย์หรือเพื่อนในโรงเรียนในปัจจุบัน.....
7. การพูดคุยกับครู-เพื่อน ก่อนออกจากโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหา/สาเหตุที่ออกจากโรงเรียน.....
8. ทัศนคติ และมุมมองที่มีต่อการให้ความสำคัญ/ความจำเป็น ทางการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีต่อตนเอง และต่อบุตร.....
9. การวางแผนทางการศึกษาของบุตรเป็นอย่างไร.....
10. ความต้องการ / แผนการกลับเข้าศึกษาต่อของบุตรในอนาคต.....
11. หากมีแผนการกลับเข้าศึกษาต่อในอนาคต จะศึกษาต่อที่ไหน อย่างไร.....
12. วางแผนต่อไปกับบุตรอย่างไร.....

สำหรับตัวแทนชุมชนของเด็กและเยาวชนออกแบบระบบการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะพื้นฐาน ตัวอย่างประเด็นคำถาม เช่น

1. ชื่อ-สกุล.....ชื่อเล่น.....
2. อายุ.....
3. ภูมิลำเนา.....
4. ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน.....
5. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว..... และจำนวนครัวเรือนในชุมชนโดยประมาณ.....
7. สถานภาพครอบครัว (ปกติ / หย่าร้าง / แยกกันอยู่ / อื่นๆ).....
8. อาชีพในปัจจุบัน และอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน.....
9. รายละเอียด/ลักษณะงานที่ทำ.....
9. สภาพฐานะ/รายได้ของครอบครัวโดยประมาณ.....
10. โครงการที่เป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว.....
11. ความเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย.....
12. ความสนใจ/ความสนใจพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย.....

13. ระยะเวลาที่รู้จักกับกลุ่มเป้าหมาย.....

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกแบบกระบวนการศึกษา

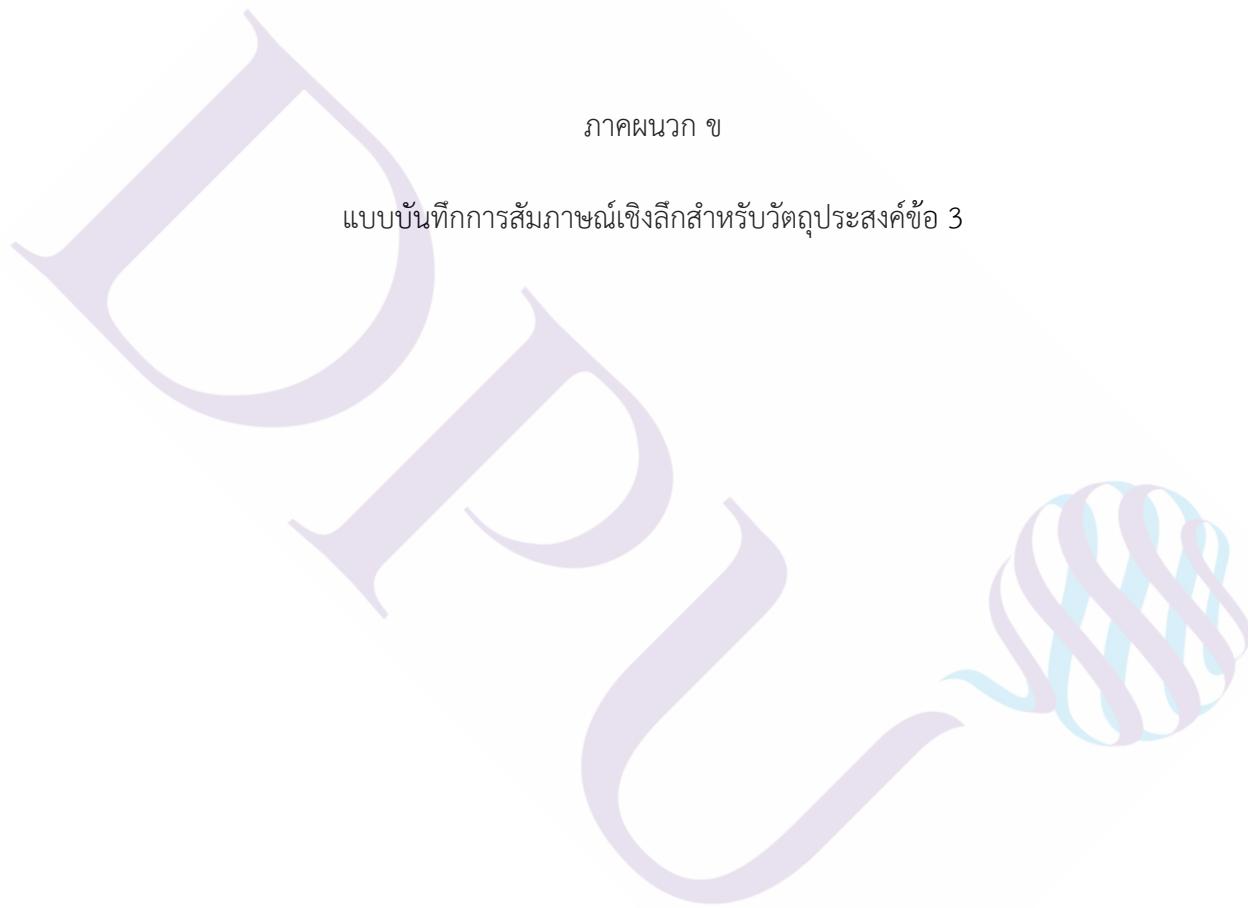
1. ลักษณะ/พฤติกรรมทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย และครอบครัว.....
2. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของกลุ่มเป้าหมาย (ปกติ / หย่าร้าง / แยกกันอยู่ / อื่นๆ).....
3. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
4. พฤติกรรมการเรียนของกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างไร.....
5. การทราบเหตุผลที่เกิดกลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน.....
6. บุคคล / เหตุการณ์ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกจากโรงเรียน.....
7. สมาชิกในครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการออกจากโรงเรียน
8. ปัจจัยบันกลุ่มเป้าหมายประกอบอาชีพใดหรือทำอะไรเมื่อไม่ได้เข้าโรงเรียน.....
9. ทัศนคติ / มุมมองที่มีต่อการออกแบบกระบวนการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย..... (เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย เพราฯเหตุใด)

หมายเหตุ คำถ้ามดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมตามสถานการณ์ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์
เชิงลึก

ภาคผนวก ฯ

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับวัตถุประสงค์ข้อ 3

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

เพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล..... อายุ ปี
2. สถานที่ทำงาน.....
3. ตำแหน่งงาน.....
4. ประสบการณ์ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการวางแผนงาน หรือนโยบายหรือมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่อุปนอกรอบ ปี

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา

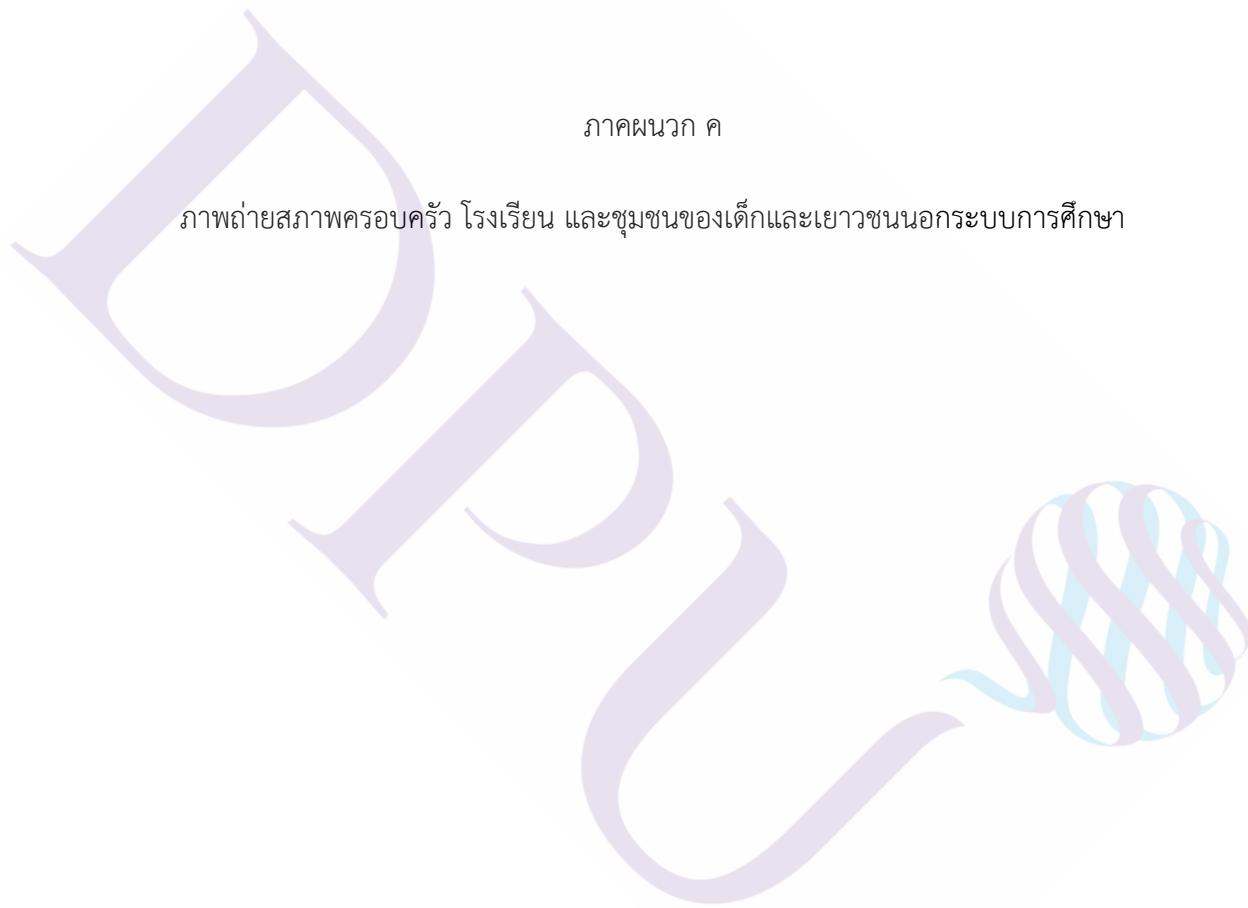
1. จากคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาด้านวิธีชีวิตภายในหลังออกจากระบบการศึกษา ท่านคิดว่าหน่วยงานใดบ้างที่ควรมีบทบาทในการช่วยเหลือ และพัฒนาเด็กและเยาวชนดังกล่าว และควรช่วยเหลือและพัฒนาอย่างไร
2. จากคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาด้านแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต ท่านคิดว่าจะมีแนวทางจัดการศึกษาหรือจะพัฒนาอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับความต้องการของเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษา
3. จากคำตอบข้อที่ 2 ท่านคิดว่าบุคลากร-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการจัดการศึกษาหรือพัฒนา ความสามารถสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาควรเป็นใครหรือหน่วยงานใดบ้าง และควรทำหน้าที่อย่างไร
4. จากปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนอุปนอกรอบการศึกษา ท่านคิดว่าจะครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ควรมีบทบาทอย่างไรในการป้องกันการอุปนอกรอบการศึกษาของเด็กและเยาวชน
5. รูปแบบการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกรอบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจัดการศึกษาอย่างไร เพื่อป้องกัน ช่วยเหลือ หรือพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อุปนอกรอบการศึกษา

6. จากคำตอบในข้อ 5 หน่วยงานใดที่รวมมีบทบาทในการให้ช่วยเหลือ ป้องกัน และพัฒนากลุ่มเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษา
7. จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ท่านคิดว่าแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนนอกรอบการศึกษาควรเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายสภาพครอบครัว โรงเรียน และชุมชนของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษา

ประวัติผู้วิจัย

ดร.พัชราภา ตันติชูเวช เกิดเมื่อวันที่ 23 เมษายน ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชามัธยมศึกษา วิชาเอกวิทยาศาสตร์ทั่วไปและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาและการแนะแนว จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2544 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยา พัฒนาการ จากคณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2548 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2555

ประวัติการทำงาน เคยดำรงตำแหน่ง นักจิตวิทยา โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ในปี พ.ศ. 2547-2548 เคยดำรงตำแหน่งนักทรัพยากรบุคคล โรงพยาบาลศิริราช ในปี พ.ศ. 2548-2549 และอาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2549-2551 เลขานุการและอาจารย์ประจำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2555

ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครุ วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558